

Gradbøying i norsk

En korpusbasert undersøkelse av talespråk

Eivor Finset Spilling

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

Høsten 2012

Gradbøying i norsk

En korpusbasert undersøkelse av talespråk

Eivor Finset Spilling

Masteroppgave i nordisk, særlig norsk, språkvitenskap

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Universitetet i Oslo

Høsten 2012

© Eivor Finset Spilling

2012

Gradbøying i norsk. En korpusbasert undersøkelse av talespråk

Eivor Finset Spilling

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg gradbøying i norsk talespråk. Nærmere bestemt er oppgaven en undersøkelse av gradbøyinga i de tre talespråskorpusene BigBrother-korpuset, Norsk Talespråskorpus – Oslodelen og Nordisk dialektkorpus i lys av grammatikaliseringsteori, bruksbasert teori og konstruksjonsmorfologi. Oppgaven analyserer forholdet mellom vanlig gradbøying med henholdsvis suffiksbøying og perifrastisk bøying som *hun er snillere enn ham* og *han er mer kreativ enn henne*. Den undersøker også forholdet mellom de tre typene gradbøying, vanlig gradbøying, absolutt gradbøying og metagradbøying. Vanlig gradbøying uttrykker gradering og sammenligning, som i de to foregående eksemplene, metagradbøying uttrykker primært klassifisering, som *fisken er mer rød enn rosa*, og absolutt gradbøying uttrykker først og fremst høy grad som *tante bød på en bedre middag*.

Oppgaven viser at det er en arbeidsdeling mellom suffiksbøying og perifrastisk bøying. For å uttrykke metagradbøying brukes typisk perifrastisk bøying, og for å uttrykke absolutt gradbøying brukes typisk suffiksbøying. Begge bøyingsmåtene kan brukes for å lage vanlig gradbøying, men også her er det en arbeidsdeling. De fleste adjektiver bøyes enten perifrastisk eller med suffiks, og bare 12 % av adjektivene er belagt med begge bøyingsmåter. Dette illustrerer det grammatikaliseringsteori kaller lagdeling, at to tilsynelatende like uttrykk skiller seg fra hverandre ved at de har ulike betydninger og brukes på ulike måter.

I analysen av forholdet mellom vanlig gradbøying med henholdsvis suffiksbøying og perifrastisk bøying undersøker oppgaven hva slags innvirkning faktorene *antall stavelser*, *morfologisk struktur*, *etymologi*, *syntaktisk omgivelse* og *faste konstruksjoner* har på måten et adjektiv gradbøyes på. Etymologi, som er løftet fram i tidligere forskning, er overflødig i analysen, mens de fire andre faktorene har betydning for bøyingsmåten, enten ved at de kategorisk gir en bøyingsmåte, eller at de øker sjansen for en bestemt måte å bøye på.

Oppgaven gir dessuten et viktig bidrag til kunnskapen om metagradbøying, som er relativt lite utforsket i norsk litteratur. Undersøkelsen viser at typisk for metagradbøyde uttrykk i dette materialet, er at adjektivet er framhevet, og ikke bare gjennom trykk, slik tidligere forskning sier, men også ofte ved at det er en pause før adjektivet, og gjerne også gjennom ansiktsmimikk og hodebevegelser. Oppgaven argumenterer dessuten for at metagradbøying primært lages i komparativ, og sjelden i superlativ.

Forord

Tusen takk til veilederne mine Hans-Olav Enger og Janne Bondi Johannessen. Jeg er svært takknemlig for den grundige, konstruktive og inspirerende veiledninga dere har gitt meg.

Takk til Tekstlaboratoriet ved ILN for stipend, og til Kristin Hagen og Joel Priestley for teknisk hjelp med korpussøkene.

Jeg vil også takke familie og venner for støtte, oppmuntring, interesse og forståelse for at dette prosjektet har tatt mye av tida mi dette året. Takk til alle studievenner, særlig Marianne, Ingeborg og Urd, for selskap på lesesalen, lunsjpauser og samtaler om både stort og smått. En spesiell takk til Marianne for hjelp med de statistiske beregningene.

Tusen hjertelig takk til deg, Tor Arne, for uvurderlig støtte gjennom hele prosessen. Takk for faglige diskusjoner, ikke-faglig avkobling, korrekturlesing og for at du har trodd på meg hele veien.

Oslo, november 2012

Eivor Finset Spilling

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Formålet med oppgaven	1
1.1.1	Forskningsspørsmål.....	3
1.2	Avgrensninger	4
1.3	Teori, metode og data	5
1.4	Oppgavens oppbygning	6
2	Teoretisk grunnlag.....	7
2.1	Grammatikaliseringsteori	7
2.1.1	Lagdeling.....	8
2.2	Bruksbasert teori.....	10
2.2.1	Bybees eksemplarmodell.....	10
2.3	Konstruksjonsmorfologi	15
2.4	Oppsummering	16
3	Tidligere forskning.....	17
3.1	Om de tre formene for gradbøying	17
3.1.1	Vanlig gradbøying.....	17
3.1.2	Absolutt gradbøying	18
3.1.3	Metagradbøying	19
3.2	Om forholdet mellom suffiks­bøying og perifrastisk bøying i vanlig gradbøying	22
3.2.1	Norsk referansegrammatikk (NRG).....	22
3.2.2	Nordberg (1982).....	23
3.2.3	Mondorf (2009).....	25
3.2.4	Hilpert (2010).....	28
3.3	Oppsummering	30
4	Metode.....	32
4.1	Om skrivemåte og korpuskoder.....	32
4.2	Korpusene.....	32
4.2.1	Nordisk dialektkorpus	33
4.2.2	Norsk talespråskorpus – Oslodelen	33
4.2.3	BigBrother-korpuset.....	33
4.2.4	Oppsummerende om korpusene	34

4.2.5	Supplerende skriftspråkskorpus	34
4.3	Utvalg av leksemer og inkluderte former	35
4.4	Framgangsmåte.....	38
4.5	Inndeling av vanlige, metagradbøyde og tvetydige treff.....	40
5	Datagrunnlag	42
6	Metagradbøyning	45
6.1	Metagradbøyning med én referent og to egenskaper.....	45
6.1.2	Forskjeller mellom vanlig gradbøyning og metagradbøyning	46
6.1.3	Vanlig gradbøyning som default	52
6.1.4	Metagradbøyning i superlativ.....	54
6.2	Metagradbøyning i uttrykk med to referenter.....	54
6.2.1	Lundblad (1988) med modifiseringer	54
6.2.2	Metagradbøyning stiller med handicap	56
6.3	Oppsummering og konklusjoner	57
7	Absolutt gradbøyning	59
7.1	Absolutt gradbøyning og klassifiserende komparativ	59
7.2	Absolutt gradbøyning i materialet	60
7.2.1	Suffiksformene	60
7.2.2	De perifrastiske formene	63
7.2.3	Absolutt gradbøyning uttrykkes helst med suffiks.....	64
7.3	Om leksikalsk og grammatisk betydning	65
7.4	Oppsummering og konklusjoner	66
8	Vanlig gradbøyning.....	67
8.1	Fordeling av suffiks og perifraser	67
8.2	Faktorer som avgjør suffiks eller perifraser.....	69
8.2.1	Antall stavelser	69
8.2.2	Morfologisk struktur og etymologi	78
8.2.3	Syntaktisk omgivelse.....	85
8.2.4	Faste konstruksjoner.....	89
8.3	Mulige forklaringer.....	92
8.4	Oppsummering og konklusjoner	93
9	Produktivitet.....	95
9.1	Hva er produktivitet?	95

9.2	Overlappende bøyning.....	96
9.3	Nyord.....	98
9.4	Mer generell bøyingskategori.....	99
9.5	Oppsummering og konklusjoner.....	101
10	Oppsummering og konklusjoner.....	103
10.1	Formålet med oppgaven.....	103
10.2	De tre typene gradbøyning.....	103
10.3	Metagradbøyning.....	103
10.4	Absolutt gradbøyning.....	104
10.5	Vanlig gradbøyning.....	105
10.6	Produktivitet i vanlig gradbøyning.....	108
10.7	Forskjeller mellom perifrastisk bøyning og suffiks­bøyning.....	109
	Litteraturliste.....	110
	Korpus.....	113
	Vedlegg 1.....	114
	Vedlegg 2.....	116
	Vedlegg 3.....	131
	Vedlegg 4.....	133
	Vedlegg 5.....	135
	Vedlegg 6.....	136

Figurer og tabeller

Figur 1. Morfologiske og fonologiske relasjoner i eksemplarmodellen. Basert på Bybee (1988: 127).....	11
Figur 2. Semantiske relasjoner i eksemplarmodellen. Basert på Bybee (1988: 126).....	12
Tabell 1. De perifrastiske treffene fordelt over de ulike formene for gradbøyning.....	42
Tabell 2. Suffikstreffene fordelt over de ulike formene for gradbøyning.....	43
Tabell 3. De 15 mest frekvente suffiksformene i henholdsvis komparativ og superlativ i Nordisk dialektkorpus.....	44
Tabell 4. Komparativ i klassifiserende funksjon og absolutte former med suffiks sortert etter frekvens.....	60
Figur 3. Leksemene belagt med suffiks­bøyning fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.....	71
Figur 4. Leksemene belagt med perifrastisk bøyning fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.....	71

Figur 5. Leksemene belagt med både suffiks og perifrasede fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.....	72
Figur 6. Adjektiver på <i>-(l)ig</i> med komparativ på tre eller flere stavelser fordelt etter bøyingsmåte.	75
Figur 7. Adjektiver på <i>-(l)ig</i> med komparativ på tre eller flere stavelser fra og med hovedtrykk fordelt etter bøyingsmåte.....	76
Tabell 5. Fordeling av partisipper og adjektiver med suffiksene <i>-al/-et, -d, -dt, -t, -ende, -ete</i> og <i>-sk</i>	79
Tabell 6. Adjektiver som har tilhørt en annen ordklasse, sammensetninger og adjektiver avledet med prefiks.	80
Tabell 7. Fordeling av adjektiver med suffiksene <i>-bar, -en, -ig, -lig</i> og <i>-som</i>	81
Tabell 8. Adjektiver med affikser av typen <i>-al, -ell</i> og <i>-isk</i>	81
Figur 8. Prosentvis fordeling av adjektivenes funksjon for henholdsvis suffikstreffene og de perifrastiske treffene.....	86
Tabell 9. Fordeling av suffiks- og perifrastisk bøyning etter type gradbøyning og innenfor vanlig gradbøyning etter ulike grupper av adjektiver.	106

1 Innledning

1.1 Formålet med oppgaven

Denne oppgaven tar for seg gradbøying av adjektiver i dagens norske talespråk. Gradbøying, også kalt komparasjon, innebærer både sammenligning og gradering. I det gradbøyde uttrykket *blåveis er finere enn løvetann* sammenlignes og graderes de to blomstene i forhold til hverandre med hensyn til hvor fine de er. Adjektiver kan gradbøyes på to måter, enten med suffiks, som i *fin – finere – finest*, eller gjennom perifrastisk bøying, som *fantastisk – mer fantastisk – mest fantastisk*.¹ Slik er det ikke bare i norsk, men også i de andre nordiske språkene og andre germanske språk, f.eks. engelsk og nederlandsk. For norsk språk vedkommende er det, ifølge *Norsk referansegrammatikk* (1997: 356, heretter kalt NRG), ikke et klart skille mellom adjektiver som bøyes med suffiks og adjektiver som bøyes perifrastisk. I noen tilfeller gjør fonologien det vanskelig å legge til ett suffiks, som *fantastisk – ?fantastiskere*, mens *mer* og *mest* greit kan plasseres foran ethvert adjektiv, selv om det er vanligere med noen adjektiver enn med andre. En situasjon der man kan bruke *vanligere* og *mer vanlig* om hverandre fortøner seg fra et grammatisk ståsted noe underlig, fordi en celle i et paradigme normalt bare fylles av én form. Det er svært sjelden at det finnes to eller flere synonyme former, to celledøstene (cell mates), som kan brukes om hverandre betingelsesløst, ifølge Thornton (2011). Hun beskriver et tilfelle der det finnes flere synonyme former som realiserer samme celle som ikke-kanonisk, altså at det bryter med lærebokeksempelen (Thornton 2011: 359).²

Engdahls (1999) arbeid om de to passivvariantene *s*-passiv og *bli*-passiv i skandinavisk viser også at to tilsynelatende parallelle uttrykk skiller seg fra hverandre. Hun viser at de to variantene brukes til ulike formål, og at hvilke funksjoner variantene har, varierer fra språk til språk. Det er en rekke faktorer som virker inn, bl.a. semantiske egenskaper ved verbene, om det morfologisk sett er mulig å bøye alle verb med *s*-passiv i alle tempusformene, syntaktiske restriksjoner og om uttrykket brukes til å lage en regel, oppfordring, beskrivelse o.l. Eksempelvis skriver hun at *s*-passiv i dansk er begrenset til

¹ Disse formene gjenspeiler bare bokmålsnormalen og hverken nynorsknormalen eller talespråket med sine varianter. Ettersom jeg baserer meg på transkripsjoner som ligger innenfor bokmålsnormalen, er det bare bokmålsformer jeg gjengir i oppgaven.

² De synonyme formene kan enten bestå av en suffiksform og en perifrastisk form, to suffiksformer med ulike stammer eller to suffiksformer med ulikt bøyingssuffiks (Thornton 2011: 361).

normative, generiske utsagn uten temporal forankring, mens *bli*-passiv typisk brukes om avsluttede enkelthendelser, og at det samme til en viss grad gjelder for norsk, selv om *s*-passiven her kan brukes i noen flere sammenhenger. Den typiske bruken av de to variantene viser hun med et eksempel fra Westerns grammatikk: *Fluesoppen spises ikke, men allikevel blir den kanskje undertiden spist* (Engdahl 1999: 12). I svensk derimot kan *s*-passiven brukes friere, også om enkelthendelser, noe som normalt ikke er mulig i dansk og norsk: *Vi såg dörren öppnas – *Vi så vinduet åbnes/åpnes* (Engdahl 1999: 12–13).

Både når man skal uttrykke passiv og gradbøying, har man to måter å gjøre det på, en med suffiks og en perifrastisk. Innenfor grammatikaliseringsteori har man interessert seg for forholdet mellom suffiksbøying og perifrastisk bøying, og da særlig to utviklingstendenser: At perifrastiske former blir redusert til suffiksformer, og at suffiksformer blir erstattet av perifrastiske former (Hopper og Traugott 2003: 7–9). Dette er noe av grunnen til at det finnes parallelle former, fordi når en ny form oppstår, vil den ikke umiddelbart erstatte den andre. De konkurrerende formene vil eksistere side om side, og ofte ser man at de skiller seg noe fra hverandre f.eks. gjennom betydningsnyanser (jf. del 2.1.1). Det er altså både empiriske og teoretiske grunner til å anta at det er noe som skiller gradbøyde uttrykk med henholdsvis suffiksbøying og perifrastisk bøying fra hverandre.

Denne oppgaven undersøker sameksistensen til de to gradbøyingvariantene i faktisk talespråk. Målet er å finne ut om det er slik at uttrykk med henholdsvis perifrastisk bøying og suffiksbøying brukes om hverandre, eller om det er ulike språklige faktorer som virker inn på bøyingsmåten. Annen forskning på gradbøying antyder at det kan være mange ulike faktorer som spiller inn (jf. del 3), og jeg har valgt ut følgende faktorer til analyse: *antall stavelser, morfologisk struktur, etymologi, syntaktisk omgivelse og faste konstruksjoner*.

I tillegg til forholdet mellom gradbøying med suffiks og perifrastisk tar oppgaven for seg to spesielle typer gradbøying, nemlig absolutt gradbøying og metagradbøying. Vanlig gradbøying angir grader i en sammenligning. Absolutt gradbøying angir (ganske) høy eller svært høy grad, men uten en like klar sammenligning som i vanlig gradbøying. Eksempelvis er den absolutte formen *lengre* i *jeg bodde i Tromsø i en lengre periode* uttrykk for en periode av (ganske) lang varighet, altså høy grad, men det er ingen eksplisitt sammenligning av perioden med andre tidsrom. Mens absolutt gradbøying ofte omtales sammen med vanlig gradbøying, er metagradbøying sjeldnere presentert som eget fenomen i norske grammatikker. Den er gjerne nevnt som en type sammenligning gjennom et eksempel, men ikke behandlet spesielt utførlig (jf. f.eks. NRG: 359). Metagradbøying brukes for å uttrykke usikkerhet i en

klassifisering og har form som perifrastisk gradbøying: *Jeg synes serviset er mer grønt enn grått*. Metagradbøying er ikke like nært knyttet til vanlig gradbøying som absolutt gradbøying er (jf. del 7.1), men de to formene er likevel beslektet. Oppgaven vil undersøke hvordan de tre formene for gradbøying forholder seg til hverandre i norsk talespråk. Metagradbøying vil behandles noe grundigere enn absolutt gradbøying, både fordi det ikke er skrevet like mye om det, og fordi absolutt gradbøying gjerne brukes i boklig og formell stil og ikke er like vanlig i (mer uformelt) talespråk, som er det som undersøkes her.

1.1.1 Forskningsspørsmål

De konkrete forskningsspørsmålene for oppgaven er som følger:

1. Hvordan forholder de tre typene gradbøying, absolutt gradbøying, metagradbøying og vanlig gradbøying, seg til hverandre i faktisk språkbruk – nærmere bestemt:
 - A) Hvor vanlige er de tre typene?
 - B) Hvordan uttrykkes de?
2. Hvordan skiller metagradbøying seg fra vanlig gradbøying semantisk og fonologisk?
3. Innenfor vanlig gradbøying:
 - A) Hvordan fordeler adjektivene seg mellom perifrastisk bøying og suffiksbøying?
 - B) Har faktorene *antall stavelser, morfologisk struktur, etymologi, syntaktisk omgivelse og faste konstruksjoner* innvirkning på om et adjektiv bøyes perifrastisk eller med suffiks?
 - C) Er perifrastisk bøying og suffiksbøying produktive og, i så fall, i like stor grad?
4. Hvordan skiller perifrastisk bøying og suffiksbøying seg fra hverandre?

Gjennom oppgaven vil jeg bl.a. vise at det er en arbeidsdeling mellom suffiksbøying og perifrastisk bøying. Metagradbøying uttrykkes helst perifrastisk, og absolutt gradbøying uttrykkes helst med suffiks (jf. del 6.1.2 og 7.2.3). Vanlig gradbøying kan uttrykkes både perifrastisk og med suffiks, men også her er det en arbeidsdeling mellom de to måtene å bøye på. De fleste adjektivene er enten bøyd perifrastisk (61 %) eller med suffiks (27 %), mens bare 12 % av adjektivene er belagt på begge måter (jf. del 8.1).

I kapittelet om metagradbøying er et viktig funn at adjektivet gjerne er framhevet, ikke bare gjennom trykk, slik tidligere forskning sier, men ofte gjennom en pause før adjektivet og gjerne også gjennom fakter (jf. del 6.1.2). Dessuten argumenterer oppgaven for at metagradbøying helst lages i komparativ, og sjelden i superlativ (jf. del 6.1.4).

I analysen av hvilke faktorer som virker inn på måten et adjektiv gradbøyes vanlig på, er noe av det jeg vil vise, følgende:

- Etymologi er overflødig i analysen av hva som avgjør om et adjektiv gradbøyes perifrastisk eller med suffiks (jf. del 8.2.2).
- I analysen av antall stavelser er det fruktbart å ta utgangspunkt i komparativformen, framfor positivformen slik det er gjort i tidligere forskning (jf. del 8.2.1).
- Adjektiver med en morfologisk kompleks struktur blir generelt sett bøydd perifrastisk og i enda større grad enn det NRG (356–358) skriver (jf. del 8.2.2).
- Adjektiver som står attributivt, er assosiert med suffiksbøying (jf. del 8.2.3). Dette funnet gir argumenter for at syntaktiske funksjoner og konstruksjoner hører hjemme i grammatiske teorier (jf. del 8.2.3).

1.2 Avgrensninger

Andre sammenligninger: Det er mulig å uttrykke sammenligninger og graderinger på annen måte enn gjennom gradbøying. Eksempelvis er innholdet i *Heges hus overgår alle naboenes når det gjelder størrelse* det samme som *Heges hus er større enn alle naboenes hus / Heges hus er det største blant naboenes* (jf. Lundbladh 1988: 11). Denne oppgaven tar for seg *bøyingskategorien* gradbøying, og altså bare de to siste variantene. Sammenligninger av typen *mamma er like snill som pappa, september er ikke like/så varm som juli, du er mindre sta enn meg* (jf. NRG: 360, 362, 1079 og Lundbladh 1988: 11) behandles heller ikke i oppgaven.

Perifrastisk gradbøying: morfologi eller syntaks? Det er ikke gitt at perifrastiske konstruksjoner uttrykker bøyning på lik linje med suffiksbøying. Spencer (2001) og Booij (2010, jf. del 2.3) mener at perifraser tilhører morfologien, mens Blevins (2008) mener at det er et syntaktisk fenomen. Haspelmath (2000) mener at det ikke er et klart skille mellom syntaks og morfologi, og dette ser man f.eks. ved at de fleste bøyingsuffixer oppstår gjennom grammatikalisering. Han definerer perifraser som at flerordsuttrykk brukes i stedet for ett ord i et bøyingsparadigme (Haspelmath 2000: 655). Normalt fungerer altså et perifrastisk uttrykk på samme måte som en bøyingsform. Nettopp derfor behandler man gjerne perifrastisk bøyning og suffiksbøying sammen (slik f.eks. NRG gjør, jf. del 3.2.1), uavhengig av hvor i grammatikken man mener perifraser hører hjemme, og uavhengig av hva man mener om skillet mellom syntaks og morfologi.

Gradbøying: bøying eller avledning? Det kan også diskuteres om gradbøying bør regnes som bøying eller avledning (jf. *Grammatikk over det danske sprog*, GDS, som regner det som avledning, og NRG: 351). Denne diskusjonen er ikke relevant for denne oppgaven og blir ikke diskutert her.

Ordklasser som gradbøyes: Det er omdiskutert hvilke ordklasser som gradbøyes. NRG (27, 29) mener det bare er adjektiver som kan gradbøyes, og regner tradisjonelle adverb som *ofte* som adjektiver. Mer tradisjonelle ordklasseinndelinger regner med at også adverb kan få gradbøying (jf. Papazian (2006) og f.eks. inndelinga gjort i *Svenska akademis grammatik*, SAG). Denne oppgaven ser på både de tradisjonelle adverbene og adjektiver, altså det NRG kaller adjektiver, og siden det er praktisk å bruke ett ord framfor to, bruker jeg her «adjektiver» om alle leksemene uten at jeg tar stilling til hva som er den beste inndelinga (men se del 4.3 for noen presiseringer). Dessuten vil oppgaven se litt på gradbøying av substantiver. Lie (2008) viser hvordan substantiver kan fungere som adjektiver. Et av eksemplene hans er *veldig åttitallet* (Lie 2008: 80). Her angir ikke *åttitallet* et tidsrom slik det vanligvis gjør, jf. *hun ble født på åttitallet*, men de egenskapene som er typiske for dette tidsrommet. Substantivet fungerer som et graderbart adjektiv og får en karakteriserende funksjon. Lie skriver ikke om gradbøying av disse ordene. Når det er mulig å sette et gradsord som *veldig* foran, burde det være mulig å gradbøye denne typen ord: *miksmasteren min er mer åttitallet enn din*. Materialet viser også noen slike treff (jf. del 9.4).

Perifrastisk gradbøying på frammarsj? En del litteratur nevner hypotesen om at perifrastisk gradbøying er på frammarsj på bekostning av suffiksbøying (jf. f.eks. NRG: 356, Nordberg (1982) for svensk, GDS: 857 for dansk og Höskuldur mfl. (2004: 109) for færøysk). Studier innenfor grammatikaliseringsteori viser også at når det eksisterer to konkurrerende former, vil gjerne én av dem etter hvert bli enerådende. Denne oppgaven er en overveiende synkron oppgave, og vil ikke prøve hypotesen om at perifrastisk gradbøying sprer seg på bekostning av suffiksbøying. Oppgaven ser likevel på produktiviteten til både perifrastisk bøying og suffiksbøying, og slik vil hypotesen berøres noe.

1.3 Teori, metode og data

Teoriene oppgaven hviler på, er grammatikaliseringsteori, bruksbasert teori og konstruksjonsmorfologi. Materialet er hentet fra de tre talespråskorpusene Nordisk dialektkorpus, Norsk talespråskorpus – Oslodelen (NoTa-Oslo) og BigBrother-korpuset.

Metoden er både kvantitativ og kvalitativ med noe enkel statistikk og kvalitative beskrivelser av de språklige fenomenene.

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgaven består av ti deler inkludert innledning. Kapittel 2 og 3 tar for seg henholdsvis teori og tidligere forskning. Metoden blir redegjort for i kapittel 4, og kapittel 5 gir en kort oversikt over dataene jeg har samlet inn. Kapittel 6, 7 og 8 er analyser av de tre typene gradbøying der hver type er viet hvert sitt kapittel. Kapittelet om metagradbøying fokuserer på kjennetegn ved denne formen for gradbøying og kontrasterer den mot vanlig gradbøying. Redegjørelse av absolutt gradbøying inkluderer også bruken av komparativ i klassifiserende funksjon, og ser på hvorfor denne formen for gradbøying er nærmere knyttet til vanlig gradbøying enn det metagradbøying er. I kapittelet om vanlig gradbøying analyseres forholdet mellom perifrastisk gradbøying og gradbøying med suffiks. Kapittel 9 er en drøfting av produktiviteten til suffiksbygning og perifrastisk bygning innenfor vanlig gradbøying. Kapittel 10 avslutter oppgaven ved å oppsummere resultatene.

2 Teoretisk grunnlag

Denne oppgaven tar for seg gradbøying i dagens norske talespråk i lys av grammatikaliseringsteori (Hopper og Traugott 2003), bruksbasert teori (Bybee 2010) og konstruksjonsmorfologi (Booij 2010). Disse tilnærmingene skiller seg noe fra hverandre, men de er i stor grad beslektede og utfyller hverandre. I dette kapittelet tar jeg for meg sider ved teoriene som er relevante for oppgaven, etter tur.

2.1 Grammatikaliseringsteori

Grammatikaliseringsteori er et rammeverk som studerer forholdet mellom språkets struktur og bruk ved å se på den typen språkendring som kalles grammatikalisering. En slik type endring har vi når leksikalske enheter og konstruksjoner går over til å fylle grammatiske funksjoner, og når grammatiske enheter får nye grammatiske funksjoner (Hopper og Traugott 2003: 1).

Utviklinga av perifrastisk gradbøying er et eksempel på en grammatikalisering. Så vidt jeg vet, finnes det ingen utførlig beskrivelse av oppkomsten av perifrastisk gradbøying i norsk, men González-Díaz (2008) tar for seg utviklinga av perifrastisk gradbøying i engelsk og mener dette er en grammatikalisering. Hun skriver at det er generell enighet om at den mest opprinnelige måten å gradbøye på, var gjennom suffiks, nærmere bestemt de germanske suffiksene **/iz/* og **/oz/* (González-Díaz 2008: 15). Ifølge hennes korpusundersøkelse viser perifrastisk gradbøying seg i engelsk på andre halvdel av 800-tallet (González-Díaz 2008: 28–29). Da var det tre adverbelle forsterkere, *swiðor*, *ma* og *bet*, som ble kombinert med partisipper. Etter hvert kunne adverbene også stå til typiske adjektiver, sannsynligvis hjulpet fram av en reanalyse av partisipper til adjektiver. Gradvis spredte *ma* seg på bekostning av de to andre adverbene og ble den typiske måten å uttrykke perifrastisk gradbøying på (González-Díaz 2008: 30–34). Her er det altså et adverb med en (generell) leksikalsk betydning, *ma* ‘greater’ (no. ‘større’), som når det blir stilt foran et adjektiv i positivform, får den grammatiske funksjonen å uttrykke kategorien grad. Oppkomsten av perifrastisk gradbøying var en indre utvikling, men spredninga kan ha blitt hjulpet på vei av språkkontakt med latin og fransk (González-Díaz 2008: 35–73). Videre mener González-Díaz (2008: 47–49) at utviklinga henger sammen med at perifrastisk gradbøying var et mer ekspressivt og klart alternativ enn suffiksbøying, og dessuten at det morfologiske systemet generelt ble svekket ved at det gikk gjennom store endringer.

En studie av oppkomsten og utviklinga av perifrastisk gradbøying i norsk vil, som så mange studier innenfor grammatikaliseringsteori, være diakron. Denne oppgaven ser imidlertid på norsk synkront. Det finnes også grammatikaliseringsstudier av mer synkron art, som typisk ser på hvordan ulike konkurrerende former lever side om side på et visst tidspunkt (Hopper og Traugott 2003: 2, 124–126). Dette diskuteres nærmere i del 2.1.1.

2.1.1 Lagdeling

Lagdeling (layering) viser til at man innenfor et funksjonelt domene finner ulike lag av former og uttrykksmåter med identiske eller liknende funksjoner (Hopper 1991: 22–23). Et funksjonelt domene kan være tempus/aspekt/modalitet, kasus og andre liknende felt som ofte grammatikaliseres (Hopper 1991: 22–23). Formene og uttrykkene som har tilnærmet identiske eller liknende funksjoner, kan skille seg fra hverandre ved at de er spesialisert for ulike typer leksikalske enheter eller sosiolingvistiske registre, viser betydningsnyanser eller er stilistiske alternativer (Hopper 1991: 23). Dette er i tråd med Kontrastprinsippet som sier at språkbrukere forventer at to fonologisk ulike former også har ulik betydning (Clark 1993: 69, Enger og Kristoffersen 2000: 121). Lagdeling skyldes at nye uttrykksmåter som oppstår, ikke umiddelbart erstatter gamle, men at de nye og gamle uttrykkene eksisterer side om side (Hopper og Traugott 2003: 124).

Når nye uttrykksmåter oppstår, er det gjerne gjennom fornying (renewal) der allerede eksisterende betydninger får alternative uttrykksmåter (Hopper og Traugott 2003: 122). Ofte er de nye formene perifrastiske, f.eks. perifrastisk gradbøying som alternativ til suffiks­bøying (jf. del 2.1). De fornyede formene trenger imidlertid ikke å være perifrastiske. Eksempelvis gjennomgår ofte forsterkende ord fornying ettersom de har en emotiv funksjon (Hopper og Traugott 2003: 122). Det finnes f.eks. en rekke liknende forledd i norsk: *døds-*, *dritt-*, *kjempe-*, *super-* etc. De skiller seg litt fra hverandre semantisk eller stilmessig, men alle kan brukes forsterkende. Man forventer at noen av disse vil gå ut av bruk med tida, mens andre vil komme til.

Nye uttrykksmåter kan også oppstå ved at en leksikalsk form deler seg i to, slik at én beholder de opprinnelige egenskapene, og én blir grammatikalisert (Hopper 1991: 24), det som kalles splitt (divergence eller split) (Hopper og Traugott 2003: 124). I norsk i dag finner vi de etymologisk relaterte formene *lik* (subst.), *lik* (adj.) og *-lig*. I dag er betydninga av substantivet *lik* ‘død kropp’, mens det på germansk (**leika-*) opprinnelig betydde ‘kropp,

skikkelse'. Denne germanske formen inngikk i mange sammensetninger som fungerte som adjektiver, f.eks. **ga-leika* 'med samme kropp' der **ga-* betyr 'sam-, samme(n)' (Bjorvand og Lindeman 2007: 659–660). I dag ender disse sammensatte adjektivene på *-lig*, f.eks. *rolig* (Bjorvand og Lindeman 2007: 660).

Innenfor domenet gradbøying kan man identifisere ulike lag. De fleste adjektiver gradbøyes ved å sette til suffiks: *gul* – *gulere* – *gulest*. Noen adjektiver får også vokalveksling, i tillegg til litt kortere suffikser: *tung* – *tyngre* – *tyngst*. Dessuten finnes perifrastisk gradbøying: *interessant* – *mer interessant* – *mest interessant*. Disse formene eksemplifiserer ulike lag som har nådd ulike grader av grammatikalisering. Ifølge Hopper (1991: 24) representerer, generelt sett, suffiks og vokalveksling gamle lag og perifraser nyere. Et annet eksempel på lagdeling har vi ved aspektkonstruksjonen «nær ved» ved verb (jf. Hopper 1991: 23–24). På norsk finnes det flere konstruksjoner, alle perifrastiske, som kan brukes for å uttrykke dette aspektet (NRG: 651):

Være (nær, like) ved å ... Arbeiderne var (nær, like) ved å gi opp

Skulle til å ... Vi skulle til å gå da uværet satte inn

Holde på å ... Gutten holdt på å drukne

Være i ferd med å ... Han var i ferd med å omkomme da redningsmannskapet kom fram

Vera åt å ... Kona var åt å uvita då ho fekk høyre dette

Alle konstruksjonene brukes for å vise at handlinga i hoved verbet nesten skjer. De skiller seg imidlertid noe fra hverandre. De tre siste konstruksjonene kan også brukes med et kursivt eller durativt aspekt, konstruksjoner som fokuserer på «en handling eller situasjon utstrakt i tid uten tanke på noen form for avgrensning» (NRG: 646). Eksempelvis vil en tolkning av *hun holdt på å spise middag da jeg ringte* helst være durativ, der subjektet faktisk spiser middagen. Ikke alle verb kan kombineres med uttrykkene. Eksempelvis kan ikke durative tilstandsverb brukes: **Vi holdt på å eie en Mercedes* (NRG: 652). Avhengig av hvilke verb konstruksjonene brukes med, er bare en eller begge tolkningene mulige. Eksempelvis må *han holdt på å bli overkjørt* tolkes som at handlinga ikke finner sted, mens *skurken holdt på å banke opp Jens da politiet kom* kan brukes både dersom Jens blir banket opp og dersom han ikke blir det. Dessuten vil noen kanskje mene at det er stilistiske eller sosiolingvistiske forskjeller mellom uttrykkene.

Noen ganger er tilstanden med ulike lag en relativt kort overgangsfase der de nye uttrykksmåtene erstatter de gamle, og andre ganger er tilstanden ganske stabil der formene eksisterer sammen uten at de nye erstatter de gamle (Hopper 1991: 23). Ofte springer de nyeste lagene ut av mer omfattende strukturendringer som foregår i det aktuelle språket (Hopper og Traugott 2003: 126). Askedal (2007) viser hvordan ulike grammatikaliseringer i norsk språkhistorie plasserer seg innenfor den generelle typologiske utviklinga der språket har gått fra å ha en høy grad av syntetisk til høy grad av analytisk struktur, med redusert fleksjon. Askedal tar ikke for seg perifrastisk gradbøying, men det er likevel et eksempel på en analytisk konstruksjon og passer godt inn i denne generelle utviklinga av språket.

2.2 Bruksbasert teori

Joan Bybee er en av mange som har skrevet om grammatikalisering, jf. f.eks. Bybee mfl. (1994). Hun plasserer seg også innenfor bruksbasert teori. Både grammatikaliseringsteori og bruksbasert teori forklarer språkstruktur gjennom språkendringer og -bruk, men bruksbasert teori vektlegger i større grad språket som *mentalt* fenomen. Del 2.2.1 viser ytterligere kjennetegn ved bruksbasert teori eksemplifisert gjennom Bybees eksemplarmodell.

2.2.1 Bybees eksemplarmodell³

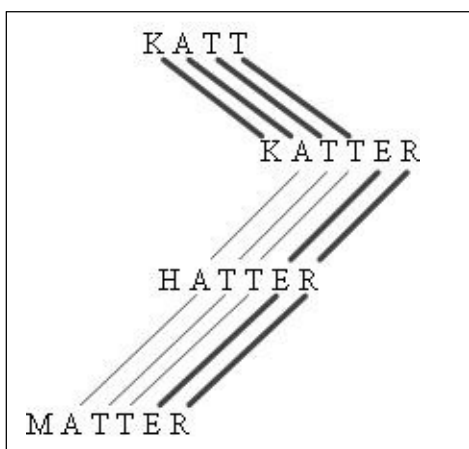
Bybees (2010) eksemplarmodell bygger på en hypotese om at språklig erfaring blir lagret og organisert i hjernen. Den går ut fra at de kognitive prosessene er domene-generelle, slik at språklig erfaring blir lagret og organisert på samme måte som annen erfaring. Modellen gjør rede for både fonologiske, morfologiske og syntaktiske sider ved språkbrukernes mentale grammatikk. Hver språklige erfaring, hver enhet som språkbrukeren ytrer selv eller hører andre ytre, er med på å forme denne grammatikken.⁴ En enhet kan være både en ordform, en fonetisk sekvens som er mindre enn en ordform, og en sekvens som er større enn en ordform, f.eks. en flerordskonstruksjon (Bybee 1988: 126). Hver enhet språkbrukeren hører, får en mental representasjon, et såkalt *eksemplar*. Når språkbrukeren hører en enhet som tilsvarer et allerede eksisterende eksemplar, styrkes eksemplaret, det får økt *minnestyrke* (lexical strength). Dersom enheten skiller seg fra de eksemplarene som finnes, blir den lagret som et

³ Modellen blir også omtalt som en nettverksmodell av grunner som kommer fram i teksten som følger.

⁴ Her berører jeg alle sidene, men jeg legger vekt på morfologien.

nytt eksemplar. Samme enhet som uttales noe ulikt, vil lagres som to eksemplarer, men disse eksemplarene vil likevel være nært forbundet ved at de lagres i en eksemplarklynge. Eksempelvis kan noen svake verb i presens realiseres med ulikt tonem [¹li:ker] eller [²li:ker]. Hver gang verbet erfares med tonem 1, lagres denne erfaringa ved at eksemplaret for tonem 1 blir styrket, og tilsvarende blir eksemplaret for tonem 2 styrket hver gang verbet realiseres med tonem 2. Disse to eksemplarene utgjør til sammen en eksemplarklynge. Disse fonetiske eksemplarklyngene danner forbindelser med klynger av tilhørende betydninger av enheten og kontekster som de aktuelle enhetene er brukt i (Bybee 2010: 19). Man antar at store mengder informasjon, både fonologisk, grammatisk, semantisk og pragmatisk, lagres i minnet.

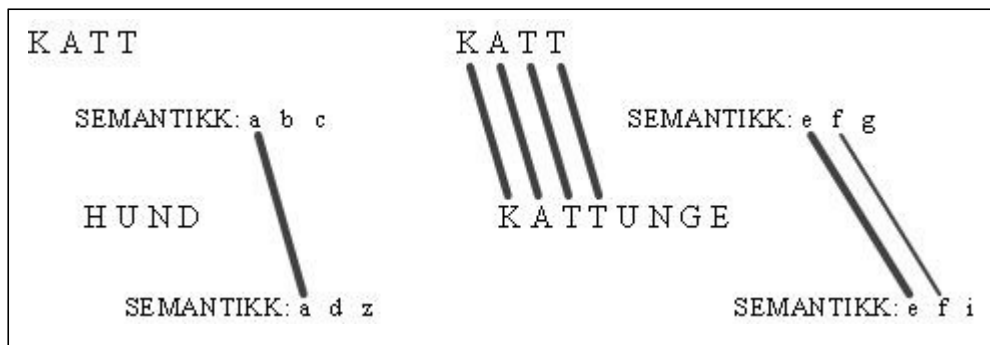
Når eksemplarer har like fonologiske og semantiske trekk, oppstår det morfologiske relasjoner. Eksempelvis er det en morfologisk relasjon mellom *katt* og *katter*. Formene skiller seg fra hverandre ved at sistnevnte ender på *-er* og har det semantiske trekket flertall, men ellers har de like fonologiske og semantiske trekk: De tre første lydene er identiske, og semantisk viser de til samme vesen. Dette er illustrert i figur 1. Den viser også at *katter* er knyttet til andre flertallsformer, som f.eks. *hatter* og *matter*. De tjukke strekene markerer morfologiske relasjoner, mens de tynne linjene viser at formene bare deler fonologiske trekk.

Figur 1. Morfologiske og fonologiske relasjoner i eksemplarmodellen. Basert på Bybee (1988: 127).

Andre former er ikke forbundet fonologisk, men deler semantiske trekk. Eksempelvis danner *hund* og *katt* en semantisk forbindelse siden de tilhører det samme semantiske feltet og begge er hyperonymer til *husdyr*. Figur 2 viser at de ikke er forbundet fonologisk, og slik ikke danner en morfologisk relasjon, i motsetning til *katt* og *kattunge*, men at de har noe til felles semantisk. Både henholdsvis *katt* og *hund* og *katt* og *kattunge* deler noen semantiske trekk, og det er illustrert gjennom linjer mellom noen av trekkene. Linjene kan være av ulik tjukkelse

avhengig av om de semantiske trekkene samsvarer helt eller delvis. Leksikonet er altså organisert som et stort nettverk med ulike typer forbindelser.

Figur 2. Semantiske relasjoner i eksemplarmodellen. Basert på Bybee (1988: 126).

Etter hvert som nye enheter erfares og kobles til eksisterende eksemplarer, oppstår det kategorier. Ut fra eksemplarer som er forbundet både semantisk og fonologisk, oppstår morfologiske kategorier. Semantiske kategorier lages ut fra semantiske forbindelser mellom eksemplarer og fonologiske kategorier ut fra fonologiske forbindelser. Kategoriene har en prototypestruktur (Bybee 2010: 79). Det betyr at noen medlemmer sees på som sentrale og andre perifere. I en naturlig kategori som markblomster vil f.eks. smørblomst være et sentralt medlem, mens torhjelm vil være et perifert medlem. I lingvistiske kategorier er de sentrale medlemmene ofte de som er frekvente (Bybee 2010: 80).

Eksemplarmodellen gjør også rede for syntaks, mener Bybee (2010: 25). Enheter som opptrer sammen, inngår hver for seg i nettverket med alle sine forbindelser. Når enheter ofte opptrer sammen, kan det føre til at de settes sammen til større enheter gjennom prosessen *blokking* (chunking)⁵ (Bybee 2010: 34). Eksempelvis brukes *vær så snill* ofte sammen slik at det kan oppfattes som en enhet. Blokking kombinert med prosessen kategorisering gir opphav til konstruksjoner (Bybee 2010: 37). Konstruksjoner inngår i det mentale nettverket på samme måte som det mindre enheter gjør. De lagres også som eksemplarer, men de er mer komplekse enn eksemplarer som representerer mindre enheter. De består ikke bare av erfarte enheter, men gjerne også skjematiske kategorier. Eksempelvis kan konstruksjonen *å gå noen på nervene* fungere med ulike subjekter og objekter (jf. Bybee 2010: 26–27). To tenkte eksemplarer kan være *musikken gikk meg på nervene* og *naboene går ham på nervene* der de parallelle delene i hvert av eksemplarene danner forbindelser til hverandre. Konstruksjonen kan framstilles slik, med fire ulike kategorier: SUBJEKT [GÅ] (*meg, ham*) (*på nervene*).

⁵ Termen er lånt fra Olsen (2011).

Kategorien SUBJEKT er ikke representert med eksemplarer, men bare skjematisk, siden det kan opptre med hvilken som helst type subjekt. [GÅ] skal vise at verbet kan forekomme i ulike bøyde former. Objektet står representert med noen mulige eksemplarer, men alle erfarte enheter vil være del av kategorien. Den siste kategorien instansieres alltid av *på nervene*, den er fast, i motsetning til de tre andre som i ulik grad varierer.

Eksemplarmodellen består utelukkende av et lagret og organisert leksikon, og har altså ingen separat regelkomponent slik en del andre modeller har, jf. f.eks. Pinker (1991). Det som regnes som regler i andre modeller, har imidlertid sitt motstykke i skjemaer. Et skjema er generaliseringer over sett av eksemplarer som oppviser like mønstre av fonologiske og semantiske forbindelser (Bybee 1995: 171). Eksempelvis kan et skjema være UBESTEMT FLERTALL. På norsk finnes det flere uttrykk for flertall, så dette skjemaet vil være generalisert over eksemplarer som *eppler, pærer, hester, skyer, vindre, hus* etc. Språkbrukerne registrerer at de alle uttrykker flertall, og i de fleste tilfeller at de også har en fonologisk likhet, og identifiserer flertallssuffikset og dets allomorfer. Skjemaet inneholder trekk fra alle eksemplarene, men det er trekkene til eksemplarene som er sterkest representert (de mest frekvente), som også er sterkest representert i skjemaet. Dermed vil trekkene fra eksemplarene med allomorfen *-(e)r* være sterkere representert i skjemaet enn de som ikke har ending i flertall, jf. Bybee (1988: 135). Skjemaene er knyttet til eksemplarene som de er generalisert over, og de eksisterer ikke uavhengig av disse. Nye enheter og enheter som har svake forbindelser, kan kobles til skjemaer som representerer trekkene de har. Koblinga mellom en enhet og et skjema er basert på familielikhet og ikke faste kategorier, slik at skjemaet fungerer som en prototype (Bybee 1988: 135).

Betydninga av frekvens

I eksemplarmodellen spiller frekvens en viktig rolle. Tegnfrekvensen, hvor hyppig en enhet forekommer i løpende tekst (Bybee 2001: 10), avgjør styrken på eksemplarene. For at en enhet skal lagres, må den erfares, og for at representasjonen skal opprettholdes, må den stadig erfares. Jo mer frekvent en enhet er, desto større minnestyrke får den mentale representasjonen dens. Enheter som derimot ikke brukes, glemmes eller blir utilgjengelige. Et eksemplar med stor minnestyrke har man lett tilgang til, det kan lett gjenkjennes og hentes fram (Bybee 1988: 131). Lavfrekvente former læres og lagres i forhold til sterkere relaterte former, og når man lager nye former, brukes gjerne de mer frekvente formene som baseformer (Bybee 1988: 134). Svært høyfrekvente former er autonome, de lar seg i liten grad

analysere som del av et paradigme (Bybee 1988: 133). De autonome formene har svake forbindelser til andre ord. Svake forbindelser viser seg ved at formene skiller seg fra hverandre gjennom vokalvekslinger, og det er gjerne i høyfrekvente former at man finner suppletivisme, at ulike stammer inngår i samme paradigme. Frekvensen gjør høyfrekvente former mer motstandsdyktige mot analogisk utjevning enn former med lavere frekvens. Eksempelvis var verbene *slå* og *flå* begge sterke i norrønt, men i dagens norsk er det lavfrekvente *flå* blitt svakt, mens det mer frekvente *slå* fortsatt er sterkt (Torp og Vikør 2003: 82). Siden autonome former står for seg selv, er de ofte ikke del av skjemaer.

Høy tegnfrekvens kan fungere konserverende, men den kan også ha en motsatt effekt ved å redusere former fonologisk (Bybee 2001: 11). Høyfrekvente former reduseres mer og raskere enn lavfrekvente former. En reduksjon skjer gjennom fonetiske prosesser som virker når språket brukes: For hver gang en form brukes, automatiseres prosessen, og den blir mer effektiv. Former som brukes hyppig, har større sjanse for å påvirkes av denne automatiseringsprosessen (Bybee, 2001: 11–12). Eksempelvis er noen infinitiver i skandinavisk redusert unormalt mye, som *gi/gje* fra norrønt *gefa*, antakeligvis pga. høy tegnfrekvens (Torp 2003: 239). Frekvens i seg selv forårsaker ikke en endring, men er en faktor som gjør endringa mulig (Bybee 2010: 50). I takt med at noen former øker i frekvens, endres representasjonene deres. Gradvis endrer eksemplarene seg slik at de gjenspeiler de reduserte formene, og etter hvert som formene reduseres ytterligere gjennom bruk, reduseres også eksemplarene tilsvarende. Eksemplarmodellen modellerer endringene i bruken, og kan altså brukes til å gjøre rede for språkendringer i tillegg til å beskrive organiseringa og lagringa av leksikon.

Ikke bare tegnfrekvens, men også typefrekvens, spiller en rolle i modellen. Typefrekvens vil si hvor ofte et mønster forekommer enten i løpende tekst eller i en ordbok (Bybee 2001: 10–11). Den er avgjørende for produktivitet, altså i hvor stor grad en enhet brukes som mønster for å lage nye enheter. Produktivitet bestemmes også av grad av skjematistitet, som igjen er graden av ulikhet blant medlemmene i en gruppe (Bybee 2010: 67). Dersom medlemmene i gruppa er svært like, er det strenge restriksjoner på hvilke nye medlemmer som vil passe inn. Er det derimot stor variasjon i gruppa, er terskelen lavere for å ta med flere i gruppa, og produktiviteten blir høyere (jf. også del 9.1 om analogi som mekanismen bak produktivitet).

2.3 Konstruksjonsmorfologi

Gert Booij interesserer seg i stor grad for orddanning, i motsetning til Joan Bybee, som helst tar for seg bøyning innenfor morfologien. Det er likevel mye likt mellom Bybees teorier presentert i del 2.2 og Booijs konstruksjonsmorfologi som framstilles her.

Konstruksjonsmorfologi bruker konstruksjonsgrammatikkens (Croft 2001, Goldberg 1995) begrep *konstruksjon* i morfologisk analyse (Booij 2010: 16). En konstruksjon er en kobling av form og betydning. Typisk har det blitt brukt om syntaktiske mønstre med spesielle formelle egenskaper koblet til spesifikke semantiske egenskaper som f.eks. passivkonstruksjonen (Booij 2010: 11). Ofte har en konstruksjon en ikke-komposisjonell betydning. Eksempelvis er *tenk deg frisk* en instansiering av det Sveen (2002) kaller *å verbe seg til MÅL*-konstruksjonen som innebærer en målrettet bevegelse, gjerne i overført betydning, der verbhandlinga er et middel for å nå målet, og der det er et refleksivt element til stede, og som her betyr at man kan bli frisk ved å tenke på en bestemt måte. Betydninga kan ikke leses ut av verbets leksikalske betydning, og den er heller ikke summen av betydninga til ordene som instansierer konstruksjonen, men må sees på som et resultat av konstruksjonen som helhet. Konstruksjoner har ofte noen posisjoner som er faste og noen som er variable (Booij 2010: 13). I konstruksjonen *å gå noen på nervene* er den siste delen, *på nervene*, fast, mens de tre andre delene i varierende grad er variable (jf. del 2.2.1).

Konstruksjonsmorfologi baserer seg på ordbasert morfologi der utgangspunktet for morfologisk analyse er ordet og de paradigmatiske relasjonene det inngår i (Booij 2010: 2). Ordet er en kobling av form og betydning. Formen består både av den fonologiske formen og de grammatiske egenskapene, og betydninga kan både være semantiske og pragmatiske komponenter (Booij 2010: 5). Også denne teorien ser på organiseringa av ord og ordformer som et nettverk, og mener det dannes skjemaer over lagrede ord og ordformer, i tråd med Bybees nettverksmodell (Booij 2010: 3, jf. del 2.2.1). Skjemaene oppstår når språkbrukerne generaliserer over sett av lignende ord slik som personbetegnelse *baker – danser – svømmer*. Skjemaet generalisert over disse ordene kan representeres med skjemaet $[[x]_V \text{er}]_N$ 'en som Vr' der x er en variabel verbrot (Booij 2010: 2). Skjemaer kan brukes til å lage nye ord og ordformer, og de predikerer betydninga til eksisterende ord og ordformer. Skjemaet for personbetegnelser kan sees på som en ordkonstruksjon med én fast posisjon, nemlig suffikset *-er* (Booij 2010: 17). Betydninga kommer fra konstruksjonen som helhet, siden det først er når verbrota og suffikset opptrer sammen, at man kan utlede betydninga (Booij 2010: 17).

Isolert uttrykker ikke *-er* ‘en som utfører en verbalhandling’. Faktisk kan det vanskelig forekomme alene, og det kan brukes for å signalisere presens, som i *spiser*, og flertall som i *bøker*. Suffikser er bundne morfemer som ikke er egne språklige tegn, og betydninga de tilfører, er bare tilgjengelig gjennom betydninga til konstruksjonen de er en del av (Booij 2010: 15).

På samme måte som avledninger kan analyseres som konstruksjoner, kan også bøyingsformer beskrives slik (Booij 2010: 22–23, 255–257). De grammatiske og semantiske egenskapene ved en bøyingsform må sees under ett og gir bøyingsformen til sammen sine egenskaper. Eksempelvis er det både rota, vokalvekslinga og suffikset som viser at *tyngre* er en komparativ som betyr ‘med høyere vekt’ (*Bokmålsordboka*). Perifrastiske former som *mer interessant* har også som helhet noen syntaktiske og semantiske egenskaper slik at de kan fylle en celle i et paradigme (jf. Booij 2010: 256). En sentral egenskap ved bøyingsformer er nettopp at de inngår i paradigmer. Dette gjør konstruksjonsmorfologi rede for ved å anta paradigmatiske korrespondanseforhold mellom konstruksjonsskjemaene for formene som har en paradigmatiske relasjon (Booij 2010: 256). Slik *baker* er forbundet med *bakere*, er også skjemaene som de to instansierer, knyttet sammen. Ved å bruke konstruksjoner i den morfologiske analysen gjør man rede for at uttrykk som består av flere ord, ikke bare perifrastiske uttrykk, men også flerordsfraser, har egenskaper som ligner på ords, samtidig som man opprettholder skillet mellom syntaks og morfologi (Booij 2010: 19–22). Morfologien og syntaksen er to selvstendige komponenter, men samtidig ligger det i teorien at det er flere former for samhandling mellom de to komponentene (Booij 2010: 11, jf. del 8.2.3). Det er både berøringspunkter og likheter mellom morfologien og syntaksen, noe som eksemplifiseres av at både ord og setninger kan beskrives som konstruksjoner.

2.4 Oppsummering

De tre teoriene diskutert over stiller en rekke begreper til rådighet. Fra grammatikaliseringsteori er det spesielt lagdeling som kan brukes til å kaste lys over gradbøyingssituasjonen i dagens norsk. Ut fra denne teorien skulle man vente at de to variantene som finnes, skiller seg noe fra hverandre. Bruksbasert teori og konstruksjonsmorfologi supplerer ved å modellere hvordan språket er lagret i hjernen. Disse teoriene bidrar særlig med begrepene minnestyrke, prototype, konstruksjon og produktivitet som nyttige verktøy i analysene.

3 Tidligere forskning

Det finnes relativt lite litteratur om gradbøying av adjektiver i norsk. Empirisk er fenomenet ikke mye undersøkt, og fra et teoretisk ståsted er det hovedsakelig grammatikkene som behandler temaet. Det finnes også noen artikler som behandler enkelte sider ved gradbøyinga, spesielle uttrykk og enkelte komparativ- og superlativformer som Hellan (1976), Lødrup (1984), Enger (1994) og Lie (1996), men stort sett er det bare Lødrup (1984) og Lie (1996) som er relevante for mitt formål. For andre språk, f.eks. svensk og engelsk, finnes det mer litteratur om gradbøying, både teoretisk og empirisk. Det er ikke praktisk mulig å referere til alt dette i denne oppgaven, men jeg har gjort et lite utvalg av relevante arbeider.

Kapittelet er delt i to: Først kommer en del om de tre formene for gradbøying, og deretter kommer en del om forholdet mellom suffiks-bøying og perifrastisk gradbøying innenfor vanlig gradbøying.

3.1 Om de tre formene for gradbøying

3.1.1 Vanlig gradbøying

I gradbøying blir den egenskapen et adjektiv angir, gradert (NRG: 350). De tre gradene er positiv, komparativ og superlativ, og betegner henholdsvis uspesifisert eller nøytral grad, sterkere grad og sterkest grad (NRG: 350). Gradbøying angir ikke bare grader, men innebærer også sammenligning. Ifølge NRG (360) uttrykker ikke positiv nødvendigvis sammenligning: ikke-graderbare adjektiver uttrykker bare at en egenskap finnes, f.eks. *et lovlig vedtak*, mens positivformen ved graderbare adjektiver normalt innebærer en sammenligning. En graderbar betydning angir et punkt eller område på en skala (NRG: 347). En slik skala kan f.eks. være *størrelse* der antonymene *stor* og *liten* angir punkt i hver sin ende. Eksempelet *Kristine er liten* betyr at Kristine er mindre enn det som er normalt for den gruppa hun tilhører. Denne gruppa, denne standarden hun måles mot, kan være folk flest, eller snevrere, f.eks. de på samme alder. Dersom Kristine er fem år, kan hun sees på som liten sammenlignet med mennesker generelt, eller hun kan være mindre enn femåringer flest (jf. NRG: 360).

Komparativ brukes ved flere typer sammenligninger (NRG: 361–362). Typisk brukes den når to referenter har en egenskap i ulik grad, f.eks. *Hanne er høyere enn Henriette*, der de

to referentene blir plassert i forhold til hverandre på skalaen for lengde. Det følger imidlertid ikke nødvendigvis at de kan beskrives som høye sammenlignet med det som er normalt for den gruppa de tilhører, altså er betydninga relativ. Derimot kan både bjørnen og spurven beskrives med positivformen i *bjørnen er brunere enn spurven*. Her er betydninga absolutt (Lundbladh 1988: 36–37). En annen type sammenligning komparativ kan brukes til, er å sammenligne en og samme referent i ulike tilstander: *Hun er lykkeligere nå enn før*. En referent kan også sammenlignes med et presist angitt mål: *Tjernet er dypere enn fem meter*. Komparativ brukes også ved partitive sammenligninger der sammenligninga gjelder en del av noe: *Elva er djupere her enn lenger oppe*. Superlativ innebærer en sammenligning der en av referentene tillegges høyest grad av egenskapen som adjektivet angir. Denne referenten inngår i gruppa det sammenlignes med (NRG: 363). I *Kari er den klokeste av studentene* er Kari den blant gruppa av studenter som plasseres øverst på skalaen for klokskap. Superlativ kan også brukes i partitive sammenligninger, f.eks. *her er elva djupest* (NRG: 364).

Gradbøying kan dannes både med suffiks og perifrase (NRG: 351). Suffiksene er i de fleste tilfeller *-ere* i komparativ og *-est* i superlativ: *grønn – grønnere – grønnest*. En gruppe adjektiver får suffiksene *-re* og *-st* og ev. også vokalveksling: *ung – yngre – yngst*. Noen få adjektiver har suppletiv bøyning: *god – bedre – best*.⁶ Perifrastisk lages gradbøying ved å sette *mer – mest* foran adjektivet i positivform: *interessant – mer interessant – mest interessant*.

3.1.2 Absolutt gradbøying

Absolutt gradbøying innebærer en sammenligning med en underforstått norm, slik det også er ved positiv (NRG: 362, 365). Betydninga til den absolute komparativen er gjerne lik positiven, eksempelvis betyr *en større herregård* ‘en stor herregård’, ev. ‘en ganske stor herregård’, altså en herregård som er større enn gjennomsnittet. Absolutt komparativ er nært knyttet til komparativ i klassifiserende funksjon, der komparativ angir en delklasse (SAG 2: 204–206). Eksempelvis kan den overordnede klassen *herregårder* deles inn i *større* og *mindre herregårder*, der komparativene brukes som benevnelser for to grupper. Dersom man nevner ett eksemplar av en av delklassene, *Håvard arver en mindre herregård*, brukes komparativen absolutt for å karakterisere referenten. Absolutt komparativ brukes normalt bare attributivt: *en*

⁶ NRG skriver om skriftspråket (NRG: 1), og dekker naturligvis både bokmål og nynorsk, mens jeg bare gjengir bokmålsformer, også når jeg refererer til NRG (jf. fotnote 1, s. 1). I talemålet finnes suffiksene i ulike former. Noen dialekter har dessuten en del regelrette former i stedet for suppletive, f.eks. trøndersk *gamlar – gamlast* for *eldre – eldst*.

større herregård – **en herregård som er større*, og er dessuten begrenset til noen få adjektiver, ifølge SAG (2: 205–206).

En absolutt superlativ innebærer en sammenligning av den aktuelle referenten med alle tenkelige forekomster av samme slag uten at det er eksplisitt uttrykt (NRG: 365). I *farmor lager de deiligste kaker* kan man tenke inn en sammenligning av kakene farmor lager, med alle de kakene man kan tenke seg: *de deiligste kaker av alle kaker du kan tenke deg*. Ofte er betydninga den samme som *svært* + positivformen av adjektivet: *farmor lagde svært deilige kaker* (NRG: 365). Eksempelet *de deiligste kaker* viser den typiske syntaktiske posisjonen til den absolutte superlativen: Den står attributivt i en formelt bestemt nominalfrase med kjernen i ubestemt form og med en (eventuell) foranstilt artikkel (SAG 2: 207). Ifølge SAG (2: 207) brukes den absolutte superlativen helst i formelt talespråk eller nøytralt eller formelt skriftspråk. Etter mitt skjønn gjelder det samme for absolutt gradbøying på norsk, både for komparativ og superlativ.

3.1.3 Metagradbøying

Ifølge SAG (1: 198) angir metagradbøying at et språklig uttrykk er mer adekvat som beskrivelse av en referent enn et annet. Et eksempel er *serviset er mer grønt enn grått*. Her er det tvil om hvordan serviset bør klassifiseres, og man kan si at det passer beskrivelsen *grønt* bedre enn *grått* (jf. SAG 2: 160). Det er mulig å bytte ut *mer* med *snarere*: *Serviset er snarere grønt enn grått*. Metagradbøying minner om vanlig gradbøying ved at den lages med *mer/mest* etterfulgt av en positivform, og den har også semantiske berøringspunkter med vanlig gradbøying, skriver SAG (2: 160). Metagradbøyinga skiller seg imidlertid fonologisk fra den vanlige gradbøyinga ved at *mer/mest* gjerne står uten trykk, mens de i vanlige sammenligninger typisk har trykk (SAG 2: 160). Lødrup (1984: 213) viser at denne sammenligningskonstruksjonen, metasammenligning, finnes i ulike varianter der adjektivene er byttet ut med ord fra andre ordklasser: *Han er mer en kjeltring enn en engel – Han har mer ligget enn sittet i stolen*.⁷ Lødrup (1984: 214) gir en formell forklaring på hvorfor det bare er mulig med suffiksformer dersom sammenligninga gjelder adjektiver. I tråd med Lødrup (1984: 214) kan strukturen til *serviset er mer grønt enn grått* framstilles slik: ((serviset) (er grønt) (mer enn det er grått)). Dette viser, ifølge Lødrup (1984: 214), at *mer* ikke er en del av

⁷ Sammenligningstypen kalles metaspråklig fordi den kan parafraseres som «det er mer treffende å si om serviset at det er grønt enn grått» – «det er mer treffende å si om ham at han er en kjeltring enn at han er en engel» (jf. Lødrup 1984: 213).

leddet som sammenlignes, og dessuten forklarer det at det er mulig å variere plasseringa av *mer*, altså: *serviset er grønt mer enn grått*.

Lundbladh (1988) skriver om metagradbøying ved komparativer i svensk. Jeg kan ikke skjønne at disse beskrivelsene er helt korrekte, i alle fall ikke for norsk. Mine synspunkter diskuteres i del 6.2.1, mens jeg i det følgende gjengir det Lundbladh skriver. Han ser på det typiske komparativuttrykket NP¹ *er* + komparativ + *enn* NP², som *hunden er klokere / mer klok enn katten*. Her er det altså to referenter og én egenskap, i motsetning til beskrivelsene av metagradbøying i SAG og Lødrup (1984), der det er én referent og to egenskaper. Ifølge Lundbladh (1988) kan de typiske komparativuttrykkene ha to typer betydning, vanlig gradbøyd betydning og metagradbøyd betydning. Dersom uttrykket står med en suffiksform, er betydninga alltid vanlig gradbøying der man sammenligner og graderer to referenter i forhold til hverandre.⁸ Dersom uttrykket har en perifrastisk form, kan det enten ha den vanlige gradbøyd betydninga, eller det kan ha den metagradbøyd betydninga. Det finnes to typer metagradbøyd betydning, og felles for dem er at sammenligninga som gjøres, gjelder beskrivelsens relevans (Lundbladh, 1988: 59–62). Hva slags type betydning en perifrastisk form har, henger sammen med hvilket av ordene som har trykk, adjektivet eller *mér* (aksent over symboliserer trykket). I konstruksjoner der *mér* har trykk, og adjektivet ikke har det, mener Lundbladh (1988: 59) at betydninga er tvetydig. Den kan være identisk med betydninga ved suffiksboying, eller den kan ha den helt absolutte metagradbøyd betydninga. Denne brukes for å uttrykke at en beskrivelse er mest relevant for den ene av referentene det er snakk om. I *Ådne er mér tøff enn Henrik* er denne betydninga at beskrivelsen *tøff* er mest relevant for Ådne. Begge to kan sies å være tøffe, men Ådne passer likevel best til beskrivelsen. Som støtte for dette bruker Lundbladh (1988: 59) eksempler med klassifiserende adjektiv, som normalt oppgis å være ugraderbare, i samme konstruksjon: *Vårt problem er mér økonomisk enn deres problem*. Ifølge Lundbladh angir ikke adjektivet *økonomisk* en skala, og konstruksjonen med *mér* kan dermed ikke gi en gradering av de to problemene på en (hypotetisk) skala. Derimot betyr eksempelet at begge problemene kan beskrives som økonomiske, men at beskrivelsen er mer relevant, mer korrekt, for det første leddets referent enn det andres. Man vurderer hvor mange kjennetegn ved referentene som kan sies å være økonomiske, og mener at beskrivelsen *økonomisk* best lar seg forene med den første

⁸ Lundbladh (1988: 36–54) har en svært detaljert inndeling i ulike typer betydning innenfor vanlig gradbøying avhengig av type adjektiv. Betydningene avhenger av hva slags type skala adjektivene betegner og tar også hensyn til om de er absolutte eller relative. For skillet mellom vanlig gradbøying og metagradbøying er ikke disse nyansene så viktige.

referenten.⁹ Dette skiller seg noe fra SAG, som altså mener at *mer* typisk står uten trykk i metagradbøying, og typisk har trykk i vanlig gradbøying (jf. del 3.1.3).

Konstruksjoner som uttales med trykk på adjektivet og ev. trykkreduksjon på *mer*, får en halvabsolutt metagradbøyd betydning, ifølge Lundbladh (1988: 60–62). Han mener at disse i motsetning til uttrykkene med trykk på *mér* ikke er tvetydige og ikke kan uttrykke vanlig gradbøying. Også den halvabsolutte metagradbøyde betydninga uttrykker en sammenligning som gjelder beskrivelsens relevans, men her kan bare det første og ikke det andre leddet beskrives med det aktuelle adjektivets positivform, mener Lundbladh (1988: 61). En slik tolkning betyr at i *Vilde er mer søt enn Kristin* er det bare Vilde som kan beskrives som søt. Det er uvisst hvordan det andre leddets referent kan beskrives, men Lundbladh (1988: 61–62) mener at det er utelukket at det er med et adjektiv som står i skarp kontrast til det første. Det skal da ikke være mulig å si *Kristin er stygg, slem, fæl* o.l., men derimot skal det være mulig med et adjektiv som ikke betegner en ekstrem motsetning: *Kristin er mild, vennlig, yndig* o.l. Dette andre adjektivet gir en relevant beskrivelse av det andre leddet, og begge adjektivene er relevante i totalbedømmelsen av referentene, skriver Lundbladh, (1988: 62). Også her finner han støtte i at klassifiserende adjektiver med perifraser kan brukes i samme konstruksjon: *Vårt problem er mer økonomisk enn deres problem*. I dette tilfellet vurderer man at egenskapen kan brukes til å beskrive det første leddet, men ikke det andre. Beskrivelsen *økonomisk* er bare relevant for vårt, og ikke deres, problem.

Det er altså to typer metagradbøying nevnt i litteraturen. Når jeg skriver *metagradbøying* mener jeg den første varianten, med en referent og to egenskaper, og når jeg mener den andre, med to referenter og én egenskap, presiserer jeg det.

⁹ Det er imidlertid noen få unntak fra denne beskrivelsen. Det viktigste er at det er en type adjektiver, som når de bøyes perifrastisk, ikke kan ha den samme betydninga som suffiksbygninga uttrykker, ifølge Lundbladh (1988: 55–56). Dette er de antonyme adjektivene der to antonymer danner en skala uten nullpunkt og sluttspunkt, f.eks. *kort – lang*. Ved suffiksbygning er betydninga i *Lasse är längre än Pelle* relativ, der referentene ikke trenger å være lange, det eneste vi vet er at en av dem er lengre enn den andre. Ved perifrastisk bygning, *Lasse är mér lång än Pelle*, mener Lundbladh (1988) derimot at betydninga er absolutt: både Lasse og Pelle må være lange.

3.2 Om forholdet mellom suffiks­bøying og perifrastisk bøying i vanlig grad­bøying

3.2.1 Norsk referansegrammatikk (NRG)

NRG (351) skriver at adjektiver kan grad­bøyes både med suffiks og perifrase, selv om perifrastisk grad­bøying ikke er bøying i egentlig forstand. NRG (351) regner likevel fraser med *mer – mest* + adjektiv for grad­bøying og grunn­gir det med at slike fraser, med få unntak, har samme betydning og funksjon som grad­bøying med suffiks, og med at flere adjektiver kan få begge typer bøying uten at det er forskjell i betydning eller kommunika­tiv funksjon. Videre skriver NRG (356): «Det er ikke noe klart skille mellom adjektiver som bøyes på den ene, og dem som bøyes på den andre måten. Mange kan bøyes på begge måter, og generelt går tendensen i retning av at *mer/meir – mest* øker på bekostning av suffiks­bøying». Hvilke adjektiver som får hvilken type bøying, presiseres noe: De fleste korte adjektiver bøyes med suffiks (NRG: 351). Det listes også opp fem grupper av adjektiver som bøyes perifrastisk, og fem grupper som oftest får denne bøyinga. Adjektivene som bøyes med *mer – mest*, er:

1. Adjektiver på *-sk*. Alle fler­stavede adjektiv: *mer krigersk*, og mange av de en­stavede: *mer bondsk*. Et fåtall av slike en­stavede adjektiver kan bøyes med suffiks: *beiskere*
2. Adjektiver på *-et(e)*: *mer bakkete*
3. Adjektiver på *-ende*: *mer levende*
4. Adjektiver dannet av perfektum partisipp: *mer opptatt*. Unntak fra dette er enkelte sammensetninger med *-kommen* som sporadisk kan få suffiks, særlig på bokmål: *fullkomnere / mer fullkomment*. Noen korte adjektiver avledet av partisipper kan få suffiks: *den kjenteste / den mest kjente*
5. Andre adjektiver dannet med tilsvarende suffikser: *mer lettlivet*

Adjektivene som oftest blir grad­bøyd med *mer – mest*, er:

1. Noen adjektiver som opphavlig tilhørte en annen ord­klasse: *mer tilfreds*
2. Mange lånte adjektiver, særlig de som er lånt fra latin: *mer stabil*
3. Adjektiver på *-en*: *mer åpen*
4. De fleste adjektiver avledet ved hjelp av suffiks, men mange av disse kan også få endelse: *mer ensom*
5. Sammensatte adjektiver og adjektiver avledet med prefiks: *mer ordrik*, *mer usikker* (de usammensatte og uavledede motstykkene får helst suffiks­bøying: *rikere*, *sikrere*)

Framstillinga av de fire siste gruppene er noe uklar. I gruppe 4 eksemplifiseres det ikke hvilke adjektiver som kan få suffiks og hvilke som ikke kan det. Dessuten står det her at de fleste adjektiver avledet ved suffiks *kan* bøyes perifrastisk, mens det om de fire andre gruppene står at disse *oftest* bøyes slik (min kursivering). I gruppe 2, 3 og 5 er det vanskelig å forstå om noen av adjektivene innbyrdes i gruppene skiller seg fra de andre, eller om medlemmene oppfører seg noenlunde likt. Eksempelvis står det i omtalen av gruppe 5 at adjektiver avledet med prefiks *oftest* får omskriving med *mer – mest*, og en del belegg der slike avledninger er bøydd perifrastisk, ramses opp. Samtidig står det til slutt «men: *ulykkeligere* [...], *uhyggeligere* [...], *ugunstigere* [...]» (NRG: 358). Det er ikke klart om disse adjektivene står i en motsetning til de andre og helst bøyes med suffiks, eller om de bare skal illustrere at adjektiver avledet med prefiks generelt også kan få suffiksbøying. Tilsvarende ramses det opp en rekke belegg for gruppe 2 og 3 med perifrastiske eksempler, samtidig som belegg med suffiksbøying vises, da både noen av de samme adjektivene, og dessuten noen andre adjektiver. Dette kan kanskje skyldes at det er tilfeldig hvilke adjektiver man finner belagt, men det er likevel ikke entydig om dette skal vise at alle medlemmene i gruppene viser variasjon, eller om det er ulikt fra adjektiv til adjektiv om det finnes variasjon og ev. i hvor stor grad.¹⁰

I tillegg til morfologiske og etymologiske hensyn skriver NRG (358–359) at også syntaktiske og semantiske forhold kan spille inn for hva slags gradbøying et adjektiv får. Perifrastisk gradbøying brukes gjerne ved gjentakelser: *mer og mer vanskelig*, når adjektivet er predikativ og særlig når det er adverbial: *Han kjenner seg mer fri enn noen gang* (her er det også et par eksempler med suffiksbøying: *Det vart opnare debatt*), og når adjektivet tar utfyllinger: *Jeg er enda mer glad i deg*. I uttrykk av typen *han er mer full enn gal*, og *det var mer vondt enn godt å komme hit* er bare perifrastisk bøying mulig (NRG: 359).

3.2.2 Nordberg (1982)

Nordberg (1982) gjennomførte i 1980 en liten korpusundersøkelse som tyder på at bruken av perifrastisk gradbøying har økt på bekostning av suffiksbøying både i svensk tale- og skriftspråk mellom 1950 og 1980. Nordberg understreker at undersøkelsen må sees på som en forstudie, og at en komplett beskrivelse av forholdet må inneholde større materiale, ta høyde for flere faktorer og vise en mer avansert statistisk analyse. Denne oppgaven gjennomfører

¹⁰ Det er ikke uvanlig at mye av informasjonen i grammatikker er implisitt, så denne typen kritikk kan rettes mot mange grammatikker og ikke bare NRG.

ikke en slik undersøkelse i norsk (jf. del 1.2), men Nordbergs arbeid er likevel av interesse. Han har valgt ut ni ulike variabler som han mener kan virke inn på valget av type gradbøying: *morfologisk struktur, etymologi, ordklasse, syntaktisk posisjon, grad, korpus, stil, kjønn og sosial gruppe*. I artikkelen diskuterer han de fem første variablene (Nordberg 1982: 234). Resultatene hans viser at det er flere faktorer som fremmer perifrastisk gradbøying. Materialet sett under ett viser følgende: Det er særlig morfologisk kompleksitet og fremmed etymologi som fremmer perifrastisk gradbøying. Dessuten brukes perifrastisk gradbøying mer i komparativ enn superlativ. Variabelen ordklasse slår også noe ut: Det er større økning i bruken av perifrastisk gradbøying blant adjektivene enn blant adverb og substantiverte adjektiv.

Når det gjelder syntaktisk posisjon, viser talespråkmaterialet at det er vanligere med perifrastiske adjektiver i attributiv enn i predikativ stilling (dette gjelder i hele materialet, både tallene fra 1950, 1965 og 1980). Dette går på tvers av det NRG og Mondorf (2009) skriver (jf. del 3.2.1 og 3.2.3). Riktignok er det snakk om tre forskjellige språk her, men også Nordberg synes dette er underlig.¹¹ For gruppa av enkle, hjemlige ord er resultatet imidlertid slik man skulle vente, at perifrastiske former oftere står predikativt enn attributivt (Nordberg 1982: 243, 244).

Et par andre interessante resultater fra materialet totalt sett er: Partisipper er ikke kategorisk gradbøyd perifrastisk slik en del grammatikker sier, men har en høy andel av denne typen bøying (Nordberg 1982: 243). Blant enstavede, hjemlige ord som antas å være de mest resistente mot perifrastisk gradbøying, er det få treff på perifrastisk bøying, bare 1,87 % (33 av 1766 belegg). Tallene for denne typen adjektiver viser at de oftere er bøyd perifrastisk i komparativ enn i superlativ, og dessuten at de oftere får perifrastisk bøying i tale enn i skrift (Nordberg 1982: 243).

Nordberg (1982: 245) presenterer en hypotese om at det holder på å utvikle seg en betydningsforskjell mellom de to måtene å gradbøye på. Forskjellen skulle innebære at perifrastisk bøying brukes for å uttrykke absolutt gradbøying, der man uttrykker høy grad uten sammenligning, eller i tilfeller der man svakt vil uttrykke eller antyde en sammenligning, mens suffiks-bøying brukes ved egentlige sammenligninger.

¹¹ Ifølge ham er det en tendens i talen til å «upplösa skriftens komprimerade konstruktioner och dröja med den viktiga och nya informationen till slutet av satserna, som är predikatsfyllnadens naturliga plats» (Nordberg 1982: 241–242). Dessuten, skriver han, er det ofte tenkepauser i talen, særlig foran semantisk tunge ord, der man kan legge inn småord, f.eks. *mer* og *mest*. Dette skulle bety at det er lettere å bruke perifrastiske former i predikativ stilling enn i attributiv stilling.

3.2.3 Mondorf (2009)

Mondorf (2009) tar for seg engelske komparativer, og hun mener at perifrastisk gradbøying brukes i kontekster som er kognitivt komplekse å prosessere, mens gradbøying med suffiks brukes i kontekster som er enkle å prosessere. Det er tre grunner til at perifrastisk gradbøying brukes i kognitivt komplekse kontekster (Mondorf 2009: 7). For det første mener hun at «[t]he analytic variant has the advantage of unambiguously signalling at the beginning of the degree phrase that a comparative follows. Thus phrase structure is easily identifiable» (Mondorf 2009: 7).¹² For det andre mener hun at den er enklere å analysere enn suffiksvarianten, siden det grammatiske trekket komparativ er uttrykt med et eget leksem, i motsetning til en mer kompleks suffiksform der både den leksikalske basen og komparativsuffikset må prosesserer sammen. For det tredje mener hun at adverbet *more* fungerer som et signal om at nå følger en kognitiv kompleks frase, og prosesseringskapasiteten kan konsentreres om frasen som følger.

Mondorfs arbeid er en korpusundersøkelse av adjektiver som kan få både morfologisk og perifrastisk gradbøying både i britisk-engelsk og amerikansk-engelsk.¹³ Det er hovedsakelig avistekster hun baserer seg på, men for britisk-engelsk har hun også brukt British National Corpus som inneholder ulike typer tekster, inkludert talespråk. Korpuset for amerikansk-engelsk er på om lag 500 millioner ord, og korpuset for britisk-engelsk er på om lag 1400 millioner ord.¹⁴

Mondorfs hypotese om at man bruker perifraser ved kognitivt komplekse sammenhenger, gjelder for alle konstruksjoner som finnes både som suffiksvariant og perifrastisk variant, som f.eks. *of*-genitiven, altså genitiv med preposisjon, sammenlignet med *s*-genitiven (Mondorf 2009: 6). Prinsippet springer ut av et mer generelt kompleksitetsprinsipp: I valget mellom mer eller mindre eksplisitte grammatiske valgmuligheter blir de mest eksplisitte valgt i komplekse sammenhenger. I tilfellet perifrastisk gradbøying gjelder prinsippet for alle nivåer av språket, mener hun: fonologien, morfologien, leksikologien, syntaksen, semantikken og pragmatikken. For hvert av disse nivåene tar

¹² Adverbet signaliserer ikke entydig at det er starten på en komparativ, for også metagradbøyde former starter med *more*. Adverbet kan også innlede substantivfraser, f.eks. *more coffee, please*. Jf. også del 8.2.5.

¹³ Ut fra en pilotundersøkelse har hun utelukket adjektiver som ikke viser variasjon (Mondorf 2009: 11).

¹⁴ Ikke alle resonnementene sine underbygger hun med søk i korpusene. I noen tilfeller bruker hun også Internett-søk, f.eks. i kapitlet om semantiske faktorer der korpuset ikke kan framvise aktuelle belegg (Mondorf 2009: 91–97).

Mondorf (2009) for seg ulike variabler. Eksempelvis har hun undersøkt hva slags utslag en infinitiv eller preposisjonsfrase som utfylling til adjektivet gir, som i følgende eksempler: «[...] would make me even hungrier **to win** in Barcelona» – «[...] any couple more proud **of their home** [...]» (Mondorf 2009: 57, 64–68). Generelt øker sjansen for perifrastisk bøyning når adjektivet har en utfylling. Av adjektivene med preposisjonsfrase som utfylling viser 15 av 17 økt sjanse for perifrastisk bøyning når de står med utfylling. Alle de 15 adjektivene med infinitiv som utfylling tenderer mot økt bruk av perifrastisk bøyning. Riktignok har åtte av disse lav frekvens, under fem treff. De sju andre har varierende frekvens, fra 6 til 334, og viser at når utfylling er med, brukes perifrastisk bøyning oftest. Av de 28 adjektivene hun har undersøkt, er tolv ikke belagt med infinitivkonstruksjon som utfylling. Av de resterende, som er belagt med infinitivkonstruksjon som utfylling, gir de sju mest frekvente adjektivene god støtte for hypotesen. Disse har minst seks treff, men antallet varierer sterkt, fra *pleasant* med seks treff til *ready* med 334 treff. De viser alle at når de opptrer med utfylling, er sjansen betydelig større for at de bøyes perifrastisk enn med suffiks sammenlignet med sammenhenger der de står uten utfylling. Eksempelvis opptrer *ready* uten utfylling med perifrastisk bøyning i omtrent 25 % av tilfellene, og med utfylling opptrer det i over 60 % av tilfellene. Åtte adjektiver som har mindre enn fem treff, viser også en tendens til at sjansen for perifrastisk bøyning øker i uttrykk med utfylling. Mondorf (2009: 78) forklarer dette med at det krever økt prosessering å analysere adjektiv og utfylling sammen. En annen syntaktisk faktor som gjør et uttrykk mer komplekst å prosessere, er når adjektivet står predikativt eller postnominalt i motsetning til attributivt, ifølge Mondorf (2009: 90). Hun forklarer dette med at predikativ stilling brukes til uventet og mindre forutsigbart materiale enn attributiv stilling og derfor blir mer komplekst å forstå. Materialet til Mondorf (2009) viser for øvrig et annet resultat enn Nordbergs når det gjelder fordeling av suffiks- og perifrastisk bøyning avhengig av posisjon i setninga. Hos Mondorf (2009: 80–90) har gradbøyde former helst suffiks når de står attributivt, mens de helst er bøyde perifrastisk når de står predikativt.

Tilsvarende finnes det kompliserende faktorer innenfor de andre nivåene som gjør at språkbrukerne tyr til perifrastisk bøyning, mener Mondorf (2009). Fonologisk undersøker hun bl.a. hva slags trykkemønster man får. I attributiv posisjon brukes suffiks i større grad ved tostavede adjektiver med trykk på andre stavelse enn ved tostavede adjektiver med trykk på første stavelse. Et komparativsuffiks kan hindre at flere trykktunge stavelser kommer etter hverandre: *a prouder candidate* – *a more proud candidate* (Mondorf, 2009: 17). Den

morfologiske kompleksiteten måler hun i antall morfemer.¹⁵ Hun har sett på adjektiver med /l/ i utlyd, og av disse har alle med to morfemer, som *careful*, bare perifrastisk bøyning med unntak av *civil*, som ifølge Mondorf ikke har så transparent struktur. De enkle, f.eks. *humble*, er belagt både med suffiks og perifrastisk (Mondorf 2009: 35–36).

Mondorf (2009: 37–40) har også sett på hva slags innvirkning antall stavelser i positiv har på bøyninga av et adjektiv, noe hun omtaler som en leksikologisk faktor. Hun nevner at man bør se på antall stavelser i komparativ og ikke bare positiv, men hun holder seg likevel til positivformen i analysen sin. Hun mener at stavelsesantall har betydning for hvordan et adjektiv bøyes, ettersom økt stavelseslengde gir økt kompleksitet. Hun mener imidlertid at stavelsesantall i positiv ikke er så viktig som annen litteratur hevder, og at andre faktorer, f.eks. syntaktiske faktorer, har større betydning.

Semantiske faktorer som fremmer perifrastisk gradbøyning, er abstrakte eller overførte betydninger, som i *a clear thought* i motsetning til konkret betydning som i *a clear river*, billedlige betydninger som *broad-minded* i motsetning til bokstavelig betydning som i *long-legged*, og betydninger som er svakt graderbare (Mondorf 2009: 91–97). Innenfor det pragmatiske domenet viser Mondorf (2009) at perifrastisk brukes hyppigere i slutten av en setning enn midt i, og slik kan skape sluttyngde i en setning. Dette settes i sammenheng med at det er en tendens til at tunge, lange konstruksjoner og semantisk komplekse og viktige enheter kommer til slutt i en setning, for at det skal være lettere å prosessere informasjonen. Perifrastisk kan brukes for å skape sluttyngde i en setning og slik lette prosesseringa (Mondorf 2009: 99–107).

Mondorfs hypotese om at perifrastisk bøyning brukes i sammenhenger som er kognitivt komplekse å prosessere, får støtte av (Park 2009). Denne avhandlingen er en korpusundersøkelse av gradbøyninga av tostavete adjektiver i engelsk. I diskusjonen av resultatene sine skriver Park (2009: 92): «[...] language users tend to prefer periphrastic forms for phonologically heavier sounds, morphologically complex adjectives, syntactically heavier constructions, and semantically abstract environments.» Hun viser til Mondorfs arbeider og sier seg enig i at kompleksitetsprinsippet er avgjørende for om et adjektiv bøyes med suffiks eller perifrastisk (Park 2009: 92–94).

¹⁵ *Morfem* er et problematisk begrep, jf. f.eks. Lie (2011: 17). Det blir ikke plass til å diskutere dette her.

3.2.4 Hilpert (2010)

Hilpert (2010) er en kontrastiv korpusundersøkelse av komparativkonstruksjoner i engelsk og svensk. Korpusene som er brukt, er British National Corpus med 100 millioner ord for engelsk og PAROLE med 19 millioner ord for svensk. Dette er primært skriftspråkskorpus, men det engelske inneholder noe talespråk, og det svenske noen Internett-tekster. Artikkelen argumenterer for at valget mellom perifrasede eller suffiks ikke bare avhenger av hvorvidt adjektivet er kognitivt vanskelig å prosessere, men at også egenskaper ved konstruksjonene adjektivet inngår i, virker inn, noe som passer godt med konstruksjonsmorfologi som er del av det teoretiske grunnlaget i denne oppgaven (jf. del 2.3).

Hilpert (2010: 25) ser på de to komparativvariantene som to konstruksjoner, altså to komplekse symbolske enheter, koblinger mellom form og betydning (jf. del 2.3). Han mener at det er ulike betydninger mellom komparativene med henholdsvis suffiks og perifrasede, slik det normalt er ifølge Kontrastprinsippet (jf. del 2.1.1). Språkbrukernes kunnskap om konstruksjonene er knyttet både til formen og betydninga og inkluderer ulike begrensninger som styrer valget av komparativvariant. Disse begrensningene kan være kategoriske eller graduelle, og viser seg gjennom hvor frekvente de ulike formene er. En graduell begrensning viser seg som en preferanse for den ene eller andre måten å gradbøye på, mens en kategorisk begrensning innebærer at adjektivet bare kan bøyes på en av måtene.

Undersøkelsen til Hilpert (2010) viser at det både er fonologiske, morfologiske, syntaktiske, semantiske og pragmatiske begrensninger som i ulik grad bestemmer hvilken type bøyning som brukes. Av fonologiske faktorer har han undersøkt antall stavelser og /l/ i utlyd i enkle adjektiver. Jo flere stavelser et adjektiv har i positivform, desto større er sjansen for perifrastisk gradbøyning (Hilpert 2010: 27–28). I begge språkene har enstavede adjektiver overveiende grad av suffiks bøyning. I engelsk bøyes tostavede adjektiver både med suffiks og perifrastisk, trestavede nesten utelukkende med suffiks og fire- og femstavede utelukkende perifrastisk. I svensk synker også andelen suffiks bøyning med antall stavelser, men toleransen for flere stavelser ved suffiks bøyning er høyere.¹⁶ En- og tostavede adjektiver bøyes helst med suffiks, trestavede får suffiks og perifrasede omtrent i likt monn, og også blant fire- og femstavede adjektiver finnes det treff på adjektiver med suffiks bøyning. I tilfellene der engelske enstavede komparativer bøyes perifrastisk, er det gjerne en annen faktor som virker inn, f.eks. /l/ i utlyd (Hilpert 2010: 28–30). Ser man på enstavede adjektiver med /l/ i utlyd, er

¹⁶ Svensk er generelt sett et mer syntetisk språk enn engelsk. Antakeligvis er det også litt mer syntetisk enn norsk, jf. f.eks. Askedal (1995).

det et uensartet mønster, men generelt sett får de oftere perifrastisk bøyning enn forventet. I svensk gir denne faktoren overhodet ikke utslag.

Videre har Hilpert (2010: 31–33) undersøkt hvordan de engelske og svenske suffiksene henholdsvis *-al*, *-esque*, *-ic*, *-ive*, *-ous* og *-some* og *-al*, *-esk*, *-isk*, *-iv*, *-ös* og *-sam* gjør utslag for valg av type bøyning. I det engelske materialet hans finnes det knapt suffikstreff på slike avledede adjektiv. Ettersom det finnes tostavede adjektiver med disse suffiksene, f.eks. *basic*, *active*, er det sannsynlig at suffiksene virker inn på valg av type bøyning. Svensk viser flere treff på gradbøyning med suffiks i ord med disse suffiksene enn engelsk, men delvis henger det sammen med den generelt høyere toleransen for suffiks i flerstavede ord. Også her tyder resultatene på at den morfologiske strukturen virker inn. Alle adjektiver sett under ett har en høyere andel suffiks bøyning enn gruppa med disse suffiksene uavhengig av antall stavelser. I det svenske materialet er det ett suffiks som skiller seg ut, *-iv*, som i tostavede ord helst er bøyd perifrastisk, som *mer aktiv*, mens suffiks bøyning brukes i adjektiver med flere stavelser enn to, som *intensivare* og *kostnadseffektivare*. Dette blir et problem, både for Hilpert og andre som sier at jo flere stavelser, jo større er sjansen for perifrastisk bøyning, og for Mondorfs (2009) hypotese (jf. del 3.2.3) hvis den overføres til skandinavisk.

En syntaktisk faktor som også tyder på at konstruksjonsbegrepet er relevant for valg av komparativ, er om det følger en infinitivkonstruksjon etter komparativen, som *Arbete är bättre än att sitta här* (Hilpert 2010: 34–35). Denne konstruksjonen er mer frekvent i svensk enn i engelsk, blant annet fordi engelsk ofte bruker gerundium, *work is better than sitting here*. Av treffene der en *enn*-setning med en infinitivkonstruksjon følger etter en komparativ, er de aller fleste komparativer med suffiks, 94 % av tilfellene i svensk og 70 % av tilfellene i engelsk. Ut fra Mondorfs (2009) hypotese (jf. del 3.2.3) skulle man tro at en kompleks syntaktisk kontekst ville fremmet perifrastisk gradbøyning. I disse tilfellene er det derimot suffiks som helst brukes, og det mener Hilpert (2010) at henger sammen med egenskaper ved komparativkonstruksjonene.

Av semantiske begrensninger viser Hilpert (2010: 35–36) at suffiksgradbøyning er utelukket ved metagradbøyning, som i følgende uttrykk: *Harry är mer ledsen än arg / Harry is more sad than angry* der man vil uttrykke at Harry er trist og ikke sint. Han mener derimot at dersom man vil uttrykke at Harry er trist i grad *i*, og sint i grad *j*, og at grad *i* er høyere enn *j*, vil det være mulig å si *Harry är ledsnare än han ar arg / Harry is sadder than he is angry* så lenge både pronomenet og verbet er med. Han skiller ut denne siste bruken og mener at den har en annen betydning enn metagradbøyning. Lødrup (1984: 218) mener imidlertid at

metagradbøying også omfatter denne siste bruken, der to egenskaper uttrykker skalaverdier og sammenlignes, og de skulle da bare kunne lages med perifrasede, i alle fall i norsk (jf. også del 6.1.2). Hilperts (2010: 36) materiale viser også at konstruksjonen nesten bare kan brukes predikativt i engelsk, mens den i større grad også kan brukes attributivt i svensk, som i *en kärleksscen där en mer jordisk än gudomlig Greta Garbo tar initiativ*, selv om den også der er vanligst predikativt.

Hilpert (2010: 37–38) har også undersøkt uttrykk som angir stigende grader av intensitet ved at et element gjentas: *De klättrade högre och högre – Jag blev mer och mer pessimistisk*. Både mønsteret med suffiks­bøying og mønsteret med perifrastisk bøying er produktive i både svensk og engelsk. I svensk brukes varianten med suffiks oftere enn den perifrastiske (278 mot 60 treff, men 59 mot 55 typer), mens i engelsk brukes de omtrent like ofte (707 mot 778 treff, men 90 mot 415 typer). Dette skulle tyde på at gjentakelse er nærmere knyttet sammen med suffiksvarianten i svensk, noe som peker i motsatt retning av hva Mondorf (2009, jf. del 3.2.3) og NRG (jf. del 3.2.1) skriver for henholdsvis engelsk og norsk.¹⁷

3.3 Oppsummering

Det er altså tre typer gradbøying: vanlig gradbøying, absolutt gradbøying og metagradbøying. De har en del fellestrekk, men skiller seg også noe fra hverandre, og absolutt gradbøying ser ut til å være nærmere knyttet til vanlig gradbøying enn det metagradbøying er. Videre i oppgaven er nettopp dette noe det er interessant å se på: Forholdet mellom vanlig gradbøying og metagradbøying, og hva det er som gjør at metagradbøying er løsere tilknyttet vanlig gradbøying enn det absolutt gradbøying er. Det er dessuten litt ulike forståelser av metagradbøying i litteraturen. Den typiske metagradbøyinga er et uttrykk med én referent og to egenskaper, men Lundbladh (1988) mener at også typiske komparativuttrykk med to referenter og én egenskap kan ha en metagradbøyd betydning. Ifølge SAG er det *mer/mest* som typisk har trykk i et metagradbøyd uttrykk, og adjektivet som typisk har trykk i vanlig gradbøying, mens Lundbladh (1988) ikke operer like klart med dette skillet i sine beskrivelser.

Det ser ut som det kan være en betydningsforskjell mellom suffiks­bøying og perifrastisk bøying. Lundbladh (1988), Hilpert (2010), NRG, Lødrup (1984) og SAG mener at

¹⁷ Hilperts (2010) resultat kan kanskje henge sammen med hvilke adjektiver som er belagt.

metagradbøying er nærmest knyttet til perifrastisk bøying. Nordbergs (1982) hypotese er at perifrastisk bøying brukes til absolutt gradbøying eller i tilfeller der man bare vil antyde en sammenligning.

Det ser ut til å være mange faktorer som virker inn på om et adjektiv som uttrykker vanlig gradbøying, bøyes perifrastisk eller med suffiks. Mondorf (2009) mener at alt kan reduseres til ett prinsipp, men har likevel en rekke operasjonaliseringer av dette prinsippet. Jeg velger å analysere materialet mitt etter faktorene *antall stavelser*, *morfolologisk struktur*, *etymologi*, *syntaktisk omgivelse* og *faste konstruksjoner* – alle faktorer som er trukket fram i tidligere forskning. Både NRG og Nordberg (1982) trekker spesielt fram etymologi som en viktig faktor, men som vi skal se i del 8.2.2, trengs ikke denne faktoren for å gjøre rede for resultatene i denne oppgaven.¹⁸

¹⁸ En annen faktor det ville vært interessant å undersøke, men som det ikke ble plass til å inkludere i oppgaven, er emfase, og da om det er slik at perifrastisk bøying uttrykker sterkere grad enn suffiks-bøying. Grammatikaliseringsteori sier nettopp at nye former som oppstår, er mer ekspressive enn de gamle, og «ekspressiv» kan tolkes som at noe uttrykker større grad av emfase. I et innslag på Språkteigen 15. januar 2012 sier tidligere direktør for Språkrådet Sylfest Lomheim at han tror at ved adjektiver som kan bøyes på begge måter, kan perifrastisk gradbøying brukes for å understreke det man sier.

4 Metode

Dette prosjektet er en *korpusundersøkelse* av bruken av gradbøying i dagens norske talespråk. Korpusundersøkelser kan brukes med både kvantitative og kvalitative tilnærminger, og det er nettopp en slik kombinasjon denne oppgaven har. I dette kapitlet presenterer jeg korpusene jeg bruker, og jeg gjør rede for utvalget av leksemer, framgangsmåten for undersøkelsen og for inndelinga av treff av de tre typene gradbøying. Noen ytterligere metodiske presiseringer gjøres i de ulike analysedelene der det er nødvendig.

4.1 Om skrivemåte og korpuskoder

Skrivemåten til adjektivene jeg omtaler i løpende tekst og lister opp i tabeller, følger transkripsjonene gjort i korpusene. Ord som finnes i ulike varianter, som *blaut/bløt*, og ord som kan skrives med valgfri ending, som *avslappa/-et*, gjengis etter formen(e) de har i transkripsjonene. Hvert leksem er imidlertid standardisert med hensyn til kongruensbøying i tall, genus og bestemthet (jf. merknad til vedlegg 2, s. 129).

Hvert eksempel er oppført med en kode som viser korpus og informant. Den første delen viser til korpuset, der ND står for Nordisk dialektkorpus, NoTa for Norsk talespråkkorpus – Oslodelen og BB for BigBrother-korpuset. Neste del viser til informanten. Her bruker jeg kodene som allerede finnes i de ulike korpusene. I BB brukes fornavnet på deltakeren, f.eks. (BBAnita), og i NoTa har hver informant en tallkode, f.eks. (NoTa121). I ND er det først informasjon om stedet og deretter om informantene. Det var fire informanter på hvert sted, og hver av dem har fått en tallkode. De har også en bokstavkode der *u* og *g* står henholdsvis for *ung* og *gammel*, og *k* og *m* står for *kvinne* og *mann*. Eksempelvis betyr (*NDgauldal_02uk*) at informanten er en ung kvinne fra Gauldal.

4.2 Korpusene

Ettersom formålet med denne oppgaven er å kartlegge bruken av perifrastisk gradbøying i norsk talespråk i dag, er jeg avhengig av et stort materiale av nyere dato. Jeg bruker derfor flere talespråkkorpus: Nordisk dialektkorpus, Norsk talespråkkorpus – Oslodelen og BigBrother-korpuset.

4.2.1 Nordisk dialektkorpus

Nordisk dialektkorpus består av norsk, svensk, dansk, færøysk, islandsk og elvdalsk talespråk og er på nesten 2,7 millioner ord (informasjon fra korpusets hjemmeside). Den norske delen er på omtrent 2 millioner ord fordelt på over 100 målepunkter omkring i landet (informasjon fra hjemmesida til den norske delen av korpuset, under fanen *datainnsamling*). Arbeidet startet i 2006, og første versjon av korpuset ble ferdigstilt i 2011. Fra hvert av målepunktene er det fire informanter, en kvinne og en mann under 30 år og en kvinne og en mann over 50 år, alle født og oppvokst på stedet. Alle informantene har vært med på både intervju og samtale. Hver av informantene er alene intervjuet av en prosjektassistent om stedet de er fra, barndomsminner o.l. Samtalene er mellom to av informantene, gjerne de to i samme aldersgruppe og uten at prosjektarbeiderne er til stede. I tillegg til dette inkluderer korpuset opptak fra dialektdugnader der informantene ikke nødvendigvis oppfyller kriteriene nevnt over. Korpuset inkluderer også Målførearkivet som inneholder norske opptak fra 1960- og 70-tallet, men dette er holdt utenfor i mine søk.

4.2.2 Norsk talespråkkorpus – Oslodelen

Norsk talespråkkorpus – Oslodelen (NoTa) inneholder intervjuer og samtaler med 166 informanter fra Oslo og Oslo-området fra 2006–2009 og er på 900 000 ord (informasjon hentet fra korpusets hjemmeside). Opptakene er både halvformelle intervjuer og uformelle samtaler. Informantene ble intervjuet hver for seg om temaer som barndom, oppvekst o.l. Samtalene foregikk mellom to og to informanter der prosjektarbeideren var til stede, men ikke deltok i samtalen. 144 av informantene utgjør et representativt utvalg med hensyn til variablene kjønn, alder, bosted og utdanning. Søkene mine er gjort i det totale materialet ettersom jeg ønsker flest mulig belegg.

4.2.3 BigBrother-korpuset

BigBrother-korpuset består av den første sesongen av den norske Big Brother fra 2001 og er på om lag 550 000 ord (informasjon hentet fra korpusets hjemmeside). Deltakerne var 23–26 år og snakket ulike dialekter. Korpuset skiller seg fra de andre ved at formålet med opptakene ikke var forskning. Materialet består av fri samtale mellom deltakerne uten en forsker til stede, og i motsetning til de andre korpussituasjonene er det flere enn to personer som snakker

sammen. Det er grunn til å tro at kameraene og mikrofonene virket inn på deltakernes atferd, slik de alltid vil i en opptakssituasjon. De var imidlertid ikke klar over at opptakene ville brukes til språkforskning, slik at de antakeligvis var mindre opptatt av språket enn det informanter til andre korpus er.

4.2.4 Oppsummerende om korpusene

Korpusene er noe ulike, men de byr alle på gode søkemuligheter i transkripsjonene. De har ikke bare lyd-, men også videoopptak, slik at det er mulig å studere kroppsspråk. NoTa og Nordisk dialektkorpus inneholder både intervjuer og samtaler. Generelt sett kommer samtalenene nærmere normal tale enn det intervju gjør. Eksempelvis viser det seg at i samtalenene i NoTa er det flere *-a*-endinger, i motsetning til *-en*-endinger, og mer slang og banning enn det er i intervjuene (informasjon hentet fra korpusets hjemmeside, under fanen *opptak*). Det er ikke umulig at situasjonen har noe å si for valg av gradbøyingsmåte, dersom noen av informantene har en forestilling om at den ene måten er mer korrekt enn den andre. De er likevel grunn til å tro at dette slår mindre ut enn det tydelige markører av sosial tilhørighet, som *-a-* og *-en*-endinger, gjør. Jeg ønsker mest mulig materiale, og bruker derfor både intervjuene og samtalenene.

Korpusene sett under ett er en god blanding av talespråk fra mange ulike informanter. I Nordisk dialektkorpus ønsket man eksempelvis informanter som ikke hadde bodd borte fra hjemstedet i mer enn sju år, noe som kan gjøre at informanter uten høyere utdanning er overrepresentert. Det er likevel totalt sett en god spredning på variablene kjønn, alder, hjemsted og utdanning.

Ved å bruke disse tre korpusene får jeg tilgang på et stort materiale der resultatene lar seg etterprøve (jf. Johannessen 2003: 161, 162). Korpus som metode, har som alle andre metoder, sine begrensninger. Eksempelvis er det vanskelig å finne yttergrensene for fenomener bare ved å basere seg på korpus, og man kan ikke finne negative data der (Johannessen 2003: 141, 147). Likevel er det nyttig å finne ut at noe ikke er belagt i et korpus, for selv om man ikke kan utelukke at noe finnes, kan man slå fast at det ikke er vanlig.

4.2.5 Supplerende skriftspråkskorpus

I noen tilfeller gjør jeg supplerende søk i skriftspråkskorpusene NoWaC (Norwegian Web as Corpus) og Leksikografisk bokmålskorpus, LBK. NoWaC består av alle dokumentene på

.no-domenet på Internett fra november 2009 til januar 2010 og inneholder 700 millioner ord (ILN 2012a). Korpuset er stort og inneholder tekster som ligger nær tale, som blogg o.l., men man får ikke opp informasjon om kildene til beleggene. Det er noe begrensede søkemuligheter, f.eks. må alle ordene i en søkestreng spesifiseres. LBK består av bokmålstekster fra 1985 og fram til i dag, og består av ca. 70 millioner ord pr. august 2012 (ILN 2012b). Det inneholder tekster fra ulike sjangre: sakprosa, skjønnlitteratur, aviser og periodika, TV-teksting og diverse upublisert materiale, som bloggtekster o.l. Jeg opplyser om når jeg bruker disse korpusene.

4.3 Utvalg av leksemer og inkluderte former

I utgangspunktet har jeg tatt for meg alle gradbøyde adjektiver i de tre korpusene. Jeg har inkludert så mye som mulig for å få en riktigst mulig beskrivelse av fenomenene som undersøkes. Det er noe strid om klassifisering av adjektiver og adverb (jf. del 1.2), så jeg behandler dem under ett. I tråd med Lie (1994) er partisipper inkludert. Substantiverte adjektiver er også inkludert, f.eks. «det litt mer skjulte» (NoTa119). Gradbøyde substantiver er ikke regnet sammen med de gradbøyde adjektivene, men behandles i del 9.4. De doble formene, som *mer rarere*, er luket ut.¹⁹

Noen ord (av de tradisjonelle adverbene) er vanskelig å avgrense mot preposisjoner. Det gjelder leksemer som *nedover*, *innover*, *utover*, *nordover*, *sørover*, *unna*, *borte*, *inne*, *nedi*. NRG klassifiserer slike leksemer som preposisjoner, mens de tradisjonelt gjerne regnes som adverb, noe også Papazian (2006) argumenterer for at de er. Ett av argumentene til Papazian (2006: 181) er at adverb kan modifieres av gradsadverbialer, f.eks. «*langt/lengre/lengst/nesten inne*», noe som sjelden gjelder preposisjoner. Ett eksempel fra materialet er «bydialekten trekker seg mer og mer sørover» (NDgauldal_02uk), der *mer* godt kunne vært erstattet av *lengre*. Å bruke *langt/lenger/lengst* til å lage gradbøyde former er mulig ved noen typer adjektiver (jf. NRG: 356, samt del 9.4). På bakgrunn av dette, og ettersom jeg på metodologisk grunnlag er raus når det gjelder utvalg av ord, er disse leksemene inkludert. Disse ordene kan ikke sies å være adjektiver, men når jeg refererer til alle eller grupper av adjektivene i materialet, skriver jeg for enkelhets skyld bare adjektiver selv om disse ordene er inkludert.

¹⁹ Totalt er det 39 doble former.

Komparativ av lokale adjektiver,²⁰ adjektiver som betegner himmelretninger som *østre*, og adjektiver der positivformen er adverb eller preposisjon som *øvre*, er holdt utenfor. Som Lie (1996) viser, kan disse formene forstås som komparativer morfologisk sett, men syntaktisk og semantisk avviker de fra typiske komparativer. Eksempelvis kan ikke *indre by* skrives om til *byen er indre* og *indre* graderer ikke *byen* på en skala, selv om den fungerer som en kontrast til *ytre by*. Superlativene av disse adjektivene er imidlertid inkludert i utvalget ettersom de ikke skiller seg fra vanlige superlativer, f.eks. kan de etterfølges av en *av*-frase: *Fyret ligger på den ytterste holmen av alle*, og semantisk uttrykker de høyeste grad: *ytterst* 'lengst ute'. Unntaket er *først* som NRG setter opp i paradigmet *før – (førre) – først*. *Først* kan fungere som superlativ, som i *de står først i køen*. I andre tilfeller er det rimelig å oppfatte ordet som adverb uten gradbøyd betydning, som i *jeg fikk vite det først i går*. Siden det er over 3000 treff på *først(e)*, ble det en for omfattende oppgave å gå gjennom disse treffene og skille de gradbøyde fra de ikke-gradbøyde treffene, og *først(e)* er derfor ikke med i materialet. Leksemer med defekte paradigmer er inkludert, så sant de uttrykker gradbøying: *ytterligere*, *ypperst*, *mellomst*, *sist* og *eneste* (jf. NRG: 356), selv om de kanskje ikke er like transparente gradbøyde former som f.eks. *penere*. Kraftuttrykk og andre ord som ikke uttrykker gradbøying, er ikke inkludert: *i huleste*, *i heiteste*, *for pokkerst*, *selveste*, *godeste*.

Noen leksemer har former som sammenfaller med andre ikke-gradbøyde former eller former som ikke tydelig uttrykker gradbøying. Det er bare treffene som uttrykker tydelig gradbøying, som er inkludert. Formene *snarere*, *nærmere*, *nærmest*, *ytterst*, *reineste* kan bety henholdsvis 'heller', 'nesten', 'så godt som', 'svært', 'bare', og treff med disse betydningene er luket ut. *Fremst* og *sist* er inkludert i treff av typen *fremst/sist i køen* der det er mulig å bruke andre komparativer: *forrest/bakerst i køen*. Treff som *vi tok siste t-banen fra byen* er også med, ettersom dette viser til den siste i rekka av alle t-baneavgangene en aktuell dag. Derimot er treff som *i det siste* og *når var du sist på kino?* ikke inkludert ettersom det som det sammenlignes med, ikke er like framtreddende. Treffene på *videre* i korpusene er alle av typen *studere videre*, *videre oppover veien*, og *så videre* o.l. der *videre* fungerer som et adverb uten tydelig forbindelse til positivformen *vid*.²¹ Det er ingen treff av typen *den blå buksa er videre enn den brune* (heller ikke i superlativ), og dette leksemet er derfor ikke med. Treff på *seinst* og *tidligst* som i *han kommer seinst/tidligst i morgen* er heller ikke med. Når det gjelder

²⁰ Termen er lånt fra Lie (1996).

²¹ Kanskje kunne man tenke at *videre* var del av et suppletivt paradigme med positivform *lenge*, *langt* e.l. Det er uansett ikke mulig å lage et perifrastisk alternativ i disse tilfellene: **studere mer vidt*, **gå mer langt oppover veien*, så det er ikke rimelig å regne *videre* som en bøyingsform i dagens norsk.

seinere og *tidligere*, er alle treff inkludert på tross av at ikke alle uttrykker tydelig gradbøying. Treff som «da e blei det tunnel så e tidligere så var vi jo avhengig av ferje» (NDkvinherad_01um) er ikke en like opplagt komparativ som «begynte å nærme seg land tidligere enn han bruker å gjøre» (NDsoemna_03gm). Samtidig innebærer det første eksempelet en sammenligning fordi det er snakk om et tidspunkt tidligere enn øyeblikket ytringa er forankret i. Ved disse formene er det vanskelig å finne grensa for når en form uttrykker gradbøying eller ei, og derfor er alle inkludert. Treff der *tidligere* betyr ‘forhenværende’, er imidlertid luket ut, som «en tidligere kompis av meg» (NDlardal_01um).

Også ved de suppletive adjektivene finnes det homonymer som ikke uttrykker gradbøying. Her er frekvensene så høye (over 12 000 treff fordelt over de sju suppletive adjektivene *gammel*, *gjærne*,²² *god*, *liten*, *ille*, *mange*, *mye*) at det ikke har vært mulig å vurdere hvert treff. Det betyr at det kan finnes homonymer, f.eks. infinitiven *å bedre*, substantivene *best* (beist) og *beste* (bestemor/bestefar) og leksikaliserte uttrykk som ikke uttrykker typisk gradbøying som *ikke verst*, *mer eller mindre*, *med mindre* o.l. som ikke er fjernet. I tallene som viser til de vanlige gradbøyde treffene på *mer – mest*, er treffene der *mer* og *mest* inngår i perifrastiske uttrykk eller brukes i dobbel bøying, trukket fra.

I tilfeller der informanten gjentar seg selv, er adjektivet telt to ganger dersom hele ytringa er gjentatt, f.eks. for å understreke poenget. Er adjektivet derimot først uttalt, men litt feil, og så gjentatt med riktig uttale, er det telt én gang. I uttrykk som «og så ble det kaldere og kaldere utover kvelden» (NDmyre_04gk) er hvert adjektiv telt to ganger. I de perifrastiske motstykkene, «fikk bare mer og mer vondt i magen» (NDhjartdal_01um), er adjektivet bare telt én gang.

Engelske ord er inkludert dersom de brukes i en sammenheng med ellers norske ord, men ikke dersom konteksten består av engelske ord. Eksempelvis er *up to date* fra treffet «da synes jeg miljøet blei helt annerledes og mere sånn # *up_to_date*» (NDlangesund04_gk) inkludert, mens *finest* fra «I want the finest» (NoTa166) ikke er det. Dialektord, som *besete* ‘sutrete, pysete’ og kreative ord, som *attraktert (av)* ‘tiltrukket (av)’ er inkludert. Uttrykk der *mulig* står sammen med superlativen, som *mest mulig naturlig – fortest mulig* er inkludert på lik linje med andre superlativer (3 treff med perifrase og 28 med suffiks, de suppletive ekskludert). I noen tilfeller brukes *lengre – lengst* på samme måte som *mer – mest*, f.eks.:

²² NRG (354) omtaler faktisk *gjærne* som et suppletivt adverb på tross av at gradbøying brukes som hovedkriterium for å definere adjektiver (NRG: 22, 27).

«når du kommer litt lenger nord» (NoTa076). Disse treffene inngår ikke i det perifrastiske materialet, men kommenteres i del 9.4.

Når jeg har måttet bruke skjønn for å vurdere hvorvidt et treff er gradbøying eller ei, har jeg gjort følgende valg: Dersom det er mulig å tolke noe som gradbøying, har jeg gjort det. Et eksempel er et treff som «det er mest moro nå mens de # skriver den» (NDaremark_03gm). Det er mulig å tenke at «moro» både er substantiv og adjektiv her, så treffet er regnet med. Dersom det er en hypotetisk mulighet for å regne noe som gradbøying, men likevel lite sannsynlig, er treffet utelukket. Et eksempel er: «og der holdt både prest og lensmannen til så der har de snakka mye mer norsk enn det vi har gjort her inne» (NDlakselv_03gm). Dette er det rimelig å tolke som at der informanten er fra, har de snakket mer samisk og mindre norsk enn i Kistrand, stedet han sammenligner med. Det kunne tenkes at språket i Kistrand var samisk med visse trekk fra norsk: enkelte ord, tonefall o.l., og at språket slik var norskere enn språket informanten snakket, som kunne være samisk uten innslag av norsk, men den første tolkninga er mer rimelig, og treffet er ikke telt med.

Noen treff ligger i grenselandet mellom tekst informantene har produsert selv, og tekst produsert av andre. I noen tilfeller svarer en informant bekreftende på det intervjueren spør om. Eksempelvis spør intervjueren: «så nå er det mer likt?» og informanten svarer: «nå er det mer likt» (NDlom_03gm). I Big Brother spiller deltakerne skuespill der de sier replikker de ikke nødvendigvis ville produsert spontant i en samtale seg imellom. Et annet tilfelle inneholder en form for metaspråk der deltakerne i Big Brother diskuterer faste uttrykk som «gresset er grønnere på den andre sida». Jeg har valgt ikke å luke ut denne typen treff. De er ytret av informantene selv om de kanskje er mindre selvstendig produsert enn det de fleste andre ytringene er. Det er ikke all verdens treff det er snakk om, og det ville kostet mer enn det smakte dersom jeg skulle gått gjennom materialet med tanke på dette.

4.4 Framgangsmåte

Søkene i NoTa og Big Brother inkluderer alle informantene i korpusene, mens søkene i Nordisk dialektkorpus omfatter de norske informantene og opptak gjort fra 1998–2012.²³

I søkene etter de perifrastiske formene søkte jeg på henholdsvis *mer*, *mere* og *mest* pluss et åpent ord.²⁴ Deretter gikk jeg manuelt gjennom alle treffene ved å se på konteksten

²³ Søkene er gjort i perioden 13.–25. april 2012. Noe mer materiale har blitt lagt til Nordisk dialektkorpus, og deler av materialet i dette korpuset er endret etter at det er korrekturlest etter perioden da jeg gjorde søkene mine.

som følger med dem, og slettet irrelevante treff. Det er litt varierende hvor mye kontekst som kommer med. I BigBrother-korpuset er det mulig å stille inn ønsket antall ord, og jeg satte det til 12 ord på hver side. I NoTa og Nordisk dialektkorpus er ikke dette mulig, men hvert treff vises med hele den ytringa det inngår i, altså en hel tekstsekvens markert med pause før og etter, eller avbrutt av samtalepartneren. Det vil si at noen treff vises med mye kontekst og andre med mindre, og i en del tilfeller har jeg da måttet finne mer kontekst ved å gå inn og høre på de aktuelle treffene. Ettersom jeg har sett hvert treff i sammenheng med konteksten, har jeg kunnet fange opp treff der det står ett eller flere ord mellom *mer/mere/mest* og adjektivet som f.eks.: «mer i_hvert_fall sjenerelt sett følsomme enn det gutter er» (BBMonica).

For å finne suffiksformene søkte jeg på alle ord som slutter på henholdsvis *-re*, *-st* og *-ste*, samtidig som jeg utelukket en del ordformer som ender på disse bokstavene og som ikke er gradbøyde former, for å lette det manuelle sorteringsarbeidet. De utelatte formene fant jeg ved å søke på alle ord som ender på *-re*, *-st* og *-ste*, automatisk sortere og telle treffene og utfra denne oversikten notere meg formene som ikke var gradbøyde og som hadde 20 treff eller mer. Deretter gjorde jeg søket på nytt samtidig som jeg ekskluderte de ikke-gradbøyde formene jeg akkurat hadde funnet. Eksempelvis fjernet jeg formene *bare*, *derre*, *andre*, *tre*, *dere*, *fire*, *hundre*, *store*, *hverandre*, *herre*, *foreldre*, *svære*, *våre*, *klare*, *rare*, *lærere*, *øre*, *lære*, *dessverre*, *venstre*, *vare* og *sure* i komparativsøket i NoTa. Dessuten utelukket jeg alle ord tagget som infinitiver i komparativsøkene. Deretter gikk jeg manuelt gjennom alle treffene og slettet alle som ikke var gradbøyde former. Jeg kunne gjort søkene mer automatisk ved å søke på alle komparativer og superlativer og *mer/mere/mest* etterfulgt av ord tagget som adjektiv (eller adverb). Det er imidlertid alltid noe feiltagging, slik at dersom jeg hadde basert meg på treff tagget som gradbøyde former eller adjektiver, er det en del forekomster av gradbøyde former jeg ikke ville fått med. Jeg ønsket å samle inn flest mulig av formene som finnes i korpusene, og valgte derfor den manuelle varianten. Riktignok utelukket jeg infinitiver fra komparativsøkene, og teoretisk er det mulig at noen infinitiver er feiltagget og egentlig er gradbøyde former. Jeg gjorde dette likevel, ettersom det var så pass mange infinitiver, samtidig som det neppe er mange adjektiver som ev. er tagget som infinitiv. Jeg søkte separat på *lenger* og slo disse treffene sammen med *lengre*. Det er vanskelig å skille leksemene *lang* fra *lenge* fra hverandre både fordi de har lik superlativform og fordi *lengre* og *lenger* ser ut til å være brukt om hverandre, så de er derfor slått sammen.

²⁴ Siden alle transkripsjonene holder seg til bokmålsrettskrivinga, var det ikke aktuelt å søke på *meir*.

Jeg har jobbet parallelt i Glossa, søkegrensesnittet i korpusene, og Excel. Ved å ha de ferdig sorterte søkene lagret i Glossa har jeg beholdt forbindelsen mellom hvert skriftlige treff og tilhørende videoopptak, slik at det har vært enkelt å hente fram treff for å spille av videoen og lete fram mer kontekst ved behov. Dette har vært særlig viktig i analysen av metagradbøying der fonologien kan brukes for å skille metagradbøying fra vanlig gradbøying (jf. del 6.1.2). Ved å importere de sorterte treffene til Excel har det vært mulig å sortere ytterligere ved å gruppere ulike treff, kode med fargelegging, notere ekstra informasjon ved spesielle treff, plassere treff fra de ulike korpusene sammen etc.

Mye av innsamlings- og analysearbeidet har jeg gjort manuelt, og jeg har måttet bruke skjønn for å avgjøre om noe er et relevant treff eller ei. Det innebærer risiko for å overse treff eller av vanvare slette treff, og det er mulig å misforstå tvetydige tilfeller. Som Dyvik (1992: 18–19) skriver, kommer man imidlertid ikke utenom tolkning i språkvitenskapen. Å bruke skjønn og gjøre manuelt arbeid innebærer dessuten gjerne fordeler, i dette tilfellet spesielt at materialet består av flere treff enn det ville gjort ved automatiske søk der feiltagede former ikke ville blitt inkludert. Å høre gjennom store deler av treffene har dessuten vært helt nødvendig for å fange alle nyansene ved fenomenet metagradbøying. Jeg tror derfor at metoden jeg har brukt, har vært den beste både for å finne (tilnærmet) alle gradbøyde former i korpusene, og for å få best mulig analyser.

4.5 Inndeling av vanlige, metagradbøyde og tvetydige treff

Jeg har klassifisert treffene som henholdsvis metagradbøying, vanlig gradbøying og absolutt gradbøying. De metagradbøyde treffene vil si uttrykk med én referent og to egenskaper, som *serviset er mer grønt enn grått*. Uttrykk med to referenter og én egenskap med en metagradbøyd betydning inngår imidlertid i gruppa av vanlig gradbøying, ettersom disse uttrykkene alltid også kan forstås som vanlig gradbøying (jf. del 6.2.2).

Det er ikke uproblematisk å skille de metagradbøyde treffene med én referent og to egenskaper fra treffene på vanlig gradbøying. Eksempelvis forteller en av informantene om seg selv da han var yngre: «andre interesser enn mange av de andre i klassen og jeg var mer # vel mer uskyldig» (NDAaseral_01um). Her er det sannsynlig at han sammenligner seg selv med klassekameratene: Han var mer uskyldig enn de andre i klassen. Samtidig kan ytringa også tolkes som at han klassifiserer seg selv som uskyldig i motsetning til rampete e.l. Om lag

220 av treffene på *mer* etterfulgt av adjektiv er tvetydige og kan tolkes både som gradbøying og metagradbøying, jf. del 6.1.2 for flere eksempler og diskusjon av hva som skiller de to formene. De tvetydige treffene er analysert og fordelt i tre ulike grupper avhengig av hvor lett de kan tolkes som metagradbøying: Treff der konteksten peker i retning av vanlig gradbøying, treff der konteksten ikke peker i den ene eller andre retning, og treff der konteksten åpner for begge deler, men som samtidig inneholder et hint om metagradbøying. Som det diskuteres i del 6.1.3, er det mest nærliggende å tolke treffene i de to første gruppene som vanlig gradbøying. Treffene i den tredje gruppa kan også tolkes som vanlig gradbøying, men kan samtidig like gjerne tolkes som metagradbøying. Derfor er treffene som peker i retning metagradbøying, behandlet sammen med de metagradbøyde treffene, mens de to andre er behandlet sammen med de gradbøyde treffene. Det kan diskuteres om dette var den beste løsningen. En annen mulighet hadde vært å se bort fra alle de tvetydige treffene. Det ville imidlertid være en dårligere løsning fordi om lag 180 av disse treffene (de som hører til de to første gruppene) mest sannsynlig vil oppfattes som gradbøying. De er tvetydige, men de er vurdert til helst å uttrykke gradbøying. Ved å utelukke de 180 treffene ville analysen av forholdet mellom gradbøying med henholdsvis suffiks og perifrase blitt skeiv, fordi det perifrastiske materialet ville blitt mindre enn det (etter all sannsynlighet) er. Det er ingen grunn til å tro at faktorene som påvirker valg av suffiks eller perifrase, skulle være annerledes for de tvetydige treffene enn de entydige. Derimot er det mest økonomiske å anta at faktorene som virker inn, er de samme når det ikke er noe annet som peker i en annen retning.

5 Datagrunnlag

I denne delen redegjør jeg kort for dataene jeg har samlet inn. Dette er ment som en generell oversikt. I vedleggene ligger detaljerte opplysninger, og i analysedelene er også noe mer informasjon om fordeling innenfor ulike undergrupper o.l. (jf. spesielt vedlegg 1 og 2 og tabell 4 i del 7.2.1).

Treffene fra de tre korpusene er slått sammen. Som helhet utgjør treffene fra BigBrother-korpuset ca. 12 % av det totale materialet, treffene fra NoTa utgjør ca. 28 % og treffene fra Nordisk dialektkorpus utgjør ca. 60 %. Dette størrelsesforholdet er omtrent det samme når man ser på treffene innenfor hver grad, og også om man holder de suppletive adjektivene utenfor.

Det er svært mange flere suffikstreff enn perifrastiske treff. Det er 1036 perifrastiske treff, mens det er hele 19 414 suffikstreff når de suppletive er inkludert, og 7009 suffikstreff når de suppletive er holdt utenfor.

Blant de perifrastiske treffene utgjør de metagradbøyde treffene en gruppe på 123 treff. I komparativ er det 119 treff fordelt over 102 ulike leksemer. Av disse er 32 treff og 30 leksemer tvetydige, dvs. at de også kan tolkes som vanlig gradbøyde former. Av de 102 leksemene er det 42 som finnes belagt med perifrastisk gradbøyning, mens 60 bare er belagt med metagradbøyning (hvorav 11 av de 60 er tvetydige). I superlativ er det 4 treff på 4 ulike leksemer, hvorav ett også er belagt i komparativ. Jf. tabell 1 der disse tallene står sammen med tallene for vanlig gradbøyning og absolutt gradbøyning. Totalt antall leksemer viser til antall *ulike* leksemer som er belagt. Ettersom noen av leksemene er belagt i flere av de ulike typene gradbøyning og i både komparativ og superlativ, er totaltallet lavere enn det ville vært dersom alle tallene for antall leksemer ble summert.

	totalt	metagradbøyning		absolutt gradbøyning		vanlig gradbøyning	
antall		komp.	sup.	komp.	sup.	komp.	sup.
former	1036	119	4	1	2	716	194
leksemer	479	102	4	1	2	352	108

Tabell 1. De perifrastiske treffene fordelt over de ulike formene for gradbøyning.

Gruppen av vanlig gradbøyning med perifraser er vesentlig større enn gruppen med metagradbøyde treff. Totalt er det 910 treff hvorav 716 er i komparativ og 194 i superlativ. Treffene i komparativ er fordelt over 352 ulike leksemer, og treffene i superlativ er fordelt

over 108 ulike leksemer. Når leksemene som er belagt i henholdsvis komparativ og superlativ, slås sammen, blir det 415 ulike leksemer. Av de 415 ulike leksemene belagt med perifraser er det 307 leksemer som bare er belagt i komparativ, 63 leksemer som bare er belagt i superlativ, og 45 leksemer som finnes belagt i begge gradene.

Absolutt gradbøying inkluderer komparativ i klassifiserende funksjon, og med perifraser finnes det knapt belegg her. Derimot er det noen absolutte og klassifiserende treff blant formene med suffiks, jf. tabell 2 som viser hvordan suffikstreffene fordeler seg over de ulike typene gradbøying. Det er ingen treff på metagradbøying med suffiks.

	totalt	absolutt gradbøying		vanlig gradbøying	
antall		komp.	sup.	komp.	sup.
former					
- uten suppletive	6759	178	21	3842	2718
- med suppletive	19 412	413	34	12 899	6066
leksemer					
- med suppletive	224	24	15	168	158
- uten suppletive	117	20	12	161	151

Tabell 2. Suffikstreffene fordelt over de ulike formene for gradbøying.

Som tabell 1 og 2 viser, skiller tallene for suffiksformene seg fra de perifrastiske både når det gjelder antall former og antall leksemer som er belagt. Totalt sett er det betydelig flere suffiksformer, men færre antall leksemer som er belagt. Det samme gjelder innenfor vanlig gradbøying. Det er altså 415 ulike leksemer belagt perifrastisk innenfor vanlig gradbøying, og til sammenligning er det 223 ulike leksemer belagt med suffiks. Det er særlig komparativ som skiller seg ut, perifrastisk komparativ er belagt med 352 leksemer og komparativ med suffiks er belagt med 168 leksemer. Av de 223 ulike leksemene belagt med suffiks er 66 bare belagt i komparativ, 55 bare belagt i superlativ og 102 belagt både i komparativ og superlativ. Slår man leksemene som er bøydd med henholdsvis perifraser og suffiks, sammen, blir det 572 ulike leksemer som uttrykker vanlig gradbøying.

Av suffiksformer er det 18 965 treff på vanlig gradbøying og 447 på absolutt gradbøying. Faktisk er de fleste av treffene på suppletive adjektiver. Det er drøyt 9050 suppletive treff i komparativ og om lag 3350 suppletive superlativtreff (her kan det være noen homonymer inkludert som ikke uttrykker gradbøying, jf. del 4.3). Innenfor de suppletive er det også noen som bidrar ekstra til at tallene blir svært høye. Særlig er det *mye* og *gjærne* som er svært frekvente sammenlignet med resten, jf. tabell 3 som viser frekvensen over de 15 mest

frekvente suffiksformene i Nordisk dialektkorpus (både vanlige gradbøyde former og absolutte former). Blant superlativformene skiller også formene *eneste* og *sist* seg ut ved å være svært frekvente, jf. tabell 3.

komparativformer		superlativformer	
frekvens	form	frekvens	form
2237	mer(e)	708	mest
1140	heller	382	best
688	fler(e)	379	eneste
586	lengre	308	flest
490	bedre	272	helst
394	mindre	257	sist
385	eldre	191	minst
302	større	189	verst
195	seinere	143	eldst
194	yngre	142	størst
148	tidligere	80	nærmest
145	verre	80	yngst
103	lettere	56	finest
98	finere	47	øverst
68	breiere	40	oftest

Tabell 3. De 15 mest frekvente suffiksformene i henholdsvis komparativ og superlativ i Nordisk dialektkorpus.

Totalt består materialet av 20 448 former, 7795 uten de suppletive, belagt som metagradbøyning, vanlig gradbøyning eller absolutt gradbøyning. Disse formene er fordelt over 635 ulike leksemer.

6 Metagradbøying

Som beskrevet i del 3.1.3 angir metagradbøying at et språklig uttrykk er mer adekvat som beskrivelse av en referent enn et annet. I *serviset er mer grønt enn grått* sier man at serviset passer beskrivelsen *grønt* bedre enn *grått*. Ved metagradbøying er det altså snakk om én referent og to egenskaper. Ved vanlig gradbøying sammenlignes to referenter med hensyn til én egenskap, en referent i ulike tilstander eller en referent sammenlignes med et presist angitt mål, som f.eks. henholdsvis *Hanne er høyere enn Henriette, hun er lykkeligere nå enn før* og *tjernet er dypere enn fem meter* (jf. del 3.1.1).

Ifølge Lundbladh (1988: 59–62) kan også uttrykk som *Vilde er mer søt enn Kristin*, med to referenter og én egenskap, ha en metagradbøyd betydning. Jeg mener det er nødvendig å modifisere dette noe, og diskuterer det for seg i del 6.2.1.

6.1 Metagradbøying med én referent og to egenskaper

Av de totalt 835 treffene med *mer* etterfulgt av adjektiv er 119 metagradbøyde (hvorav 37 er tvetydige og altså også mulige å tolke som vanlig gradbøying). Se vedlegg 1 for oversikt over hvilke leksemer det er og hvor mange treff hvert av disse har. Ingen av disse 119 treffene har identisk oppbygning som det typiske eksempelet *serviset er mer grønt enn grått*. Bare i ett treff er adjektivene sammenstilt, men uten *enn*. Det er i en samtale mellom to unge mennesker som har en gjettelek der en av dem tenker på en person, og den andre skal gjette hvem denne personen er. På spørsmålet om personen har brunt hår, svarer informanten:

(1) «e litt lysebrunt kanskje # mer blond mørk blond» (NDstryn_uk)²⁵

Her er det tydelig at håret blir klassifisert som mørkt blondt, og ikke gradert i forhold til noe annet. I resten av treffene med metagradbøying opptrer de to adjektivene et stykke fra hverandre. Eksempelvis sier en informant:

²⁵ Skigard-tegnet, #, markerer pause.

(2) «mens jeg som jobba # som er hjelpepleier og jobba det yrket jeg jobba i # der blir du mere psykisk sliten» (NDkarsloey_uk)

Dette sier hun som en kontrast til yrket fisker som hun, i en del ytringer tidligere, har forklart at man blir *fysisk* sliten av. I noen tilfeller er det bare ett eksplisitt adjektiv som nevnes og som kontrasteres mot en beskrivelse. Eksempelvis snakker to informanter om en film som bare en av dem har sett, og som denne informanten beskriver som snodig. Den andre sier at Kill Bill-filmene (andre filmer av den samme regissøren) også er snodige, hvorpå den første sier at

(3) «jo men Kill Bill er bare sånn helt vanlig action og du får jo liksom til å følge med det var mer e Pulp Fiction-aktig» (NDbjugn_23)

Underforstått er det et metagradbøyd uttrykk her: Filmen er mer Pulp Fiction-aktig enn Kill Bill-aktig. Når man ser disse treffene i skriftlig form, er det mulig å tolke dem som eksempler på vanlig gradbøying også. Man kunne sagt *mer psykisk sliten enn fysisk sliten* og ment at man blir psykisk sliten i grad *i* og fysisk sliten i grad *j* og at *i* er større enn *j*. Tilsvarende kunne man tenke seg at filmen det snakkes om, både er Pulp Fiction-aktig og Kill Bill-aktig, men at den i høyere grad er Pulp Fiction-aktig. Når man hører på treffene, trer imidlertid den metagradbøyd betydninga tydelig fram. I det første eksempelet legger informanten trykk på *psykisk*, noe som stemmer overens med beskrivelsen av metagradbøying SAG gir (jf. del 3.1.3). I det andre eksempelet har både *mer* og *Pulp Fiction-aktig* trykk. Det er imidlertid en liten pause mellom *mer* og adjektivet, noe som gjør at adjektivet understrekes. På denne måten løftes *psykisk* og *Pulp Fiction-aktig* fram som en motsetning til de to andre hypotetiske beskrivelsene.

6.1.2 Forskjeller mellom vanlig gradbøying og metagradbøying

Delen over har vist noen av kjennetegnene ved metagradbøying. Denne delen drøfter disse kjennetegnene mer i detalj kontrastert mot kjennetegnene ved vanlig gradbøying. Først drøftes to til dels teoretiske spørsmål, så diskuteres et par momenter der de innsamlede dataene i større grad kan kaste lys over forskjellene mellom metagradbøying og vanlig gradbøying.

Metagradbøying og gradering

Vanlig gradbøying innebærer alltid gradering. Enten blir to referenter eller en referent under ulike omstendigheter eller i forhold til et presist angitt mål plassert og gradert på en skala angitt av adjektivet. Hvorvidt også metagradbøying innebærer gradering, i tillegg til klassifisering, er et diskusjonsspørsmål. Delvis kan empirien kaste lys over det, men helst er dette et teoretisk spørsmål.

Lødrup (1984: 218) mener at metagradbøyde uttrykk som *han er mer doven enn dum* kan parafraseres som «at han er doven, gjelder i grad *i*, at han er dum, gjelder i grad *j*, og *i* er større enn *j*». Her graderes de to egenskapene *dum* og *doven* i forhold til hverandre. Dersom man tolker uttrykket på den måten, blir betydninga imidlertid vanlig gradbøying og ikke metagradbøying, skal man tro Lundbladh (1988: 140–142) og Hilpert (2010: 35–36, jf. del 3.2.4). De mener at metagradbøying ikke innebærer en gradering, slik at betydninga av *mer doven enn dum* er at referenten er dum og ikke doven. Ett av argumentene til Lundbladh (1988: 141) er at et metagradbøyd uttrykk ikke kan brukes som svar på spørsmål som spør etter gradene på en egenskap. Spørsmålet *hvor søt er hun?* kan, ifølge Lundbladh, besvares med: *Hun er veldig søt. Hun er søtere enn hun er intelligent/hun er mer søt enn hun er intelligent*. Derimot mener han at det ikke er mulig å si: *Hun er veldig søt. *Hun er mer søt enn intelligent/hun er snarere søt enn intelligent*. Det er imidlertid en svært streng bedømmelse. For mange er også dette siste svaret akseptabelt, i alle fall på norsk, og kanskje henger det sammen med at *hvor* ikke må tolkes som ‘i hvor høy grad’. Lundbladh (1988) har imidlertid et poeng i at det metagradbøyd svaret ikke angir en spesifikk grad, men bare slår fast at hun er søt (og dessuten ikke intelligent).

Lundblad (1988: 59, 62) argumenterer også med at klassifiserende adjektiver kan brukes i metagradbøyd uttrykk, f.eks. *kvalitativ*.²⁶ I materialet mitt er det en håndfull treff på adjektiver av denne typen: to på *akademisk* og ett på henholdsvis *merkantil*, *administrativ*, *yrkesfaglig*, *teoretisk*, *allmennfaglig*, *praktisk*. Et av treffene er fra en informant som forteller om de sosiale forskjellene mellom grenda han er fra, der det bodde smelteverksarbeidere og gårdsarbeidere, og nabogrenda:

²⁶ Lundbladh (1988: 101) skriver om klassifiserende adjektiver at de er: «substantivavledda adjektiv använda för att ange till vilken grupp eller klass något hör, t ex *kvalitativ*, *kroppslig*. De uppges ofta sakna komparationsmöjlighet [...]». Dette synet finnes f.eks. hos SAG (2: 159) som mener at slike adjektiver ikke angir en egenskap som kan graderes, og at de derfor ikke kan gradbøyes, med mindre de brukes karakteriserende.

(4) «ja der satt det bodde det kontorister og # ja mer administrative folk # fra smelteverket # så da ble det en slags klasseforskjell» (NDmeraaker_01um)

Her brukes *administrativ* som en klassifisering uten at det er en gradering i bildet, ettersom smelteverks- og gårdsarbeiderne ikke kan betegnes som *administrative*. Dette viser imidlertid bare at uttrykket kan brukes uten at det er en gradering i bildet, men det utelukker ikke at metagradbøying innebærer gradering i andre tilfeller, enten med samme adjektiv eller med andre.

Kanskje vil en gradering i metagradbøyde uttrykk overskygges av klassifiseringa som gjøres. Selv om et servise er mest grønt og litt grått, er det nødvendig å kunne beskrive serviset som grønt. Kanskje har det grønne serviset noen små grå områder, men som *helhet* er det mest korrekt å beskrive serviset som grønt. Det essensielle er at den beste beskrivelsen av serviset er grønt og ikke grått. Dette gjenspeiles også ved at *mer* kan byttes ut med *snarere* eller *heller*. Normalt vil ikke *snarere* eller *heller* implisere en gradering, men derimot at en referent er noe og ikke noe annet.

Det prototypiske metagradbøyde uttrykket innebærer ingen gradering. Det er imidlertid vanskelig å utelukke helt at metagradbøying ikke kan inneholde gradering. Gradering er imidlertid nærmere knyttet til vanlig gradbøying, mens metagradbøying primært uttrykker klassifisering.

Metagradbøying lages helst med perifrase

NRG (359) bruker ikke termen metagradbøying, men skriver at når to egenskaper sammenlignes med hverandre, eller når to leksemer innenfor samme dimensjon sammenlignes, er det bare mulig å bruke *mer – mest*: *Han er mer full enn gal – *Han er fullere enn gal/galere*, og *Det var mer vondt enn godt å komme hit – *Det var vondere enn godt/bedre å komme hit*. I utgangspunktet er altså metagradbøying forbeholdt perifraser. Det er imidlertid mulig å skrive om et metagradbøyd uttrykk til et uttrykk med suffiks som i stor grad ligner: *serviset er mer grønt enn grått – serviset er grønnere enn det er grått*. Her er subjektet og verbalet gjentatt, og det perifrastiske uttrykket er byttet ut med en suffiksform. Dette er imidlertid bare mulig å gjøre en slik omskriving når adjektivet står predikativt. I attributiv stilling blir det dermed ikke mulig å bruke suffiksformer: **et grønnere enn grått servise – et mer grønt enn grått servise*. Det er ingen treff av typen *serviset er grønnere enn*

det er grått i materialet mitt,²⁷ så denne setninga får tjene som eksempel videre i diskusjonen. Spørsmålet er om suffiksvarianten uttrykker metagradbøying eller vanlig gradbøying. Komparativsuffikset uttrykker normalt gradbøying slik at en gradbøyd betydning lett vil kunne aktiveres. Det er lett å se for seg at *serviset* er grønt i grad *i* og grått i grad *j* og at *i* er større enn *j*, en tolkning der gradering står sentralt slik det gjør i vanlig gradbøying (jf. Lødrup (1984) i del 6.1.2). Samtidig kan uttrykket forstås som synonymt med *serviset er mer grønt enn grått*, der *serviset* som helhet best kan beskrives som grønt, og der klassifisering er mer framtredd enn gradering. Det er vanskelig å utelukke at suffiksformer kan brukes for å uttrykke metagradbøying, så sant begge adjektivene er uttrykt og subjekt og verbal er gjentatt. Det er imidlertid neppe særlig vanlig i talespråk, siden det ikke finnes belagt i materialet til denne oppgaven. Dette tilsier at gradbøyingssuffiksene typisk brukes til å uttrykke gradbøying, mens den typiske metagradbøyinga lages med perifrase.

Ulike typer kontraster

Både metagradbøying og vanlig gradbøying uttrykker en kontrast. Ved metagradbøying må kontrasten uttrykkes med to ulike egenskaper, mens i vanlig gradbøying kan én og samme egenskap kontrasteres gjennom ulike grader. Kontrasten kan være språklig uttrykt eller bare komme til uttrykk implisitt. Eksempelvis var begge adjektivene til stede i eksemplene (1) og (2), i sistnevnte riktignok tidligere i konteksten, mens i eksempel (3) var det en beskrivelse i konteksten som la opp til kontrasten. På samme måte kan kontrasten i vanlig gradbøying være uttrykt implisitt og eksplisitt. Ofte består kontrasten i vanlig gradbøying i en økning av en egenskap, og følgende eksempler viser noen av de mulige måtene å uttrykke dette på:

- (5) «blir du ikke mer trist av det været her # når du først er trist?» (BBAnita)
- (6) «de tingene som gjør at det her har blitt enda mer spennende det det er jo den # åpninga vi har fått» (NDkirkenes_03gm)
- (7) «og det der med filmkveldene blir bare mer og mer populært» (NDmeraaker_03gm)²⁸
- (8) «jo yngre de er jo mer påståelig er de» (BBPerMorten)

²⁷ For å undersøke dette har jeg bare gått gjennom treffene med *enn*, samt treffene med *som* ettersom noen dialekter bruker *enn som* eller bare *som* etter komparativer, jf. Dancus og Mørck (2008).

²⁸ I korpuset er *det der* transkribert som (*uninterpretable*).

Økningen i de aktuelle egenskapene uttrykkes både gjennom *mer* og ulike andre språklige uttrykk. I (5) er dette andre språklige uttrykket siste del av ytringa *når du først er trist*, mens i (6) er det *enda* som er med på å signalisere økningen. I (7) og (8) henger dette sammen med bestemte konstruksjoner. Her er det ikke tvil om hvordan man bør klassifisere referentene, derimot ligger det i *mer og mer og jo ... jo ...* at referentene kan beskrives med de aktuelle adjektivene, og at disse egenskapene øker i intensitet. I (7) er det fenomenet *filmkveld* som blir sammenlignet med seg selv (alternativt en fast filmkveld), og adjektivet *populært* kan brukes om dette fenomenet både før og nå, men fenomenet slik det er nå, plasseres høyere på skalaen for popularitet enn fenomenet slik det var tidligere. I (8) er det snakk om folk og at to egenskaper, å være ung og å være påståelig, som kan beskrive disse referentene, korrelerer. Jo lavere man kan plassere en referent på skalaen for alder, jo høyere kan den plasseres på skalaen for påståelighet. Et metagradbøyd uttrykk vil derimot ikke uttrykke en økning. I eksempel (9) er det ikke mulig å tolke inn en økning i egenskapene til referenten:

(9) «og fra å være en forholdsvis lys og og pen kirke å se på innvendig # så er n nå blitt mer grå og trist innvendig» (NoTa067)

Nå klassifiseres kirka som *grå og trist* i motsetning til *lys og pen* slik den var før. Det er ikke rimelig å slutte at kirka var grå og trist før også, selv om det skulle ha vært i mindre grad. Kirka kan nemlig ikke ha vært *litt* grå og trist før, ettersom det bryter mot beskrivelsen *forholdsvis lys og pen*. Her kan det ikke ha vært en økning i to egenskaper, derimot settes det opp en kontrast mellom ulike egenskaper.

Framheving av adjektivet i metagradbøying

Metagradbøying og vanlig gradbøying skiller seg ofte noe fra hverandre fonologisk. Ifølge SAG, som vel å merke skriver om svensk språk, har metagradbøying typisk trykk på adjektivet, mens gradbøying har trykk på *mer/mest*. I materialet mitt er det et annet kjennetegn som er vel så tydelig ved metagradbøying som trykk på adjektivet. Ofte står adjektivet litt for seg selv ved at det er en pause mellom *mer* og adjektivet. I noen tilfeller kan dette skyldes at man trenger en tenkepause, men helst fungerer det som en måte å framheve adjektivet på og slik understreke klassifiseringa man gjør. Dette kjennetegnet ved metagradbøying ser ikke ut til å være nevnt i litteraturen tidligere. Dette kan henge sammen med at jeg undersøker talespråket, der det er lett å benytte seg av pauser som

virkemiddel, mens den andre litteraturen i større grad har undersøkt skriftspråket. Et eksempel der pauser brukes for å framheve adjektiver er gjengitt i (10), der en informant forteller om stedet hun bodde da hun var liten og stedet hun bor nå:

(10) «nå bor jeg jo i en (latter) # mer urban # minimalistisk # moderne leilighet»
(NoTa040)

Alle adjektivene har trykk og de to siste har i tillegg en liten pause før seg og får slik enda mer tyngde. I tillegg til trykk eller pause før adjektivet brukes gjerne fakter for å framheve adjektivet ytterligere. Det er tilfellet i følgende eksempel:

(11) «mens Ljan var mer sånn ## besteborgerlig # på en eller annen måte # kanskje»
(NoTa074)

I pausene før og etter adjektivet uttales, og mens ordene etter adjektivet uttales, gjør informanten flere bevegelser: Han hever øyebrynene, rynker panna og gjør små bevegelser med hodet. Dette er også med på gi adjektivet ekstra oppmerksomhet. Som eksempelet viser, blir adjektivet dessuten modifisert med «sånn», «på en eller annen måte» og «kanskje». Disse ordene, og kanskje også faktene, fungerer som en måte å ta forbehold om at det han sier, kanskje ikke er helt dekkende. Også ved vanlig gradbøying brukes ord som uttrykker forbehold, som *liksom*, *såkalt*, *kan vi si*, *for å si det slik* o.l. En interessant bruk av *litt* viser seg tydelig. Ordet kan naturligvis brukes som en måte å gradere på, *litt* i motsetning til *mye*, og denne betydninga er særlig tydelig der *litt* har trykk, som i (12). I mange tilfeller ser det imidlertid ut som *litt* like gjerne fungerer som en demper og uttrykker reservasjon, som i (13):

(12) «han tror jeg er l- # litt mer klønete enn jeg er» (NoTa041)

(13) «du har liksom sånn ## litt mer sånn fiffete strøk henimot Keiserløkka og så er det litt mer sånn derre proletært der hvor vi bor» (NoTa005)

I (12) legger informanten tydelig trykk på *litt* og signaliserer at han mener *litt* og ikke *mye*. Uttrykket er vanlig gradbøying, og *litt* modifiserer adjektivet *klønete*. I (13) legger ikke informanten trykk på *litt* på samme måten, men derimot understreker hun adjektivene. Hun har en pause før *fiffete* og *proletært* og lager dessuten noen små bevegelser med hodet idet

hun uttaler disse adjektivene, typisk for metagradbøyde uttrykk i materialet mitt. Her er det sannsynlig at *litt* fungerer som en måte for informanten å signalisere på at hun er usikker på om adjektivene hun velger, er de som gir den beste beskrivelsen.

Et framhevet adjektiv er ikke i seg selv nok til at *mer* etterfulgt av adjektiv uttrykker metagradbøyning. I vanlige gradssammenligninger kan også adjektivet være framhevet gjennom trykk og ved at det er en pause mellom *mer* og adjektivet. Et eksempel er:

(14) «da var og så folk mye mer sørvisinnstilt og mye mer ## turistvennlig enn dem var i augustmåned» (NoTa082)

Her blir det andre adjektivet, *turistvennlig*, framhevet både gjennom trykk og ved at det er en pause før det. Ut fra konteksten kommer det imidlertid fram at referenten, *folk*, sammenlignes med seg selv i juni og august, og at det har vært en minking i hvor sørvisinnstilt og turistvennlig folk var, slik at dette må være vanlig gradbøyning. Framheving av adjektivet kan imidlertid gjøre at et tvetydig treff lettere kan tolkes som metagradbøyning enn om adjektivet ikke var framhevet, slik det kommer fram i del 6.1.3 (jf. også del 6.2.2).

Metasammenligninger kan lages med andre ordklasser enn adjektiver. Lødrup (1984: 213) nevner bl.a. eksemplene *Han er mer en kjeltring enn en engel* og *Han har mer ligget enn sittet i stolen* (jf. del 3.1.3). Et tilsvarende eksempel fra materialet mitt, (15), viser at framheving av adjektivet og bruk av bevegelser også i slike tilfeller følger med uttrykket:

(15) «de har mer sånn # l- # variasjon i i i dialekta vi har mer sånn # rett fram» (NDdarbu_04gk).

Her tar informanten pauser etter *mer sånn* og gjør to illustrerende bevegelser med høyre hånd, først en bølgebevegelse fra kroppen og ut mot høyre og så en loddrett bevegelse fra øret og ned mot kroppen, før hun forklarer ytterligere med ordene *variasjon* og *rett fram*.

6.1.3 Vanlig gradbøyning som default

De tvetydige treffene gir i ulik grad rom for å tolkes som den ene eller andre formen for gradbøyning. Man kan tenke seg et kontinuum der noen ligger nærmest vanlig gradbøyning, noen nærmest metagradbøyning og noen midt mellom. Selv om det finnes treff som kan

plasseres langs hele kontinuumet, er det flest som ligger nærmest vanlig gradbøying. Av de totalt 835 treffene med *mer* etterfulgt av adjektiv er altså 82 entydige metagradbøye treff, mens 532 treff er entydig vanlig gradbøying. Av de resterende 221 tvetydige treffene er 37 mest nærliggende å tolke som metagradbøying. Disse har en kontekst som åpner for begge tolkninger, men har i tillegg et fonologisk hint om metagradbøying, som trykk på adjektivet eller pause før adjektivet, og i en del av treffene bruker informantene også ansiktsmimikk eller illustrerende gester. 122 av treffene er helst vanlig gradbøying, fordi de mangler framhevinga av adjektivet og fordi konteksten legger opp til at det er vanlig gradbøying selv om metagradbøying ikke kan utelukkes. De resterende 62 treffene har en kontekst som gjør begge tolkninger mulige, og samtidig ingen framheving av adjektivet som tilsier metagradbøying. Man kunne tenke seg at denne gruppa ligger i mellom de to andre og i like stor grad kan forstås som metagradbøying som vanlig gradbøying. Den er imidlertid nærmere knyttet til vanlig gradbøying enn metagradbøying. Et slikt eksempel går som følger:

(16) «men han vil heller at jeg skal # virke mer bestemt som om jeg har mine egne meninger» (BBAnneMona)

Adjektivet er ikke framhevet, og konteksten åpner både for at subjektet sammenlignes med seg selv: ‘men han vil at jeg skal virke mer bestemt enn jeg gjør nå’, og for at subjektet klassifiseres: ‘men han vil heller at jeg skal virke mer bestemt enn ydmyk’. Det er likevel mest nærliggende å tolke dette som gradbøying. Sannsynligvis henger det sammen med at vanlig gradbøying er mer frekvent enn metagradbøying. Det som er frekvent, har sterk minnestyrke og lar seg lett hente fram (jf. del 2.2.1). Dersom det ikke er noe som gir hint om metagradbøying, aktiveres den vanlige gradbøye betydninga lettest fordi *mer* etterfulgt av adjektiv oftest betyr gradbøying.

Skal man tolke et tvetydig treff som metagradbøying, må det være noe som gir hint om det, typisk at adjektivet framheves fonologisk. Dette er tilfellet i de 37 tvetydige treffene som peker mot metagradbøying, og vises i eksempel (17), som er hentet fra en samtale mellom to informanter om husmenn i gammel tid og hvordan de ble behandlet av sine overordnede. En av de overordnede behandlet husmennene sine dårlig, mens en annen fikk bedre skussmål:

(17) «han var mere real for der fikk dem rede på # hvor mye dem hadde fiska før»
(NDstonglandseide_47)

Her har adjektivet trykk, og det leder tanken hen mot metagradbøying: Personen var snarere real enn sleip. Samtidig er vanlig gradbøying ikke utelukket, for ytringa kan tolkes som at denne personen var mer real enn den andre. Det er likevel lettere å tenke metagradbøying her enn i eksempel (16), fordi trykket på adjektivet gjør en metagradbøyd betydning sannsynlig.

6.1.4 Metagradbøying i superlativ

Ifølge SAG, jf. del 3.1.3, finnes metagradbøying ikke bare i komparativ, men også i superlativ. Også her er det snakk om en klassifisering der en egenskap passer som en beskrivelse i motsetning til en annen: *Serviset er mest grønt*. Det er mulig å bytte *mest* med *snarest*. Det er bare noen få slike treff i materialet, totalt fire stykker. Et eksempel er to informanter som snakker om å ha hund. Den ene sier at det er noen små ting innimellom som er plagsomme, men de er enige om at det tross alt er «mest koselig» (Ndfredrikstad_02uk). Ved første øyekast kan det virke underlig at det er så få treff. Samtidig er det kanskje ikke så rart, fordi metagradbøying i superlativ strengt tatt betyr det samme som metagradbøying i komparativ. Dersom man sier *å ha hund er mest koselig (av alternativene koselig og slitsomt)*, kunne man like gjerne sagt *å ha hund er mer koselig enn slitsomt*. Det er fortsatt en klassifisering og ikke slik at en egenskap angis i høyeste grad. Både fordi det er svært få metagradbøyd treff i superlativ og fordi de betyr det samme som tilsvarende komparativuttrykk, er det rimelig å slutte at metagradbøying er typisk for komparativ.

6.2 Metagradbøying i uttrykk med to referenter

6.2.1 Lundblad (1988) med modifiseringer

Som vi så i del 3.1.3, skriver Lundblad (1988: 59–62) om metagradbøyd komparative uttrykk med to referenter som sammenlignes. Han opererer med en absolutt metagradbøying, i uttrykk der *mér* har trykk, og en halvabsolutt metagradbøying, i uttrykk der adjektivet har trykk. Uttrykk der *mér* har trykk, kan dessuten ha en vanlig gradbøyd betydning. *Ådne er mér tøff enn Henrik* kan tolkes som identisk med *Ådne er tøffere enn Henrik*, eller med en absolutt metagradbøyd betydning som innebærer at beskrivelsen *tøff* er mest relevant for Ådne. Begge to kan sies å være tøffe, men Ådne passer likevel best til beskrivelsen. I uttrykk der adjektivet har trykk, er det ikke mulig å ha en vanlig gradbøyd betydning, ifølge Lundblad (1988: 60–

62). Derimot uttrykker de alltid den halvabsolutte metagradbøyde betydninga. Det betyr at i *Vilde er mer søt enn Kristin*, er *søt* er en relevant klassifisering av Vilde, men ikke av Kristin. Disse uttrykkene har altså to referenter i motsetning til uttrykkene diskutert over i del 6.1, men semantisk minner de to uttrykkene om hverandre, fordi den metagradbøyde betydninga, både i uttrykk med én og to referenter, hovedsakelig uttrykker klassifisering og ikke gradering. Samtidig ligger metagradbøyning med to referenter og én egenskap nærmere vanlig gradbøyning, fordi det også her er en sammenligning av to referenter slik det er i vanlig gradbøyning.

Det er vanskelig å være enig med Lundbladh (1988) i at uttrykk der *mér* har trykk, som *Ådne er mér tøff enn Henrik*, kan ha en metagradbøyd betydning, i alle fall når det gjelder norsk. Ved å legge trykk på *mér* impliserer man at begge referentene har egenskapen. Når to referenter begge kan beskrives med egenskapen og de så sammenlignes, blir det gjennom en gradering. Når man da skiller de to, ved å si at Ådne passer beskrivelsen best, må det være gjennom forskjell i styrkegrad. Man kan si at Ådne er tøffere i høyere grad enn Henrik, eller at beskrivelsen tøff i høyere grad er relevant for Ådne enn for Henrik – i begge tilfeller blir det en forskjell i grad. Da er det altså primært gradering og ikke klassifisering som uttrykkes. Som del 6.1.2 *Metagradbøyning og gradering* konkluderer, er gradering nærmere knyttet til gradbøyning, og det er derfor rimelig at uttrykk med to referenter med trykk på *mér* uttrykker vanlig gradbøyning.

Heller ikke i tolkninga av uttrykkene der adjektivet har trykk, er det uproblematisk å være enig med Lundbladh (1988). Ifølge ham *må* betydninga være halvabsolutt, slik at bare én av referentene har egenskapen, og at beskrivelsen dermed bare er relevant for én av dem. Jeg mener at disse uttrykkene *kan* ha en metagradbøyd betydning, men at de også kan uttrykke vanlig gradbøyning. I så fall kan begge referentene beskrives med adjektivet, men den ene i større grad enn den andre. Heller ikke i metagradbøyde uttrykk med én referent (og to egenskaper) gjør fonologien at et uttrykk automatisk får metagradbøyd betydninga. Selv om trykk på adjektivet normalt indikerer metagradbøyning, gjør det ikke at uttrykket med nødvendighet må forstås slik (jf. del 6.1.2). *Mer* etterfulgt av adjektiv fungerer normalt som en komparativ (jf. del 5 som viser at det er mange flere treff der *mer* + adjektiv uttrykker vanlig gradbøyning enn metagradbøyning), og strukturen referent¹ + *er* + gradbøyd adjektiv + *enn* + referent² er et prototypisk komparativuttrykk. Da ville det være rart om uttrykkene med to referenter og *mer* etterfulgt av adjektiv ikke skulle kunne uttrykke vanlig gradbøyning.

6.2.2 Metagradbøying stiller med handicap

Diskusjonen i 6.2.1 er av uttrykk der to ulike referenter sammenlignes med hensyn til en egenskap. Det finnes også andre komparativtyper (jf. del 3.1.1), og det er naturlig å spørre om også disse kan ha en tilsvarende metagradbøyd betydning. Man kan tenke seg at også typen der en referent sammenlignes med seg selv under andre omstendigheter, kan ha en metagradbøyd betydning parallell til den uttrykk med to referenter kan ha. Et eksempel som *Anne er mer lykkelig nå (enn før)* kan tolkes som vanlig gradbøying, men i noen tilfeller også med en metagradbøyd betydning som betyr at *nå* kan Anne beskrives som lykkelig, i motsetning til *før* da hun ikke var det. På et vis kan man tenke at det er to referenter her også, $Anne_{nå}$ og $Anne_{før}$. Når uttrykket har den metagradbøyde betydninga, er hensikten ikke å gradere Annes tilstander før og nå, men å klassifisere Annes tilstand nå samtidig som man kontrasterer tilstanden hun befinner seg i nå, med hvordan hun hadde det tidligere.

For at et uttrykk med to referenter og én egenskap skal ha en metagradbøyd betydning, må adjektivet ha trykk: *Vilde er mer søt enn Kristin* og *Anne er mer lykkelig nå (enn før)*. Disse uttrykkene er imidlertid tvetydige, for det er ikke mulig å utelukke den vanlige gradbøyd betydninga. Uttrykkene kan, i motsetning til uttrykkene med en referent og to adjektiver, ikke forstås utelukkende som metagradbøying, men er enten tvetydige eller entydig (vanlig) gradbøyd. Så kan man spørre hva som må til for at uttrykkene med to referenter og ett adjektiv skal være tvetydige. En betingelse er at konteksten åpner for at en av referentene ikke trenger å beskrives med den aktuelle egenskapen, eller at en av tilstandene referenten er i, ikke trenger å beskrives med denne egenskapen. I eksempel (18) kommer det fram at begge referentene, i alle fall på et visst tidspunkt, har hatt den aktuelle egenskapen, slik at det er en gradering her, og uttrykket må tolkes som vanlig gradbøying.

(18) «du sa vi var mere barnslige enn det han hadde vært» (BBRoy)

Siden strukturen referent¹ + *er* + gradbøyd adjektiv + *enn* + referent² er et prototypisk komparativuttrykk, er det antakeligvis enda viktigere her enn i metagradbøyd uttrykk med én referent at det er noe som peker i retning av metagradbøying. Skal man være sikker på å uttrykke metagradbøying, vil den mest effektive måten være å bruke en annen struktur enn den typiske gradbøyd komparativstrukturen. Ønsker man å uttrykke metagradbøying av *Vilde er mer søt enn Kristin*, er et par alternativer *Vilde er, i motsetning til Kristin, søt* og *jeg*

vil heller si at Vilde er søt enn Kristin. Dersom man bruker uttrykket med *mer* etterfulgt av adjektiv, må man gjøre noe for å signalisere den metagradbøyde betydninga, f.eks. ved å framheve adjektivet gjennom trykk, ved å ha en pause før adjektivet, ved å bruke gester e.l. Eksempel (19) viser hvordan det åpnes for tvetydighet ved at adjektivet er framhevet. Treffet er fra en situasjon i Big Brother der en av deltakerne sier at hun mener at en av de andre virker homofil etter at hun har sett ham danse, og en annen svarer:

(19) «trodde Roy var mere # homsete jeg enn Trond» (BBPerMorten)

Her er det en pause før adjektivet, og subjektet i oversetninga er gjentatt før sammenligningsleddet. Dette gjør at ytringa både kan bety at informanten trodde at Roy var homsete i høyere grad enn Trond, og at informanten trodde at beskrivelsen *homsete* passer på Roy og ikke Trond.

For å vurdere hvor vanlig den metagradbøyde betydninga er, har jeg tatt for meg treffene i NoTa. Det er ca. 200 treff til analyse, når metagradbøyde uttrykk med én referent og uttrykk av typen *det er blitt mer og mer snobbete*, som må være gradbøyning fordi det viser til en økning i en egenskap, er utelatt. De ca. 200 treffene består både av treff som eksempel (18) der begge referentene er uttrykt og mer implisitte treff der det andre sammenligningsleddet ikke er uttrykt, som «de kom fra mye mer sånn snobbete strøk da» (NoTa116), der det er konteksten som gjør at man skjønner at disse personene sammenlignes med informanten og miljøet hun hører til. Av disse er det snaut 20 treff som eksempel (19) som kan forstås både som metagradbøyning og vanlig gradbøyning, og ca. 100 som må forstås som vanlig gradbøyning. Det er drøyt 80 treff som er mulig å forstå som metagradbøyning, men som er mer rimelig å forstå som vanlig gradbøyning. I disse treffene gir konteksten rom for å forstå både vanlig gradbøyning og metagradbøyning, men det er ingen hint om metagradbøyning (jf. del 6.1.3 som viser den parallelle inndelinga av tvetydige uttrykk med én referent og to egenskaper). Da er det lettest å tolke disse treffene som vanlig gradbøyning ettersom det er denne betydninga som er vanligst, og dermed den som aktiveres raskest.

6.3 Oppsummering og konklusjoner

Det finnes to typer metagradbøyning. Den ene typen er uttrykk med én referent og to egenskaper, som *serviset er mer grønt enn grått*. Den andre typen er uttrykk med to referenter

og én egenskap, som *Vilde er mer søt enn Kristin*. Denne typen kan, i motsetning til den første, i høyden tolkes som tvetydig. Her vil det alltid være mulig å tolke inn en vanlig gradbøyd betydning, mens uttrykk med én referent og to egenskaper enten kan være entydig metagradbøying eller åpne opp for både metagradbøying og vanlig gradbøying. Den semantiske fellesnevneren ved de to typene metagradbøying er at de uttrykker klassifisering snarere enn gradering.

For at et uttrykk skal kunne tolkes som metagradbøying, må konteksten åpne for at det er mulig å forstå en klassifisering, enten eksplisitt eller implisitt. I tillegg kjennetegnes metagradbøying ved at adjektivet framheves fonologisk. Materialet som er undersøkt, bekrefter, slik den tidligere litteraturen sier, at adjektivet kan ha trykk, men i tillegg viser materialet at framhevinga kan skje ved at adjektivet har en pause foran seg, og i en del tilfeller følger også bevegelser med hode og ansiktsmimikk med. Metagradbøying er ikke like frekvent som vanlig gradbøying. Dette gjør at det er lettest å tolke tvetydige treff som vanlig gradbøying. Skal man tolke et tvetydig treff som metagradbøying, må det være noe som gir hint om det.

Den typiske metagradbøyinga lages med perifrase og uttrykkes i graden komparativ.

7 Absolutt gradbøying

Forrige del viste at metagradbøying typisk lages med perifrase. Denne delen vil vise at den andre spesielle typen gradbøying, absolutt gradbøying, er nærmere knyttet til suffiksboying enn perifrastisk boying.

7.1 Absolutt gradbøying og klassifiserende komparativ

Som beskrevet i del 3.1.2 brukes den absolutte gradbøyinga for å uttrykke at egenskapen angitt av adjektivet finnes i henholdsvis (ganske) høy og svært høy grad, hos den aktuelle referenten. Altså betyr *en større herregård* ‘en (ganske) stor herregård’ og *de deiligste kaker* ‘svært deilige kaker’. Her er det ikke en like tydelig sammenligning som i vanlig gradbøying. Likevel ligger det en implisitt sammenligning her, større herregårder sammenlignet med mindre herregårder og de deiligste kaker sammenlignet med alle kaker det er mulig å tenke seg.

Absolutt gradbøying ligger nærmere vanlig gradbøying enn det metagradbøying gjør. Absolutt gradbøying angir grad, og sammenligning spiller en noe viktigere rolle enn i metagradbøying. Metagradbøying innebærer også en form for sammenligning eller kontrast, ved at en referent har en egenskap og ikke en annen, men det primære med metagradbøyinga er å klassifisere og ikke å angi grad. Dessuten finnes metagradbøying i praksis bare i komparativ (jf. del 6.1.4), mens absolutt gradbøying finnes både i komparativ og superlativ, selv om det er lite frekvent i superlativ i talespråk.

Det finnes også uttrykk som minner om absolutt gradbøying, som *mindre bedrifter*, der komparativen brukes til å angi en delklasse (SAG 2: 204), jf. del 3.1.2. Referenten *bedrift* kan deles inn i *mindre* og *større bedrifter*, og *mindre/større* brukes for å klassifisere bedrifter i den ene eller andre delklassen: *Norges mindre bedrifter*. Dersom man beskriver ett medlem av denne klassen, går adjektivet over til å karakterisere referenten (SAG 2: 206), og uttrykket blir absolutt gradbøying: *Jon jobber i en mindre bedrift* betyr at Jon jobber i en bedrift som er (ganske) liten, eller mindre enn de bedriftene man kan kalle store, alternativt mindre enn snittet. Siden absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon henger så pass nært sammen, behandles også komparativ i klassifiserende funksjon her.

7.2 Absolutt gradbøying i materialet

Som vi så i del 5, er det 450 treff på absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon. De aller fleste absolutte formene er typiske former der adjektivet står attributivt til et substantiv, men det er ett avvik fra dette.²⁹ Dette uttrykket diskuteres opp mot andre beslektede uttrykk.

7.2.1 Suffiksformene

Tabell 4 viser hvilke leksemer og hvor mange former som er belagt med suffiks i absolutt gradbøying og klassifiserende komparativ.

Klassifiserende komparativ		Absolutt komparativ		Absolutt superlativ	
frekvens	form	frekvens	form	frekvens	form
62	senere, seinere	90	eldre	6	minste
51	eldre	47	yngre	4	beste
36	yngre	30	større	3	sterkeste
22	høgere, høyere	9	lengre	3	verste
12	nyere	8	finere	2	dårligste
5	varmere	8	mindre	2	enkleste
3	større	5	lettere	2	fineste
2	tidligere	4	høgere, høyere	2	høyeste
1	lysere	3	bedre	2	største
1	tyngre	3	dyrere	2	varmeste
		2	kortere	2	ytteste
		2	lavere	1	groveste
		2	nyere	1	nærmeste
		1	dypere	1	rikeste
		1	fattigere	1	skjønneste
		1	morsommere		
		1	penere		
		1	svakere		
195		218		34	

Tabell 4. Komparativ i klassifiserende funksjon og absolutte former med suffiks sortert etter frekvens.

²⁹ Som nevnt i del 4.3 har det ikke vært mulig å gå gjennom alle de suppletive treffene og luke ut homonymer. I denne delen har jeg imidlertid et presist antall suppletive treff, fordi jeg har kunnet konsentrere meg om treffene der adjektivet står attributivt, en betydelig mindre mengde enn der det står predikativt.

Av disse er det bare ett leksemer som ikke er belagt med vanlig gradbøying, *skjønn*, og vi ser med det at det er relativt vanlige adjektiver som er belagt i absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon. De absolutte og klassifiserende komparativene har omtrent like mange treff, men absolutt komparativ er fordelt over flere leksemer, 18 mot 10. Sammenligner man med metagradbøying, så er det mange flere leksemer belagt der, 105, mot totalt 32 ulike leksemer her. Til gjengjeld er det er flere absolutte treff, 450 mot drøyt 120 metagradbøyde treff. Absolutt gradbøying er ikke spesielt frekvent, men med tanke på at det gjerne brukes i formell stil (jf. del 3.1.2), er det nesten overraskende at det likevel er så pass mange treff. Mye av grunnen til at det er en del treff, er at det er noen få leksemer som er svært frekvente blant de absolutte komparativene og komparativene i klassifiserende funksjon, da særlig *eldre* og *yngre* og dessuten henholdsvis *seinere* og *større* i klassifiserende og absolutte komparativer. *Eldre* og *yngre* skiller seg noe fra de andre fordi de ofte brukes substantiverte: *(de) eldre* (34 klassifiserende og 32 absolutte treff) og *(de) yngre* (25 klassifiserende og 23 absolutte treff). Dessuten finnes disse formene også i superlativ *de yngste* (tre treff) og *de eldste* (to treff) med lik betydning som *de eldre* og *de yngre*. Komparativformene forekommer også sammen med en rekke ulike betegnelser, gjerne personbetegnelser: *mennesker, ungdom, ektepar, koner, karer, generasjoner, årganger, dager, krefter* o.l. *Seinere* brukes helst om tid, *seinere tid(er), seinere år*, men også om annet: *seinere innvandringer*. *Større* kombineres med et større spekter av semantiske felt: *byer, plasser og samfunn, problem og utvikling, bakker og vann, unger og gjenger* o.l.

I mange tilfeller er det vanskelig å avgjøre om et treff er absolutt eller klassifiserende. I en del tilfeller ser man at det er hele klassen som angis, som i eksempel (20), og i andre tilfeller er det ett eller noen medlemmer av en klasse som karakteriseres som i eksempel (21). Når det er en ubestemt mengde som karakteriseres, er grensa vanskelig å trekke, som i (22):

(20) «den eldre generasjon snakker nok breiere» (NDrauma_04gk)

(21) «og så kom det en e eldre mann» (NDsteigen_03gm)

(22) «når en prater med eldre personer att» (NDvang_01um)

I (22) er det uklart om det er snakk om hele klassen *eldre personer*, eller et utvalg eldre personer. Her har jeg regnet den som en klassifiserende komparativ fordi informanten tidligere har snakket om *de unge* som en kontrast til klassen eldre personer, men en absolutt

betydning er ikke utelukket. I noen tilfeller er det ikke entydig om adjektivet brukes for å klassifisere eller karakterisere. Et eksempel er en informant som sier:

(23) «somme ting er litt lettere lesing og andre s- ganger er så er det greit med litt tyngre lesing igjen» (NDSokndal_04gk)

Her er det en tydelig kontrast mellom *lettere* og *tyngre lesing*, altså to delklasser av *lesing*, og det er mulig å tolke begge adjektivene som klassifiserende. Det er imidlertid bare *tyngre lesing* som viser til hele delklassen. *Lettere lesing* brukes derimot for å karakterisere *somme ting*. Derfor mener jeg at det mest korrekte er å forstå *lettere* som absolutt komparativ, og *tyngre* som en klassifiserende komparativ. Samtidig viser dette eksempelet at skillet mellom de to typene ikke er glassklart.

De absolutte superlativene er betydelig mindre frekvente, bare 32 treff fordelt på 15 leksemer. Et eksempel er to informanter som diskuterer språklige skiller i området der de bor, og om menneskene i ett av områdene sier den ene:

(24) «de snakker det fineste bymål» (NDlindaas_03gm)

Dette er en typisk absolutt superlativ som er del av en bestemt nominalfrase med foranstilt bestemt artikkel og ubestemt form på kjernen, og som ikke viser til en spesifikk referent, men har en generell betydning (SAG 2: 207). Omtrent halvparten av treffene har ikke den bestemte artikkelen med, men noen av disse er bestemt på annen måte, som *hver minste krok*, mens andre ikke er det som f.eks. *i høyeste grad* og *i skjønneste orden*. Disse to sistnevnte illustrerer også et annet kjennetegn ved absolutt superlativ, nemlig at flere av variantene er faste uttrykk (jf. også NRG: 365).

Spesielle absolutte uttrykk og beslektede uttrykk

Blant de absolutte treffene har jeg inkludert noen treff på uttrykket *på det* + superlativ: *fornærme* / *motsette seg* / *anbefale på det groveste/sterkeste/varmeste*. Dette uttrykket kan også ha en partitiv betydning (jf. NRG: 364), der superlativen angir del av en helhet, f.eks. «*hvor stor ble den butikken på det største*» (NDFredrikstad_03gm). Uttrykket *anbefale på det sterkeste* betegner imidlertid ikke del av en helhet, men uttrykker en svært sterk anbefaling som ved *den varmeste anbefaling*.

Det finnes andre uttrykk som kan minne om absolutt gradbøying fordi de har en spesiell betydning eller avvikende bruk av de gradbøyde formene. Det finnes flere partitive varianter enn *på det* + superlativ nevnt over: *på sitt beste*, *beste vest(kant)* og *breieste østkant*, *i svarteste skogen*, *tjukkeste Stavanger*. Her er det snakk om høy grad, f.eks. er *i svarteste skogen* et sted som er svært svart, men samtidig ligger det implisitt at man sammenligner med en helhet, nemlig den svarteste delen av (hele) skogen.

Videre er det noen treff på «inklusive komparativer», komparativer der referenten inngår i gruppa den sammenlignes med, som «det er en av de bedre håndarbeidssystemene» (NDsylling_04gk). Normalt er det superlativ som brukes dersom uttrykket inkluderer en *av*-frase og der referenten tilhører gruppa den sammenlignes med (jf. del 3.1.1): *Kari er den beste av studentene*. Når det bare er to referenter som sammenlignes, bruker man i noen dialekter komparativ, *han er den bedre av de to* (NRG: 364), og SAG (2: 204) kaller dette for komparativ ved inklusiv sammenligning. I materialet viser disse treffene ikke til to referenter, men flere f.eks. *en av de kortere ukene* og *et av de større husene*. De minner om absolutt gradbøying ettersom man kunne brukt positivformen her også: *et av de (ganske) store husene*. Samtidig er det tydelig at det er en sammenligning mellom hus her, og sammenligning er ikke like framtrædende ved absolutt gradbøying.

Et annet uttrykk er *i varmeste laget* (som har et par–tre treff i ulike varianter). Her står adjektivet attributivt, men kjernen er ikke ubestemt, og selv om adjektivet ofte uttrykker høy grad av en egenskap, trenger det ikke gjøre det. Eksempelvis kan et syltetøy som er i søtteste laget for Astrid, ikke smake spesielt søtt for Øystein. Hovedsaken er at syltetøyet er *for* søtt (for henne), og ikke at det er *svært* søtt. Disse siste variantene, partitive superlativer, inklusiv komparativ og *i* + superlativ + *laget*, har jeg regnet til gruppa av vanlig gradbøying (jf. også del 8.2.4 der noen faste konstruksjoner omtales).

7.2.2 De perifrastiske formene

Det er ingen treff på absolutt perifrastisk komparativ. Det er imidlertid ett treff som kan forstås som klassifiserende:

(25) «flyttes nedover åt # mer sentrale strøk» (NDgausdal_05um)

I del 8.2.2 skal vi se at *sentral* er et ord som gjerne bøyes perifrastisk når det uttrykker vanlig gradbøying. Det er ikke umulig å si *sentralere strøk*, men ettersom ordet gjerne bøyes perifrastisk ved vanlig gradbøying, er det ikke rart at det er denne formen som er brukt her.³⁰ Kanskje illustrerer også dette at absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon er nærmere knyttet til vanlig gradbøying enn det metagradbøying er (jf. del 7.1).

De to absolutte perifrastiske superlativene er begge typiske absolutte superlativer tilsvarende eksempel (24):

(26) «noe av den mest drepende form for kritikk» (NoTa112)

(27) «kan vel selv den mest idiotiske mann bli en gluping» (NoTa098)

Her vil det ikke være mulig med suffiks­bøying: **den drependeste form for kritikk*, **den idiotiskeste mann*. *Drepende* og *idiotisk* er bare belagt i disse eksemplene, men de tilhører grupper som bøyes perifrastisk i vanlig gradbøying, nemlig partisipper og adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk* (jf. del 8.2.2).

7.2.3 Absolutt gradbøying uttrykkes helst med suffiks

Ut fra materialet diskutert over virker det som absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon brukes med et relativt lite utvalg adjektiver, og at de aller fleste bøyes med suffiks for å uttrykke disse betydningene. Det er noen perifrastiske treff, og dette er på adjektiver som får perifrastisk bøying ved vanlig gradbøying også. Suffikstreffene er stort sett på adjektiver som bare er belagt med suffiks i vanlig gradbøying (jf. del 8). Adjektivene *dårlig*, *fin*, *morsom*, *pen* og *rik* er imidlertid både belagt med suffiks og perifrastisk, med henholdsvis 3, 4, 1, 3 og 1 perifrastiske treff og 76, 209, 34, 54 og 8 suffikstreff. De bøyes altså helst med suffiks ved vanlig gradbøying, men i noen få tilfeller er de bøyd perifrastisk.³¹ Ved absolutt gradbøying er det tvilsomt om det er akseptabelt å erstatte suffiksformer med perifrastiske. Etter en gjennomgang av de absolutte suffikstreffene i

³⁰ Når *sentral* brukes i klassifiserende funksjon, ville noen kanskje mene at det er vel så naturlig at de to delkalssene er *sentral* og *mindre sentral*. I så fall vil det kanskje være mest rimelig å tolke dette treffet som vanlig gradbøying. I eksempelet er det snakk om at en skole skal flyttes fra en liten bygd øverst i et dalføre, og det er mulig å tenke inn en sammenligning mellom stedet skolen skal flyttes til, og bygda den ligger i på det nåværende tidspunkt.

³¹ Det er også noen av de andre adjektivene som er belagt perifrastisk, men det er tilfeller der det er ett perifrastisk treff mot svært mange suffikstreff slik at det neppe er en reell variasjon. Det gjelder *lang*, *ung*, *god* og *ille*.

materialet der jeg, for eksperimentets skyld, har byttet ut suffiksformene med perifrastiske former, sier min intuisjon at dette ikke er mulig. Eksempelvis kan man ikke si **en mer gammel trevilla* for «en e eldre trevilla» (NoTa177), **[...] mer lett sjokk* for «jeg fikk jo en sånn # lettere sjokk» (NoTa097) eller **i mest skjønne orden* for «i skjønneste orden» (NoTa057).

Resultatene i denne delen kan også sees i sammenheng med del 8.2.3, som viser at adjektiver som brukes som adledd i substantivfraser, oftere brukes med suffiks enn perifraser. Absolutt gradbøying er altså som oftest uttrykt med suffiks, og slik blir suffiksbøying nærmere knyttet til absolutt gradbøying enn det perifrastisk bøying er.

7.3 Om leksikalsk og grammatisk betydning

Denne og forrige analysedel viser at perifrastisk bøying og suffiksbøying kan knyttes til hver sin spesielle funksjon, nemlig å lage henholdsvis metagradbøying og absolutt gradbøying. En slik delvis overlapping av funksjoner er kjent fra semantikken, der polyseme ord kan ha en egen betydning i tillegg til å ha en felles betydning med et annet ord. Eksempelvis kan både *kam* og *rygg* bety ‘høydedrag’, og i tillegg har de hver sine egne betydninger, f.eks. henholdsvis ‘redskap’ og ‘kroppsdel’.³² Bybee (2010: 181) mener nettopp at grammatisk og leksikalsk betydning har felles kjennetegn. Hun mener at betydninga til grammatiske kategorier og former har samme struktur som leksikalsk betydning som er bygd opp som prototyper (Bybee 2010: 181). At betydning er prototypisk, passer fint med de semantiske beskrivelsene i dette kapittelet. Vi har sett at former har flere ulike betydninger, og noen av disse vil være mer sentrale enn andre. Eksempelvis så vi s. 63 at *søtteste* i uttrykket *i søtteste laget* ikke trenger å bety ‘søt i høyeste grad’. «Søtt syltetøy» betyr normalt at syltetøyet smaker av sukker. En setning som *jeg lager det søtteste syltetøyet av oss* vil normalt tolkes som at syltetøyet mitt smaker av sukker i høyest grad av de to syltetøyene. Her har vi den sentrale betydninga av *søtteste*. Et syltetøy som er i søtteste laget for Astrid, kan imidlertid objektivt sett være friskt eller surt og ikke søtt i det hele tatt. Dette, hvor søtteste ikke viser til noe som smaker av sukker (i høyeste grad), blir en perifer betydning. I Bybees modell lagres kontekstene som formene opptrer i, sammen med eksemplarene (jf. del 2.2.1). I tilfellet *i*

³² Riktignok er ikke parallellen perfekt ettersom både *rygg* og *kam* har flere egne betydninger, mens adjektiver med suffiks og adjektiver med *mer/mest* har hver sin ene spesielle betydning.

søteste laget ser vi nettopp hvordan konteksten gjør at vi kan forstå denne perifere betydninga.

Nordberg (1982: 245–246) har en hypotese om at en betydningsforskjell mellom perifrastisk gradbøying og suffiks­bøying er under utvikling, der perifrastisk brukes ved absolutt gradbøying eller for vagt å uttrykke sammenligninger. Materialet til denne oppgaven støtter idéen om at det kan være en betydningsforskjell mellom de to måtene å gradbøye på, men det lar seg ikke forene med den neste delen, at perifrastisk brukes ved absolutt gradbøying.³³ Samtidig skriver Nordberg om svensk, og jeg kan naturligvis ikke utelukke at det finnes forskjeller mellom norsk og svensk her.

7.4 Oppsummering og konklusjoner

Dette kapitlet har sett på absolutt gradbøying og komparativ i klassifiserende funksjon. Absolutt gradbøying ligger nærmere vanlig gradbøying enn det metagradbøying gjør, først og fremst fordi det uttrykker grad, men også fordi sammenligning spiller en noe viktigere rolle enn i metagradbøying, og fordi absolutt gradbøying finnes både i komparativ og superlativ, mens metagradbøying i praksis bare finnes i komparativ.

Grensa mellom absolutt komparativ og klassifiserende komparativ er vag, men typisk brukes klassifiserende komparativ for å angi en delklasse, mens absolutt komparativ brukes for å karakterisere et medlem av en slik delklasse. I materialet er det bare 32 ulike leksemer belagt i absolutt gradbøying og klassifiserende komparativ. Likevel er det 450 treff ettersom noen av adjektivene har høy tegnfrekvens. Av disse er det bare tre perifrastiske treff, og i suffikstreffene er det vanskelig å erstatte suffiksformene med perifrastiske. Dette viser at absolutt gradbøying helst uttrykkes med suffiks. Metagradbøying, derimot, uttrykkes helst med perifrastisk bøying (jf. del 6.1.2). Begge variantene brukes til å uttrykke vanlig gradbøying (jf. del 8), samtidig som de altså har hver sin spesialfunksjon. Med dette ser vi en parallell mellom grammatisk og semantisk betydning, for også i semantikken ser vi at polyseme ord har både egne og overlappende betydninger.

³³ Kanskje kan man se en sammenheng mellom «vagt å uttrykke sammenligninger» med metagradbøying, der sammenligning er mindre framtrædende enn ved vanlig gradbøying. Nordberg (1982) sier imidlertid ikke noe om at disse uttrykkene skal innebære en klassifisering, som er det viktigste kjennetegnet ved metagradbøying.

8 Vanlig gradbøying

Dette kapittelet diskuterer vanlig gradbøying. Del 8.1 beskriver de overordnede forskjellene i fordelinga mellom suffiks og perifrasede i hele materialet, del 8.2 er analyser av de fem utvalgte faktorene, og del 8.3 skisserer et par mulige forklaringer på resultatene.

8.1 Fordeling av suffiks og perifrasede

Det mest umiddelbart iøynefallende ved fordelinga mellom suffiksformer og perifrastiske former er at suffiksformene utgjør en svært stor andel av de gradbøyde formene (jf. del 5). Når de suppletive adjektivene er inkludert, er det omtrent 21 ganger flere suffiksformer enn perifrastiske, og fordelt over gradene er det omtrent 18 ganger flere komparativformer og 31 ganger flere superlativformer med suffiks. Man må ta med i betraktninga at gruppa av suffiksformer både inneholder noen frekvente og lite gjennomslåttige former som *eneste* og har svært mange suppletive treff, og at det blant disse kan gjemme seg homonymer og leksikaliserte uttrykk (jf. del 4.3). Likevel er hovedtendensen at suffiksformene er mye vanligere målt i tegnfrekvens.

Til gjengjeld er det betydelig flere ulike leksemer som bøyes perifrastisk enn med suffiks. Ser man på komparativ og superlativ for seg, viser det seg at det er stor forskjell mellom gradene. I superlativ er det flest leksemer som er belagt med suffiks, 158 mot 108 perifrastisk bøyde leksemer, mens i komparativ er det over dobbelt så mange leksemer som er bøyde perifrastisk, 352, som med suffiks, 168 leksemer (jf. del 5, og vedlegg 2 som viser hvilke leksemer som er bøyde på ulik måte og hvor mange treff hvert av disse har). Perifrastisk komparativ skiller seg ut, først og fremst ved at den er belagt med svært mange leksemer i forhold til både perifrastisk superlativ og komparativ og superlativ med suffiks. Samtidig er perifrastisk komparativ mye mer frekvent enn perifrastisk superlativ i forhold til hvor frekvent komparativ med suffiks er sammenlignet med superlativ med suffiks. Det er kanskje dette som, ved nærmere undersøkelse, er det mest slående ved materialet, og dette diskuteres i del 9.4.

Adjektivene havner i tre kategorier: De som bare er belagt perifrastisk, 349 leksemer, de som bare er belagt med suffiks, 157 leksemer, og de som er belagt både med suffiks og perifrastisk, 66 leksemer. Målt i prosent er 61 % av leksemene belagt perifrastisk, 27 % med suffiks og 12 % perifrastisk og med suffiks. Generelt har adjektivene som er belagt

perifrastisk, lav frekvens enten de er i den førstnevnte gruppa eller den sistnevnte. Blant suffikstreffene som er belagt enten bare med suffiks eller også med perifrastisk bøyning, er det stor variasjon, noen har svært høy frekvens og andre har moderat eller lav frekvens. De perifrastiske formene med høyest frekvens er *mer lik* og *mest sannsynlig* med henholdsvis 20 og 17 treff. De mest frekvente suffiksformene (de suppletive holdt utenfor), *større* og *størst*, har henholdsvis 448 og 233 treff.³⁴ Blant adjektivene som er belagt perifrastisk i komparativ, er 324 av 352 belagt med fem eller færre treff, og ved suffikstreffene er det tilsvarende tallet 101 av 168.

Gruppa av adjektiver som er belagt både med suffiks og perifrasede, er ikke spesielt stor, bare 66 leksemer. Blant disse er det fem leksemer med ett perifrasetreff og svært mange suffikstreff, flere hundre (*god, ille, lang, nær, ung*). Her er det neppe reell variasjon mellom de to måtene å bøye på. I tillegg er det tre leksemer som viser variasjon, men som viser en komplementær distribusjon mellom de ulike gradene, eller der de to bøyingsmåtene brukes med hver sin betydning: Alle de perifrastiske treffene på *borte* er i komparativ, og alle treffene med suffiks er i superlativ. Det perifrastiske treffet på *framme* er med betydninga 'synlig', mens suffikstreffene refererer til sted med betydninga 'lengst fram'. De perifrastiske treffene på *lik* er med betydninga 'stemme overens', men suffikstreffene er med betydninga 'bedre, best', riktignok med ett unntak. Tar man da ut disse 8 leksemene, er det 58 leksemer (og 1151 treff, 181 perifrastiske og 970 med suffiks) som jeg antar at viser variasjon i bøyingsmåte. Mange av disse har bare ett treff på en av bøyingsmåtene, så det er ikke sikkert at disse faktisk oppviser variasjon, og det kan være at andre adjektiver som bare er belagt på én måte i mitt materiale, viser variasjon i et større materiale. Det er likevel sannsynlig at hovedtendensene i norsk talespråk er fanget opp her.

Ser man da på gruppa av 58 leksemer belagt på begge måter, kan man dele dem inn i tre grupper igjen: De som er belagt på begge måter med omtrent like mange treff (dvs. at de har likt antall treff eller at en av bøyingsmåtene er belagt med ett treff mer enn den andre), de som tenderer mot å bøyes med suffiks, og de som tenderer mot å bøyes perifrastisk (se vedlegg 3 for oversikt). Perifrasedegruppa er minst med 8 leksemer, suffiksgruppa er størst med 29 leksemer og den tredje gruppa ligger imellom, men likevel nærmest suffiksgruppa med 21 leksemer. I suffiksgruppa er det relativt stor variasjon: noen av leksemene har en svak tendens til suffiksbøyning, som *skummel* med 5 suffikstreff og 2 perifrastiske treff, og noen har en

³⁴ *Lengre/lenger* har 907 treff, men dette er to former, og disse representerer to leksemer, *lang* og *leng*, men jeg har slått dem sammen siden *lenger* og *lengre* brukes om hverandre (jf. del 4.4). Derfor er *større*, som er nest mest frekvent, mer sammenlignbart.

tydelig tendens, som *pen* med 54 suffikstreff og 3 perifrastiske. Blant de 58 adjektivene som er belagt på begge måter, er det suffiksbøying som dominerer både ved at de fleste leksemene tenderer mot suffiksbøying, og at det totalt sett er flest suffikstreff (970 mot 181 treff).

8.2 Faktorer som avgjør suffiks eller perifrase

Denne delen ser på hvordan faktorene *stavelsesantall*, *morfologisk struktur*, *etymologi*, *syntaktisk omgivelse* og *konstruksjon* virker inn på om et adjektiv bøyes perifrastisk eller med suffiks. Ut fra tidligere forskning ser det ut som noen faktorer kategorisk avgjør bøyingstype, og at noen faktorer fremmer den ene eller andre varianten blant dem som kan bøyes både med suffiks og perifrase (jf. del 3, særlig del 3.2.4). Derfor ser jeg hele materialet under ett i noen av analysene og bare på gruppa av de som er belagt både med suffiks og perifrastisk, i andre.

8.2.1 Antall stavelser

Ut fra tidligere forskning ser det ut som antall stavelser i positivform virker inn på valg av type bøying (jf. del 3). Jeg vil også først analysere materialet mitt etter stavelsesantall i positiv, men jeg vil videre vise at det er vel så fruktbart å analysere etter antall stavelser i komparativ.

En analyse av antall stavelser er noe mer komplisert i talespråk enn i skriftspråk, fordi ord kan uttales på ulik måte, og avhengig av taletempo og dialekt kan et ord uttales med ulikt antall stavelser. Eksempelvis har *hyggeligere* fem stavelser dersom man teller utfra skriftformen. I talespråket kan de trykklette *e*-ene før og etter *-lig* falle bort slik at ordet faktisk bare får tre stavelser /²hyglire/.³⁵ For det første kan altså stammen i noen ord uttales på ulik måte. Det gjelder typen *hyggelig* og leksemer med to stavelser før *-elig*, som *forståelig*, lokale adjektiver som *inn(e)*, formen *ytterligere* og leksemene *forberedt*, *interessant* og *dyrebar*. For det andre kan komparativsuffikset realiseres med en eller to stavelser. Enstavede ord med konsonant i utlyd får to ekstra stavelser i komparativ, f.eks. *mørk*: /²mørkere/ (med unntak av de få adjektivene som får suffikset *-re*, som *stor*). Det samme får enstavede ord med trykksterk vokal i utlyd, f.eks. *rå*: /²ro:ere/, mens trykklett vokal i utlyd gir én ekstra stavelse, f.eks. *dyktig*: /²dyktire/. Ved flerstavede ord som slutter på konsonant, varierer det om *-ere* uttales med en eller to stavelser. I ord med utlyd på *-r* må det bli to ekstra stavelser,

³⁵ For eksempler hør henholdsvis NDkaafjord_03gm «hyggeligere» med fem stavelser og NoTa169 «hyggeligere» med tre stavelser.

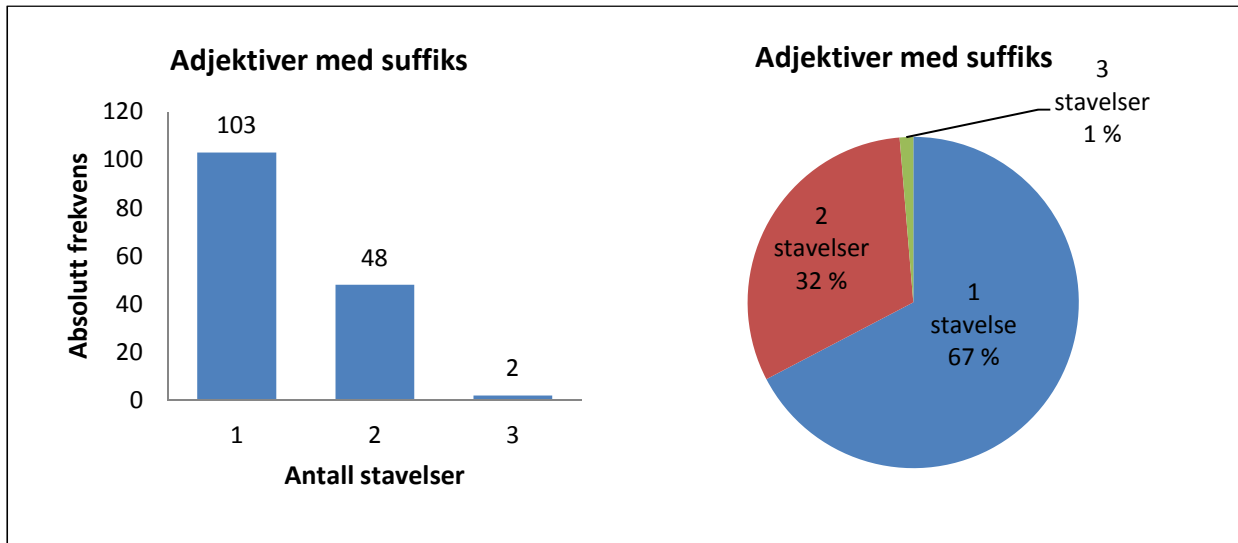
f.eks. /²ly:d,hø:rere/ – */²ly:d,hø:re/. Ved andre konsonanter er det mulig å uttale *e*-en tydelig, men den kan også forsvinne, f.eks. /¹aktivere/ – /¹aktivre/. I tillegg finnes det dialekter der den siste *e*-en i komparativsuffikset blir apokopert bort. Det blir for omfattende å skulle høre gjennom hvert eneste treff og lage fininndelinger over hvordan hvert enkelt leksem er uttalt. Derfor tar jeg utgangspunkt i mitt eget talemål, typisk urban midtøstlandsk (jf. Papazian og Helleland 2005: 91–94), som også mange av informantene i NoTa snakker, men problematiserer det likevel noe underveis. I talemålet mitt forsvinner de trykklette *e*-ene i ord som *hyggeligere*, og *hyggelig* blir derfor klassifisert som tostavet i positiv og trestavet i komparativ. I de flerstavete ordene med konsonant i utlyd, som *aktiv*, uttaler jeg komparativ med tre eller fire stavelser avhengig av taletempo, og jeg klassifiserer derfor disse komparativene i en egen gruppe skilt fra ordene som klart uttales med henholdsvis tre eller fire stavelser i komparativ.

Først analyserer jeg leksemene slik tidligere forskning har gjort, altså etter hvor mange stavelser de har i positivform. I neste omgang analyserer jeg ordene etter antall stavelser i komparativ, ettersom det varierer hvor mange ekstra stavelser et ord får i disse formene, avhengig av hva slags lyd det slutter på.³⁶ I begge analysene ser jeg på alle leksemene i materialet med unntak av de suppletive, men i en av analysene holder jeg noen leksemer utenfor for å kontrollere for variabelen morfologisk struktur.

Antall stavelser analysert etter positivformen

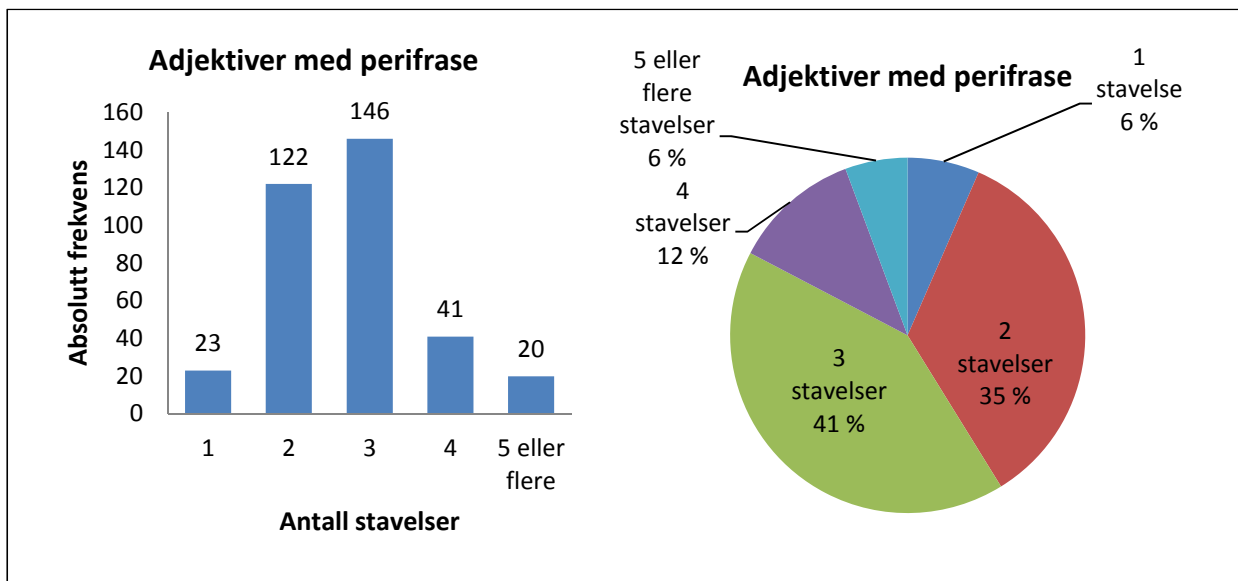
Av leksemene som bare er belagt med suffiks, er de fleste adjektiver med enstavet positivform. Det er også en god del adjektiver med tostavet positivform, mens det bare er to med trestavet positivform. Dette er framstilt grafisk i figur 3, som viser fordelinga både i absolutt frekvens og i prosentvis fordeling. Seks av adjektivene klassifisert som tostavellesord er av typen *hyggelig*, og kan uttales med tre stavelser i noen dialekter, nemlig *kjedelig*, *lykkelig*, *rimelig*, *tydelig*, *nydelig*, *staselig*. Trestavete adjektiver vil uansett være klart i mindretall. Se vedlegg 4 som lister opp leksemene fordelt etter antall stavelser og etter bøyingsmåte.

³⁶ Superlativformen får samme stavelsesantall som komparativen når den er bestemt og har svak form: *mørkeste*, *råeste*, *dyktigste*. I ubestemte omgivelser og med sterk form får den én stavelse mindre: *mørkest*, *råest*, *dyktigst*. En enda mer detaljert analyse kunne sett om det var forskjeller her, men i denne oppgaven går jeg bare ut fra komparativen (og den svake superlativen).

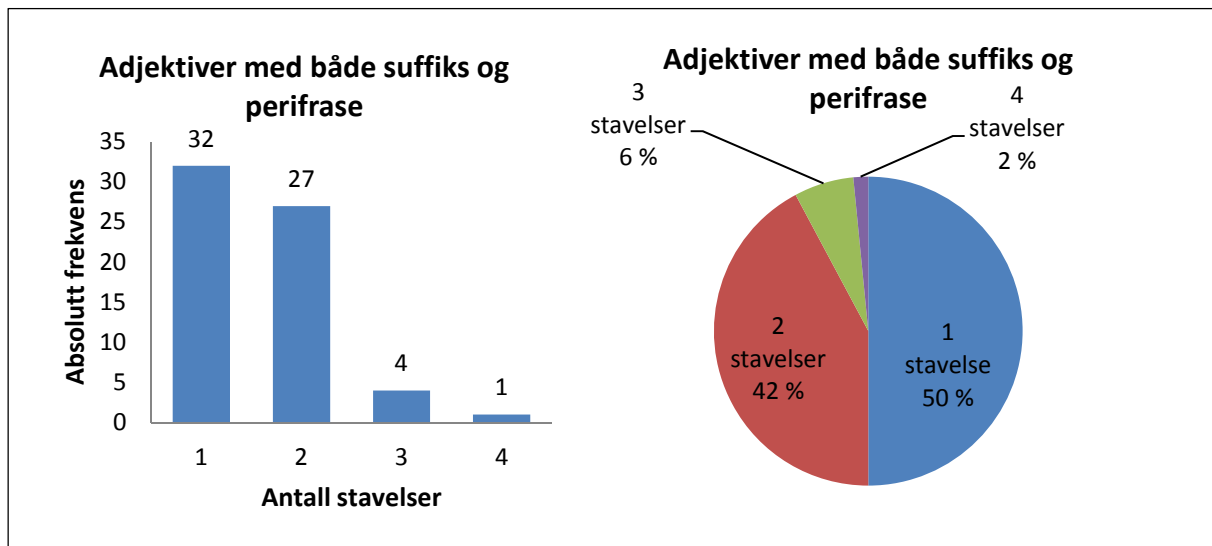
Figur 3. Leksemene belagt med suffiks­bøying fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.

Av leksemene som bare er belagt perifrastisk, er noen enstavete, men de aller fleste leksemene er to- og trestavete, mens noen også har fire eller flere stavelser, jf. figur 4 som viser fordeling av alle leksemene belagt perifrastisk etter antall stavelser i positiv i absolutt frekvens og prosentvis fordeling. Her er det 5 leksemer av typen *hyggelig*, klassifisert som tostavet.

Figur 4. Leksemene belagt med perifrastisk bøying fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.

Leksemene som er belagt både perifrastisk og med suffiks, består stort sett av en- og tostavete adjektiver. Det er også noen få treff på adjektiver med tre og fire stavelser i positiv. Både fordeling i absolutte tall og prosent er framstilt i figur 5.

Figur 5. Leksemene belagt med både suffiks og perifrase fordelt over antall stavelser i positivform i absolutt frekvens og prosentvis fordeling.

Ut fra figurene over ser man at enstavede adjektiver helst får suffiks, og at økende antall stavelser gir økt sjans for perifrase, slik vi skulle vente ut fra tidligere forskning (jf. del 3.2). Det er ikke slik at enstavede adjektiver *må* bøyes med suffiks, men prototypisk får et adjektiv med enstavet positiv suffiksbygging. Det ser vi både ut fra figurene 3, 4 og 5 som viser at det er betydelig flere leksemer som bare er bøyde med suffiks, 103, enn enstavede leksemer bøyde bare perifrastisk, 23, og enstavede leksemer bøyde på begge måter, 32. Ser man på antall former, kommer dette enda tydeligere fram. Generelt sett har de perifrastiske formene lav frekvens og suffiksformene høy eller moderat frekvens (jf. del 5). Ser man på den totale frekvensen til de 32 enstavede leksemene som er belagt både med perifrase og suffiks, er frekvensen til suffiksformene svært mye høyere enn frekvensen til de perifrastiske formene, henholdsvis 2328 og 99 treff. Generelt er formene som kan bøyes på begge måter, mest brukt med suffiks, men se vedlegg 5 for spesifikk oversikt over frekvensen på treffene med henholdsvis suffiks og perifrase til disse enstavede leksemene.

En svakhet ved analysen over er at den ikke tar hensyn til andre faktorer, som morfologisk struktur. Den tar heller ikke hensyn til at hva slags lyd et ord slutter på, virker inn

på hvor mange ekstra stavelser et ord får når det gradbøyes med suffiks. Vi skal derfor gå videre til komparativformene og etter hvert også ta morfologisk struktur i betraktning.

Antall stavelser analysert etter komparativformen

Av ordene med tostavet positivform i gruppene som bare er belagt med suffiks og som er belagt både med suffiks og perifrase, er flesteparten ord som ender på trykklett vokal. Det betyr at de aller fleste får tre stavelser i komparativ. I gruppa belagt bare med suffiks har 97 % av medlemmene tre stavelser eller færre i komparativ, og 3 % har fire eller flere stavelser. I absolutte tall vil det si at 149 har tre eller to stavelser, mens fire skiller seg ut ved at de har eller kan ha flere enn tre stavelser. Tre av dem kan uttales med enten tre eller fire stavelser, *fornem*, *langsom*, og *uvand*,³⁷ mens det siste, *vesentlig*, må uttales med fire (ev. fem) stavelser i komparativ. Denne inndelinga viser omtrent det vi så i figur 3. Her kan man altså enten si at de som skiller seg ut i denne gruppa, har tre stavelser i positivform eller at de har fire eller flere stavelser i komparativ. For gruppa som er belagt både med suffiks og perifrase, viser også en inndeling etter tre eller færre og fire eller flere stavelser i komparativ omtrent det samme. Her har 86 % av medlemmene tre eller færre stavelser i komparativ, og 14 % har fire eller flere stavelser (telt ut fra suffiksformene). De 86 prosentene utgjøres av 55 leksemer, og de 14 prosentene utgjøres av 9 adjektiver. Blant disse ni er det fire som får tre eller fire stavelser i komparativ, *morsom*, *ensom*, *lettvint* og *tungvint*, og fire som har hovedtrykk på andre eller tredje stavelse i en del dialekter slik at det blir tre stavelser etter hovedtrykket med suffiks: *alvorlig*, *naturlig*, *nødvendig*, *populær*, f.eks. *naturlig*: /na¹tø:lire/. Det niende adjektivet er *annerledes*, som klart er et unntak siden det får fem eller seks stavelser i komparativ.

Ut fra dette kan det se ut som det går en grense for suffiksbøying ved tre stavelser i komparativ. Det er noen suffiksbøyde adjektiver som har flere enn tre stavelser i komparativ, men det er svært få. Noen unntak er ikke problematisk i en prototypemodell der en gruppe har en prototypisk struktur der noen medlemmer er mer sentrale enn andre, og der perifere medlemmer kan skille seg noe ut (jf. del 2.2.1). Dette kan også sees i sammenheng med at når nye medlemmer legges til gruppene, er det basert på analogi med eksisterende eksemplarer

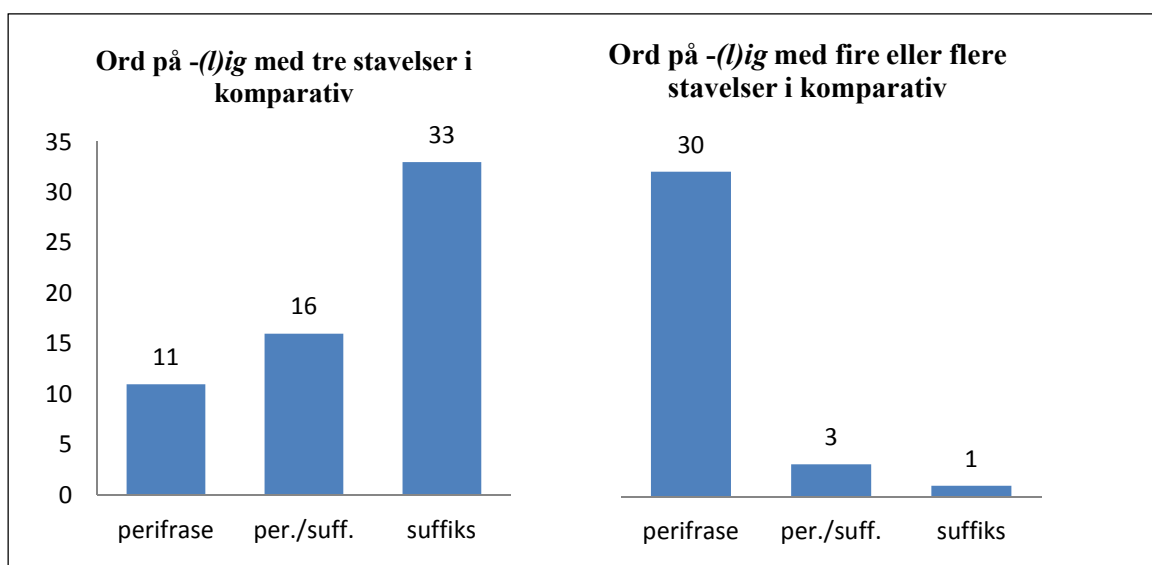
³⁷ Jeg følger transkripsjonene i korpusene (jf. del 4.1 og merknader til vedlegg 2), og her er det aktuelle treffet transkribert *uvandaste* (NDhjordal_04gk), og derfor har det nynorsk språkform. Betydninga er 'dårlig(ste)'.

(jf. del 9.1). Det kan gjøre at det blir kjeder av eksemplarer som minner om hverandre, der eksemplarene som utgjør ytterpunktene, ikke deler mange felles trekk (Bybee 2010: 90–91).

For å undersøke om det er slik at suffiksbygging helst brukes ved adjektiver som får tre eller færre stavelser i komparativ, og at resultatene over ikke heller skyldes at det er veldig mange flere korte adjektiver enn lange i språket, skal vi gå videre til adjektivene som bare er belagt perifrastisk. Denne gruppa er komplisert å analysere fordi det er vanskeligere å skille antall stavelser fra faktoren morfologisk struktur. I gruppene som er belagt med suffiks og med suffiks eller perifrase, er det så godt som bare enkle adjektiver og adjektiver avledet med *-(l)ig*. I gruppa som er belagt bare perifrastisk, er de fleste sammensatte adjektiver, partisipper eller adjektiver avledet med suffikser, *-(l)ig*, *-ete*, *-sk*, *-all*, *-ell* o.l. Del 8.2.2 viser at morfologisk struktur har mye å si for hvordan et adjektiv bøyes. Eksempelvis bøyes alle ord som ender på *-ete* og alle partisipper, og ord dannet med tilsvarende suffikser, perifrastisk uavhengig av antall stavelser i materialet til denne oppgaven (dette sier også NRG: 357). Jeg har derfor tatt bort alle disse ordene og sitter da igjen med 215 leksemer som bare er bøyd perifrastisk. Dersom disse leksemene ble bøyd med suffiks, ville 75 fått tre stavelser i komparativ. I tillegg er det 18 som hypotetisk sett ville fått enten tre eller fire stavelser avhengig av taletempo, hvis de ble bøyd med suffiks, f.eks. er to tenkte suffiksformer av *normal* /nor¹ma:lere/ eller /nor¹ma:lre/. De 122 resterende ville fått fire eller flere stavelser dersom de ble bøyd med suffiks. Ut fra dette ser vi at det er betydelig flere adjektiver som er bøyd perifrastisk blant dem som ville fått fire eller flere stavelser i komparativ enn det er adjektiver bøyd med suffiks som har flere enn tre stavelser i komparativ. Her må det imidlertid tas et forbehold om at mange av de 215 adjektivene kan ha fått perifrastisk bygging ikke pga. antall stavelser, men grunnet affiksene de har. I del 8.2.2 skal vi se at det ikke bare er partisippene, men også adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk*, ord avledet med prefiks, sammensetninger og ord som har tilhørt en annen ordklasse, som bare er belagt perifrastisk (men ifølge NRG: 356–358 kan disse gruppene lettere få suffiksbygging enn gruppene nevnt over, som partisippene). På den andre sida er det vanskelig å påvise at det er den morfologiske strukturen som virker inn, fordi de fleste av disse ordene ville fått fire eller flere stavelser i komparativ dersom de hadde fått suffiks. En nærmere drøfting av hvordan morfologisk struktur og stavelsesantall virker i forhold til hverandre, kommer i del 8.2.2.

Vi skal likevel ikke helt forlate adjektivene som bare er belagt perifrastisk, men se på de ordene som ender på *-(l)ig*. Det er adjektiver av denne typen ikke bare i perifrasegruppa, men også blant adjektivene som er belagt bare med suffiks eller både med suffiks og perifrase

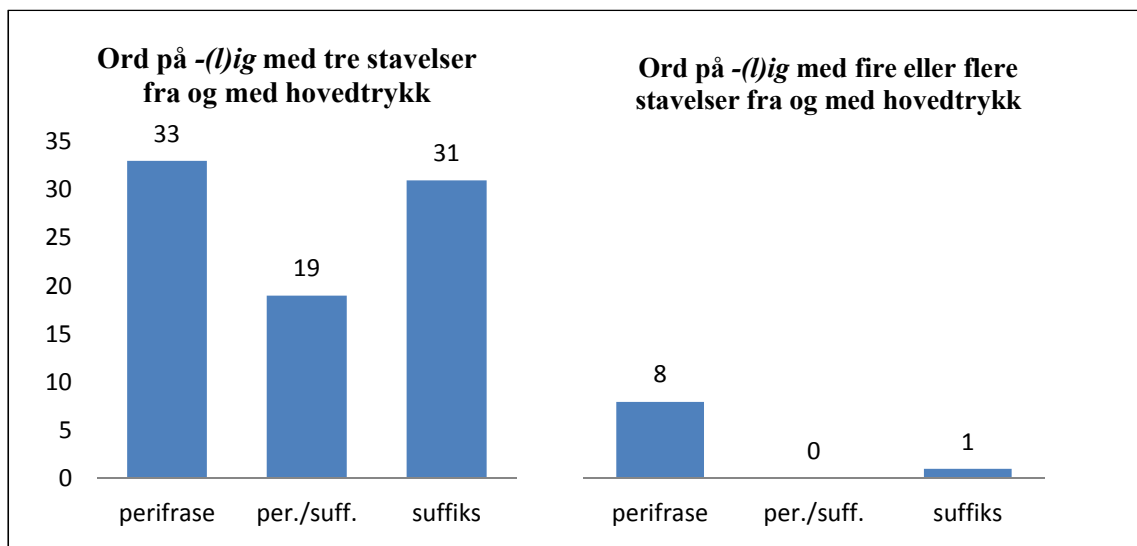
(jf. tabell 7 i del 8.2.2). Det er relativt mange slike adjektiver, totalt 94, og disse har ulikt antall stavelser. Derfor er denne gruppa takknemlig å analysere med hensyn til om det er slik at suffiks-bøying generelt sett ikke brukes dersom adjektivet får flere enn tre stavelser i komparativ. Figur 6 viser hvordan ordene på *-(l)ig* er bøyde, fordelt etter henholdsvis tre stavelser i komparativ og fire eller flere stavelser i komparativ. Til venstre vises alle ordene som får eller ville fått (i tilfellene med de perifrastisk bøyde ordene) tre stavelser i komparativ. Til høyre vises de som får eller ville fått fire eller flere stavelser i komparativ. Kategorien «per./suff.» viser til ord som er belagt med både suffiks og perifrase.

Figur 6. Adjektiver på *-(l)ig* med komparativ på tre eller flere stavelser fordelt etter bøyingsmåte.

Vi ser at det er 30 ord som er bøyde perifrastisk som ville fått fire eller flere stavelser i komparativ, dersom de fikk suffiks, mens 11 av de perifrastisk bøyde ordene ville fått tre stavelser med suffiks. Av de 34 ordene som er bare er bøyde med suffiks, har 33 tre stavelser i komparativ (men 7 av disse er av typen *hyggelig* som kan uttales med fire (ev. fem) stavelser) og bare ett, *vesentlig*, har fire (ev. fem) stavelser i komparativ. De som både er belagt perifrastisk og med suffiks, utgjør 19 leksemer, hvorav 16 får tre stavelser i komparativ, mens tre av dem får fire stavelser i komparativ: *alvorlig*, *naturlig* og *nødvendig* (pluss fem av typen *hyggelig*). Alle disse 94 ordene slutter på *-(l)ig*, men stavelsesantallet varierer, og tre stavelser i komparativ samvarierer i veldig stor grad med suffiks, mens potensielt fire eller flere stavelser i komparativ samvarierer med perifrastisk bøyning. Dette støtter at det er en tendens til at adjektiver som får flere enn tre stavelser i komparativ, bøyes perifrastisk.

Analysen over tar ikke hensyn til trykkforholdene i ordene. I gruppa som er analysert, er det ulikt om hovedtrykket ligger på første stavelse eller seinere ut i ordet i min dialekt, som er utgangspunkt for analysen. Dersom man analyserer ordene etter antall stavelser fra og med hovedtrykk, vil det bare bli ett ord som er bøyd med suffiks og som har flere enn tre stavelser telt fra og med hovedtrykket (*vesentlig*). De tre andre ordene som var unntak fra generaliseringa om at det går en grense for suffiksbøying ved tre stavelser, *alvorlig*, *naturlig* og *nødvendig*, vil dersom man regner stavelser fra og med hovedtrykk, falle innenfor denne generaliseringa i min dialekt. Det som imidlertid også skjer dersom man regner stavelser fra og med hovedtrykk, er at flere av adjektivene i gruppa som bare er belagt perifrastisk, vil falle innenfor gruppa med tre stavelser. I figur 7 er ordene på *-(l)ig* satt opp etter antall stavelser telt fra og med hovedtrykk for urban midtøstlandsk.

Figur 7. Adjektiver på *-(l)ig* med komparativ på tre eller flere stavelser fra og med hovedtrykk fordelt etter bøyingsmåte.

Sammenligner vi figur 6 og 7, ser vi at figur 7 viser en tydeligere grense for suffiksbøying, men den er ikke absolutt, ettersom det er ett leksem med fire stavelser fra og med hovedtrykket som blir bøyd med suffiks. Analysen i figur 7 gir også et mindre klart bilde av ordene med tre stavelser fra og med hovedtrykket. 22 av ordene bøyd perifrastisk, som var i høyre felt av figur 6, har flyttet over til det venstre feltet i figur 7. Disse ordene har hovedtrykk på andre stavelse, og dermed fire stavelser totalt. Resultatet av analysen i figur 7 er at det ser ut til å være omtrent like stor sannsynlighet for at et adjektiv med tre stavelser

(fra og med hovedtrykk) bøyes perifrastisk, som at det bøyes med suffiks.³⁸ Teller man derimot antall stavelser fra starten av ordet uten å ta hensyn til trykk, blir det en korrelasjon ikke bare mellom suffiksbøying og stavelserantall, men også mellom perifrastisk bøying og stavelserantall. Dette betyr ikke at trykk ikke er en faktor som kan spille inn. Det kan virke som det er dialektforskjeller, og at toleransen for mange stavelser og suffiksbøying er høyere i andre dialekter enn min.³⁹ Videre studier kan vise om det er faktiske dialektforskjeller og i hvilken grad trykk virker inn. I denne oppgaven, hvor jeg har måttet begrense meg til å analysere ut fra dialekten min, viser imidlertid analysen i figur 6, som ikke tar hensyn til trykk, en tydeligere generalisering over stavelserantall og bøyingsmåte enn analysen i figur 7, som tar hensyn til trykk. For ordene på *-(l)ig* er det en korrelasjon mellom tre stavelser i komparativ og suffiksbøying og fire eller flere stavelser og perifrastisk bøying.

Mens suffiks sjelden lar seg forene med mange stavelser, altså fire eller flere i komparativ, hindrer ikke få stavelser perifrastisk bøying i like stor grad. De fleste adjektiver med tre eller færre stavelser i komparativ bøyes med suffiks, men noen bøyes også perifrastisk, slik vi så ved gruppa av ord på *-(l)ig*.

Vi ser at det er en tendens til at adjektiver som ville fått fire eller flere stavelser i komparativ, får perifrastisk bøying. De fleste som får tre eller færre stavelser i komparativ, får suffiksbøying, men tendensen er ikke like tydelig her. Samtidig er antall stavelser en av flere faktorer som er avgjørende for type bøying. Allerede nå har vi sett at morfologisk struktur virker inn, og dette gjøres grundigere rede for i del 8.2.2.

³⁸ Et problem her er at figuren er basert på hele materialet, og det er ikke slik at alle leksemene er belagt for urban midtøstlandsk. Det kan tenkes at en del av ordene som er belagt perifrastisk i de faktiske beleggene, har trykk på første stavelse, ettersom trykkforhold varierer i ulike dialekter. Noen stikkprøver fra NoTa viser derimot at ordene har trykk på andre stavelse i urban midtøstlandsk, og at de likevel er belagt perifrastisk. I NoTa er 7 av de 22 ordene belagt med perifrastisk komparativ med totalt 11 treff (*behagelig, fornuftig, forsiktig, forskjellig, høytidelig, rettferdig, selvstendig*). I alle treffene har adjektivene trykk på andre stavelse. I ett av dem, *høytidelig*, uttales den trykklette *e*-en før *-(l)ig* slik at det har tre stavelser fra og med hovedtrykket, mens i de andre er det to stavelser etter hovedtrykket. Hadde disse 10 siste treffene blitt uttalt med suffiks, kan man anta at det hadde vært med tre stavelser fra og med hovedtrykket.

³⁹ Av ordene som er belagt både med suffiks og perifrastisk og som har hovedtrykk på andre stavelse i dialekten min (*alvorlig, naturlig, nødvendig*), er det bl.a. et par treff fra Trøndelag og Telemark som har fire stavelser fra og med hovedtrykket og suffiksbøying: «det nødvendigste» (NDhjartdal_03gm) og «naturligere samkvem» (NDlierne_03gm).

8.2.2 Morfologisk struktur og etymologi

I den tidligere forskninga diskutert i del 3 er det litt ulike tilnærminger til morfologisk struktur. Nordberg (1982) og Mondorf (2009) har delt adjektivene inn etter antall morfemer og viser at sjansen for perifrase øker med antall morfemer. Nordberg (1982) ser også noe på hvordan spesifikke suffikser virker inn på valg av type bøyning, slik også Hilpert (2010), NRG og SAG gjør. De to sistnevnte mener også at type ord, simpleks, avledning eller sammensetning, virker inn på valget av type bøyning. Jeg tar utgangspunkt i det NRG skriver, ettersom det er for norsk, riktignok primært skriftspråk. Jeg bruker «morfologisk kompleks struktur» om avledninger og sammensetninger, og «morfologisk enkel struktur» om simplekser.

En annen faktor som er trukket fram i forbindelse med morfologisk struktur i litteraturen, er etymologi (jf. del 3.2.1 og 3.2.2). I analysen av materialet mitt ser ikke etymologi ut til å tilføre noe som den morfologiske strukturen eller stavelsesantall ikke kan gjøre rede for.

Det meste av det NRG skriver om morfologiske faktorer, stemmer svært godt med materialet mitt. De opererer med to hovedgrupper av perifrastisk bøyde adjektiver: de som bare bøyes perifrastisk, med enkelte unntak, og de som oftest bøyes perifrastisk (jf. del 3.2.1). Det er særlig det NRG skriver om den første gruppa som stemmer overens med funnene mine. I materialet er alle adjektiver på *-et(e)*⁴⁰ og *-ende* kategorisk bøyde med perifrase, og et flertall av adjektiver som ender på *-sk* (hvorav alle de flerstavede), er belagt med perifrase, mens noen av de enstavete adjektivene på *-sk* har suffiks-bøyning (NRG inkluderer også ordene på *-isk* her, men her står de oppført i tabell 8, ettersom trykkforholdene er ulike i ord på *-isk* og *-sk*). Adjektiver dannet av perfektum partisipp og adjektiver med tilsvarende suffikser, altså *-al-et*, *-d*, *-t*, *-dt*, er bøyde perifrastisk med svært få unntak. Det er ett leksem, med ett treff, som bare er belagt med suffiks, *uvand*, og to leksemer, *lettvint* og *tungvint*, som er belagt både med perifrase og suffiks. Se tabell 5 for oversikt over leksemene. I del 8.2.1 så vi at det var 22 adjektiver med enstavet positivform som bare var belagt med perifrase, til tross for at enstavete adjektiver prototypisk får suffiks. 9 av disse adjektivene er partisipper. Denne typen morfologisk struktur gir altså perifrastisk bøyning uavhengig av stavelsesantall (jf. diskusjonen om antall stavelser og morfologisk struktur mot slutten av denne delen).

⁴⁰ Ingen av treffene er på former med *-et*, så videre skriver jeg *-ete*.

	perifrase	suffiks og perifrase	suffiks
-a/-et	arbeida, avrunda, avslappa/-et, begrensa, bekymra, beslekta, blanda, bortkastet, byprega, dannet, ensarta, ettertraktet, fordanska, forelska, forfina, forplikta, garva, grovmåla, halvblanda, hekta, herda, innvikla, knytta, likesinna, prega, påvirka, retta, samla, sammenspleisa, sammensveiset, skatta, skuffa, utjevna, utvanna, utvaska, vellykket (36 leksemer)		
-d, -dt, -t	akseptert, anspent, attraktert, avansert, bereist, bestemt, bevisst, bortskjemt, brukt, bundet, engasjert, etablert, fascinert, forberedt, forlatt, fornøyd, framkommet, globalisert, godtatt, grisgrendt, hiphopinspirert, innestengt, inngrodd, interessert, irritert, isolert, kjent, kjøpt, komplisert, kontrollert, kultivert, lettjent, markert, mekanisert, moderert, modernisert, most, møblert, normalisert, normert, nyansert, nynorskrelatert, opphengt, opplagt, opplyst, opptatt, oppvakt, provosert, radikaliserert, seksjonert, sentralisert, sjenert, sjøllært, skarpskodd, skjult, skogvant, spent, spesialisert, spredt, sørvisinnstilt, tilgjort, tilrettelagt, urbanisert, usjenert, utadvendt, utbredt, utsatt, vant, variert, verdt (70 leksemer)	lettvint, tungvint	uvand
-ende	avsluttende, bindende, drepende, fascinerende, flytende, grunnleggende, innbydende, irriterende, kamuflerende, kostnadskrevende, krevende, oppegående, provoserende, sjølkonserverende, spennende, syngende, tidkrevende, utflytende, utfyllende, velstående, verdensomspennende (21 leksemer)		
-ete	besete, bondete, damete, grøtete, homsete, klønete, krokete, møkkete, pysete, rampete, snobbete, trollete (12 leksemer)		
-sk	bergensk, bondsk, dansk, finnmarksk, glemsk, norsk, nynorsk, trøndersk		barsk, falsk, frisk, morsk, rask

Tabell 5. Fordeling av partisipper og adjektiver med suffiksene *-a/-et*, *-d*, *-dt*, *-t*, *-ende*, *-ete* og *-sk*.

NRGs inndeling av adjektiver som oftest får perifrase, er som nevnt i del 3.2.1 noe uklar. Det viktigste ifølge NRG ser ut til å være at alle adjektiver som ender på *-en*, eller som er avledet med suffiks, kan bøyes perifrastisk, og at mange lånte adjektiver (særlig de fra latin), adjektiver som har tilhørt en annen ordklasse, adjektiver avledet med prefiks og sammensatte adjektiver helst får perifrase. Materialet viser at de tre sistnevnte gruppene nesten bare er bøydd perifrastisk, med unntakene *uvand* og *annerledes*, jf. tabell 6. Som tabellen viser, er det flere

av ordene som kan klassifiseres på ulike måter. Eksempelvis er *kostnadskrevende* partisipp og sammensetning, og *utaskjærs* er både et ord som har tilhørt en annen ordklasse tidligere, og en sammensetning.⁴¹

	perifrase	suffiks og perifrase	suffiks
Ord som har tilhørt en annen ordklasse	gammeldags, landsens, langveisfra, overens, street, superlativ, up-to-date, utaskjærs		
Sammen-setninger	bokmålsdominant, bokmålsnær, bortkastet, brannfarlig, byprega, flerkulturell, framkommet, frimodig, gammeldags, grisgrendt, grovmåla, halvblanda, hiphop-inspirert, innbydende, innestengt, inngrodd, innover, innvikla, jordnær, konkurransedyktig, kostnadskrevende, kravstor, langveisfra, lettjent, likesinna, lydhør, løssluppen, naturtro, nedover, nordover, nynorsk, nynorskrelatert, oppgående, opphengt, opplagt, opplyst, overens, prestisjefull, rettferdig, sjølkonserverende, skarpskodd, skogvant, snøfattig, sørover, sørvisinnstilt, tidkrevende, tilpasningsdyktig, trafikksikker, trimlett, turistvennlig, utaskjærs, utover, vannrett, vannrik, verdensomspennende, verdifull, østover (56 leksemer)	lettvint, tungvint	annerledes
Adjektiver avledet med prefiks	ubekvem, ufordragelig, uforutsigbar, unyttig, usjenert, uskyldig, ustabil, utaktisk, utrolig, utrygg		uvand

Tabell 6. Adjektiver som har tilhørt en annen ordklasse, sammensetninger og adjektiver avledet med prefiks.

Når det gjelder adjektiver som ender på *-en*, er 13 av 15 bøydd perifrastisk, ett er belagt både med perifrase og suffiks og ett bare med suffiks. Det er også en rekke suffikser fra gresk, latin og romansk, og disse er behandlet i neste avsnitt. Resterende suffikser belagt i materialet er *-som*, *-bar*, *-lig* og *-ig*, jf. tabell 7. Det er tydelig at man generelt sett kan bøye adjektiver dannet med suffiks perifrastisk, slik det står i NRG. Det ser ut som det er en tendens til perifrastisk bøyning i ord med suffiks, men det er innbyrdes forskjeller, og adjektivene i gruppa av ord på *-lig* og *-ig* bøyes på begge måter i omtrent likt monn.

⁴¹ I gruppa med sammensetningene har jeg inkludert ord både med lav og høy grad av leksikalisering. Jeg har også inkludert inalienabel-sammensetninger, som *skarpskodd*.

	perifrase	suffiks og perifrase	suffiks
-bar	dyrebar, kostbar, uforutsigbar		
-en	avslepen, beskjeden, erfaren, lysten, løssluppen, moden, sliten, sulten, særegen, voksen, vrien, våken, åpen (13 leksemer)	sjelden	skitten
-ig	avhengig, bymessig, ensidig, fornuftig, forsiktig, forskjellig, frimodig, gjennomiktig, gunstig, kyndig, lederaktig, rettferdig, selvstendig, snøfattig, troverdig, uskyldig (16 leksemer)	artig, riktig, heldig, luftig, stødig, ivrig, nødvendig	billig, dristig, dyktig, fattig, flittig, fuktig, heftig, hissig, hurtig, hyppig, kraftig, lystig, mektig, spenstig, tråkig, vektig, viktig, vittig (18 leksemer)
-lig	abrikelig, ansvarlig, barnslig, behagelig, brannfarlig, finslig, folkelig, forståelig, forsvarlig, høytidelig, kvinnelig, ordentlig, pertentlig, pinlig, påståelig, renslig, romslig, saklig, sannsynlig, skikkelig, turistvennlig, ufordragelig, utrolig, ømfintlig, østlig (25 leksemer)	alvorlig, dårlig, fredelig, hyggelig, høflig, koselig, merkelig, naturlig, rolig, trivelig, vanlig, vanskelig (12 leksemer)	deilig, farlig, festlig, herlig, jævlig, kjedelig, lykkelig, nordlig, nydelig, rimelig, staselig, sørlig, tidlig, tydelig, vesentlig, ytterlig (16 leksemer)
-som	slitsom, følsom, oppmerksom	ensom, morsom	langsom

Tabell 7. Fordeling av adjektiver med suffiksene *-bar*, *-en*, *-ig*, *-lig* og *-som*.

	perifrase	suffiks og perifrase
-al	breial, normal, nøytral, optimal, radikal, sentral, sosial	
-ant	bokmålsdominant, interessant, tolerant	
-ell	flerkulturell, formell, kriminell, ideell, profesjonell, spesiell, tradisjonell	
-il	stabil, ustabil, mobil	
-isk	dramatisk, drastisk, ekshibisjonistisk, eksotisk, entusiastisk, fantastisk, harmonisk, hektisk, idiotisk, idyllisk, karakteristisk, komisk, kritisk, logisk, patetisk, praktisk, problematisk, realistisk, romantisk, skeptisk, solidarisk, sympatisk, tragisk, traumatisk, typisk, utaktisk, økonomisk (27 leksemer)	
-iv	aktiv, attraktiv, effektiv, eksklusiv, konstruktiv, kreativ, negativ, objektiv, positiv, primitiv, superlativ	
-øs	ambisiøs, porøs, seriøs	
diverse affikser	anonym, diffus, direkte, distre, ekstrem, elementær, fleksibel, genial, immun, intelligent, intens, komfortabel, konkret, korrekt, macho, markant, maskulin, moderat, perfekt, permanent, presis, proletær, urban, utrert (24 leksemer)	populær

Tabell 8. Adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk*.

Det er en rekke adjektiver lånt fra latin, romansk og til dels gresk fordelt over ulike affikser, bl.a. *-al*, *-ant*, *-ell*, *-iv*, *-isk*, se tabell 8, der affiks av denne typen som er belagt med minimum tre leksemer, er skilt ut i egne grupper.⁴² Som det kommer fram i neste avsnitt, mener jeg at det ikke er etymologien som er avgjørende for bøyingsmåten til disse adjektivene, men affiksene som sådan. Språkbrukerne har sannsynligvis ikke oversikt over hvor ordene kommer fra, men det er ikke usannsynlig at de kan registrere at trykkforholdene er annerledes i disse ordene. Mens ordene i de tidligere omtalte affiksgruppene gjerne har hovedtrykk på førstestavelen, har disse ordene gjerne hovedtrykket lengre ut i ordet, i alle fall i en del dialekter, f.eks. /nor¹ma:l/. Affiksene *-al*, *-ell* og *-isk* er typiske eksempler på affikser i denne gruppa, som jeg i det følgende omtaler som «adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk*». Alle ordene i denne gruppa er bare bøyed perifrastisk med unntak av ett, *populær*, som er belagt både med perifrase og suffiks. Det ser ut som denne typen ord i enda større grad enn det NRG sier, er bøyed perifrastisk.

Både «lånte adjektiver» og «ord som har tilhørt en annen ordklasse» (jf. tabell 6) er etymologiske kategorier. Det er noe rart at etymologi trekkes fram som en faktor som virker inn på hva slags bøyning et adjektiv får, uten at dette problematiseres (jf. del 3.2.1 og 3.2.2). I en strukturalistisk og generativ kontekst, slik man kan si NRG (og mange andre grammatikere) befinner seg innenfor, skulle man ikke tro at etymologi er relevant. I en synkron beskrivelse av språket er ikke ords opphav av betydning, og språkbrukerne har neppe etymologisk kunnskap om alle ordene i leksikon. Den siste kategorien, «ord som har tilhørt en annen ordklasse», fortøner seg også noe snever, og det er heller ikke mange ord som passer inn i den (*gammeldags*, *landsens*, *langveisfra*, *overens*, *street*, *superlativ*, *up-to-date* og *utaskjærs*). I lys av del 9.4, som viser at det er perifrastisk komparativ som brukes til å utvide kategorien gradbøyning til andre ordklasser, er det kanskje ikke så rart at ordene i denne kategorien bøyes perifrastisk, siden de tidligere ikke har vært mulig å gradbøye. Samtidig ville de fått tre eller flere stavelser dersom de ble gradbøyd med suffiks, med unntak av *street* (som antakeligvis viser til *streetsmart*, jf. del 9.3). I tilfellet med de lånte ordene kan man greit gjøre rede for bøyinga de får, ved å vise til affiksene deres. I materialet er det bare ett lånt ord lånt fra latin, romansk eller gresk som ikke er oppført i tabell 8, *oransje*, der det ikke er lett å identifisere ett affiks. I tabell 8 ser vi også at *breial* har fått perifrastisk bøyning slik andre ord på *-al* har, på tross av at det ikke er lånt fra et annet språk. I noen dialekter skiller

⁴² Partisipper som *engasjert* og *fascinerende*, der stammen er av fremmed opphav, kommer i tillegg til de som står oppført i tabellen. Heller ikke avledninger som *festlig* er inkludert i tabellen.

breial seg fra ordene som er lånt, ved at det ikke har hovedtrykk på suffikset, men i andre dialekter har også lånordene hovedtrykk på første stavelse. Det tyder på at suffikset *-al* virker i retning av perifrastisk bøyning uavhengig av etymologien til ordet.

Ser man på de engelske lånordene i materialet, er det en liten gruppe som ender på *-y* og som alltid får perifrastisk bøyning: *bitchy, funky, harry, sexy*. At disse er bøyde perifrastisk, kan like gjerne ha med den morfologiske strukturen eller den fonologiske formen å gjøre som at de er fra engelsk. På engelsk får denne typen ord helst suffiks-bøyning (Quirk mfl. 1985: 462, Mondorf, 2009: 140). *Harry* står ikke oppført som adjektiv i engelske ordbøker,⁴³ og på norsk har vi ordet *snacksy* som ikke finnes på engelsk (Johansson og Graedler 2002: 200), og som vi kan anta at bøyes som de øvrige ordene. Dessuten er det noen nyord som er lånt inn eller dannet av innlånte ord, som er bøyde med suffiks, på tross av at de nok av de fleste oppfattes som fremmede: *digg, chill* og *taz* (jf. også del 9.3 om nyord). Dersom det skulle være slik at fremmed etymologi gir perifrastisk bøyning ellers, er det rart at disse ordene får suffiks-bøyning.

I stor grad stemmer det NRG skriver om hvordan morfologisk struktur virker inn på om et adjektiv bøyes med perifrastisk bøyning eller suffiks, med mitt materiale (inkludert de etymologiske kategoriene, som jeg mener kan gjøres rede for gjennom morfologisk struktur når det gjelder de «lånte adjektivene», og stavelserantall når det gjelder «ord som har tilhørt en annen ordklasse»). Samtidig ser det ut som perifrastisk bøyning brukes i enda større grad enn det NRG skriver. Særlig gjelder det adjektiver med affikser av typen *-al, -ell* og *-isk*, som er nesten like kategorisk bøyde som partisippene. Adjektivene som ender på *-en*, tenderer også mot perifrastisk bøyning i større grad enn NRG sier, det samme gjelder de sammensatte ordene og adjektiver avledet med prefiks. Riktignok er det få treff på disse siste gruppene, og materialet mitt er talespråk og dermed ikke helt sammenlignbart med det NRG skriver ut fra.

Ut fra resultatene i denne delen ser det ut som morfologisk struktur i stor grad virker inn på om et adjektiv bøyes med suffiks eller perifrastisk bøyning. Det er i alle fall en korrelasjon mellom bestemte suffikser og perifrastisk bøyning. Samtidig viste del 8.2.1 at det er en korrelasjon mellom antall stavelser og perifrastisk bøyning. Det er vanskelig å fastslå hvordan disse faktorene virker i forhold til hverandre, fordi de fleste sammensatte og avledede ord også ville fått fire stavelser i komparativ dersom de ble bøyde med suffiks, som adjektivene med affikser av typen *-al, -ell* og *-isk* (jf. del 8.2.1). Noe er det imidlertid mulig å si ut fra materialet, og det ser ut som det varierer hvilken av de to faktorene som avgjør om et ord får

⁴³ Jf. f.eks. *Concise Oxford English dictionary*, tilgjengelig på: <<http://oxforddictionaries.com/>>.

suffiks­bøying eller perifrastisk bøying. Partisipper bøyes perifrastisk uavhengig av antall stavelser, jf. tabell 5. Riktignok er det tre unntak med ord dannet med tilsvarende suffikser, men ingen unntak fra hverken perfektum eller presens partisipp. Ordene på *-(l)ig* så vi i del 8.2.1 at er en ganske stor gruppe, som er belagt både med bare suffiks, bare perifrastisk og på begge måter. Her korrelerer tre stavelser i komparativ med suffiks­bøying og potensielt fire eller flere stavelser i komparativ med perifrastisk bøying, noe som gir grunn til å tro at det er stavel­ses­antallet som er avgjørende for bøying­småten.

Blant de andre gruppene av morfologisk komplekse ord er det vanskeligere å se hva som avgjør type bøying (jf. tabellene over for oversikt over leksemene). Blant dem som ender på *-bar*, er alle bøyd perifrastisk, og disse ville alle fått flere enn tre stavelser i komparativ, som *lydhør*. Blant dem som er avledet med prefiks, er det bare ett som kan uttales med enten tre eller fire stavelser i komparativ, *utrygg*, mens de resterende ni adjektivene får fire eller flere stavelser (pluss *uvand* bøyd med suffiks som har tre eller fire stavelser i komparativ). Det gjør det vanskelig å si noe klart om hva som avgjør type bøying. Blant adjektivene på *-en* er de fleste bøyd perifrastisk, og disse fordeler seg omtrent likt mellom dem som ville fått tre stavelser i komparativ, og dem som ville fått fire eller flere stavelser. De som er belagt med suffiks, *skitten* som bare er bøyd med suffiks, og *sjelden* som er belagt på begge måter, får tre stavelser i komparativ. Utlyd på *-en* trekker i retning av perifrastisk, men samtidig er det mulig med suffiks, så lenge komparativformen ligger innenfor grensa på tre stavelser. Omtrent det samme ser vi ved ordene på *-som*. Det er ett ord som må få flere enn tre stavelser (*oppmerksom*), og det er bøyd perifrastisk, mens de andre kan få enten tre eller fire stavelser og fordeler seg over alle gruppene. Blant adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk* er det ingen som klart kan få tre eller færre stavelser i komparativ, men det er mange som kan få tre eller fire, som *aktiv*, faktisk 40 av 87 adjektiver, noe som trekker i retning av at det er den morfologiske strukturen som er avgjørende her.

I gruppa av ord som slutter på *-sk*, er det fem adjektiver belagt med suffiks, og de har alle tre stavelser i komparativ (*barsk*, *falsk*, *frisk*, *morsk* og *rask*, jf. tabell 5). Åtte ord på *-sk* er belagt perifrastisk, og blant disse ville fire fått tre stavelser i komparativ (*bondsk*, *dansk*, *glemsk*, *norsk*) og fire ville fått fire stavelser, ev. tre ved raskt taletempo (*bergensk*, *finnmarksk*, *nynorsk*, *trøndersk*). Vi ser en lignende, men noe mindre klar, tendens som ved adjektivene på *-(l)ig*. Adjektiver som ville fått fire stavelser i komparativ, er bøyd perifrastisk. Adjektivene som får tre stavelser i komparativ, er enten belagt med suffiks (fem leksemer) eller perifrastisk (fire leksemer).

Kort oppsummert har denne delen vist at det NRG skriver om forholdet mellom bøyingsmåte og morfologisk struktur, i stor grad stemmer med materialet analysert her. NRG trekker imidlertid fram etymologi som en viktig faktor, men i analysen av mitt materiale viste denne faktoren seg å være overflødig. Morfologisk struktur er en faktor som i stor grad virker inn på om et adjektiv får suffiksøyning eller perifrastisk bøyning, og ved en kompleks struktur øker sjansen for perifrastisk bøyning, og i mitt materiale i enda større grad enn det NRG skriver. Det er en stor andel av de perifrastiske treffene som er sammensatte ord eller avledninger, mens de aller fleste suffikstreffene er på morfologisk enkle adjektiver (med det unntaket at også ord på *-(l)ig* kan bøyes med suffiks, så sant antall stavelser tillater det). Delen har også diskutert forholdet mellom faktorene stavelsesantall og morfologisk struktur og vist at det varierer hva som er avgjørende. Tydeligst ser vi dette ved partisippene og ordene på *-(l)ig*, der de førstnevnte kategorisk bøyes perifrastisk og de sistnevnte sannsynligvis får bøyninga bestemt av antall stavelser.

8.2.3 Syntaktisk omgivelse

Den tidligere forskningen tilsier at også syntaktiske faktorer kan virke inn på om adjektivet får suffiks eller perifrase. I NRG står det at suffiksøyning står sterkest når adjektivet står som adledd, mens når det er predikativ, og spesielt adverbial, er det en viss tendens til at perifrase foretrekkes. Det står også at når adjektivet tar utfylling, brukes perifrase oftere enn om det ikke har det. Mondorfs (2009) arbeid, og delvis også Nordbergs (1982) undersøkelse, støtter disse hypotesene (jf. del 3.2.2, 3.3.3 og 3.3.4).

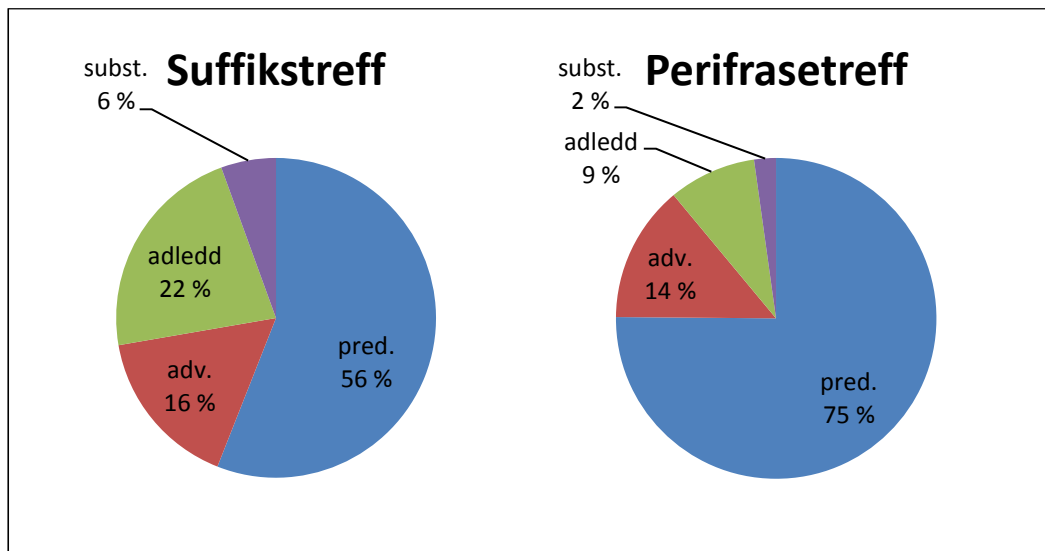
For å undersøke om utfyllinger og syntaktisk funksjon virker inn på valg av perifrase eller suffiksøyning, har jeg sett på adjektivene som er belagt både med suffiks og perifrase, dvs. de 58 leksemene og 1151 formene jeg antar at viser reell variasjon i bøyingsmåte (jf. del 8.1).⁴⁴

I analysen av sammenhengen mellom bøyingsmåte og setningsledd er treffene analysert etter om adjektivet er predikativ, adverbial, adledd eller substantivert.⁴⁵ At

⁴⁴ Jeg antar at syntaktisk omgivelse har betydning for de adjektivene som kan bøyes på begge måter, og ikke de som kategorisk bøyes på én måte. Derfor er det passende å se på materialet av adjektiver som er belagt på begge måter, ettersom det meste av den faktiske variasjonen i norsk talespråk sannsynligvis er fanget opp her (jf. del 8.1). Det ville dessuten vært svært mye mer arbeidskrevende å se på hele materialet.

⁴⁵ Komparativ og superlativ er slått sammen. Park (2009) mener at superlativer og komparativer generelt bør behandles hver for seg, siden de oppfører seg noe ulikt. Hun har også undersøkt syntaktisk posisjon, og hennes resultater viser at perifrastisk superlativ opptrer hyppigere som adledd

adjektivet fungerer som adledd, vil si at det står attributivt til et substantiv som *det var et tryggere miljø*. Substantiverte adjektiver er treff som *det morsomste jeg vet, er å bake*. Predikativ er treff som *det var mer lettvint før*, og adverbial er treff av typen *de prater breiere enn oss*. Av de 1151 treffene er 181 perifrastiske. Av disse er det 25 adverbialtreff, 16 treff på adledd, 136 treff på predikativ og 4 på substantiverte. Suffikstreffene (970 totalt) fordeler seg som følger: 158 adverbialtreff, 215 treff på adledd, 543 treff på predikativ og 54 på substantiverte adjektiver. Prosentvis fordeling vises i figur 8.

Figur 8. Prosentvis fordeling av adjektivenes funksjon for henholdsvis suffikstreffene og de perifrastiske treffene.

Det er altså betydelig flere suffikstreff der adjektivet fungerer som adledd enn tilsvarende perifrastiske treff. Det er imidlertid mange flere suffikstreff enn perifrastiske treff totalt sett, og det er derfor vanskelig å vurdere NRGs hypotese om at bøyning med suffiks står sterkest når adjektivet står som adledd, uten å bruke statistiske beregninger. Jeg har derfor gjort en statistisk beregning som sier hvor sannsynlig det er at forskjellen vi ser, er tilfeldig. Jeg har sett på sannsynligheten for at et adjektiv får suffiksbøyning når det fungerer som adledd, sammenlignet med sannsynligheten for at et adjektiv får suffiksbøyning når det ikke fungerer som adledd, men har en av de andre syntaktiske funksjonene. Det er altså sannsynligheten i to grupper som sammenlignes, og resultatet viser at det er en statistisk signifikant forskjell

enn som predikativ, i motsetning til komparativene som har en omvendt fordeling (Park 2009: 76–77). I mitt materiale er det ikke slik. Der er det 31 perifrastiske superlativtreff, hvorav 4 er adledd og 27 predikativ, og de oppfører seg på samme måte som komparativene.

mellom gruppene. P-verdien er mindre enn 0,005, som vil si at det er mindre enn 5 % sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter. Det er altså hold i hypotesen i dette materialet, og med all sannsynlighet er det ikke tilfeldig at et adjektiv som fungerer som adledd, har suffiksbygging. Utrekningene er basert på framgangsmåten for sammenligning av sannsynlighet i to grupper beskrevet i Aalen (1998: 139–143).

Over har jeg analysert treffene etter hva slag syntaktisk funksjon adjektivet har, men man kan like gjerne se på treffene der adjektivet fungerer som adledd, som instansieringer av attributiv-konstruksjonen, og treffene der adjektivet er predikativ, som instansieringer av predikativ-konstruksjonen. At syntaktisk funksjon eller type konstruksjon virker inn på hva slags måte et adjektiv bøyes på, blir et problem for teorier der syntaktiske funksjoner og konstruksjoner ikke har noen plass teoretisk sett. Sveen (2002: 19) skriver at en grunntanke i Chomskys prinsipp- og parameter-teori har vært «at konstruksjoner som passiv, relativsetninger og lignende «ikke finnes» annet enn som epifenomen, noe som følger av samhandlingen mellom mer grunnleggende prinsipper og fastsetting av parametre». Når man innenfor denne teorien snakker om konstruksjoner, er det av praktiske årsaker, og uten at man gir konstruksjoner en teoretisk status. Også syntaktiske funksjoner sees på som epifenomen i Chomsky-tradisjonen. Nordgård og Åfarli (1990: 52) skriver: «I generativ syntaks er det vanleg å rekne med at syntaktiske funksjonar som ‘subjekt’ og ‘objekt’ er definerte ved hjelp av meir grunnleggjande begrep. [...] *Subjekt* definerer vi kort og godt som ein NP som står i posisjonen [Spes, VP], eller meir generelt [Spes, XP]. [...] Dette er ein *konfigurasjonell* definisjon av subjektet». Her er altså ikke *funksjonen*, men *formen* det vesentlige. Resultatene over, som indikerer at syntaktiske funksjoner og konstruksjoner er relevante i en språkbeskrivelse, lar seg i liten grad forene med en slik teori. Derimot passer det fint innenfor bruksbasert teori og konstruksjonsmorfologi der konstruksjoner har en sentral plass (jf. del 2.2 og 2.3). En annen antakelse innenfor konstruksjonsmorfologi som illustreres av resultatene over, er at det finnes ulike former for samhandling mellom morfologien og syntaksen. Selv om man innenfor teorien opererer med et skille mellom de to komponentene, mener man ikke at morfologien og syntaksen eksisterer isolert fra hverandre, men derimot at de samhandler på ulike måter (jf. del 2.3). En vanlig oppfatning av interaksjonen mellom morfologi og syntaks i modulære modeller er at de er knyttet sammen gjennom såkalt leksikalsk innsetting (lexical insertion). Dette innebærer at syntaksen «ber om» en bestemt bøyingsform, og at morfologien leverer den. Et typisk eksempel på dette er kongruensbygging. Resultatene over tyder på en annen type samhandling, nemlig at en bestemt syntaktisk funksjon utløser preferanse for en

bestemt type bøyning. En slik preferanse er vanskelig å gjøre greie for i et generativt perspektiv der man søker generelle regler.

Neste faktor som eksemplifiserer syntaktisk omgivelse, om adjektivet har utfylling eller ei, viser også at det ikke er vanntette skott mellom de to komponentene. Analysen av forholdet mellom bøyingsmåte og om adjektivet har utfylling eller ei, er noe problematisk fordi det er vanskelig å skille ledd som fungerer som utfylling, fra ledd som fungerer som adverbial eller løsere tilknyttede adledd. I NRG (31) står det generelt om utfyllinger at de utgjør en underkategori av adledd, og at de er «forutsatt eller forventet ut fra innholdet i kjernen». Det listes også opp en del eksempler på både utfylling og adledd i adjektivfraser (NRG: 403–407), men det er ikke lett å vurdere hva som skiller de to typene ledd ut fra dette.⁴⁶ I materialet mitt er det særlig ledd som består av preposisjonsuttrykk som er vanskelig å avgjøre om er utfyllinger, f.eks. *mer vondt i ryggen – flinkere i engelsk – mer glad i hunden*. I dette siste eksempelet kan *i hunden*, ifølge Enger og Kristoffersen (2000: 245), beskrives som et preposisjonsobjekt på lik linje med preposisjonsobjekter ved verb som *på deg i jeg skal tenke på deg*. Preposisjonsobjekt er en typisk utfylling og skiller seg fra adverbial som ikke er det, bl.a. ved at preposisjonen ikke eller i liten grad kan veksle med andre preposisjoner, og ved at den ikke har et lokalt innhold, men derimot en avsvakket betydning (Enger og Kristoffersen 2000: 245–246, NRG: 697). Jeg regner derfor ikke preposisjonsfraser med lokalt innhold som utfylling, slik som *mer vondt i foten*. Her viser *i foten* til et konkret sted, og det er mulig å si *mer vondt under foten / over foten / ved foten* o.l. Derimot viser ikke preposisjonsuttrykket i *flinkere i engelsk* til et konkret sted, og det er ikke like lett å bytte ut preposisjonen, selv om det kanskje er mulig å si *?flinkere på engelsk*. Etter denne definisjonen blir også treff av typen *flinkere til å danse* inkludert (jf. fotnote 46).

En prototypisk utfylling er spesifikk for den valensbærende kjernen, dvs. at den subkategoriserer adjektivet, mens et prototypisk adledd kan kombineres med alle adjektiver (Haugen 2012). Derfor regner jeg heller ikke ledd som er svært generelle, som lar seg kombinere med alle eller svært mange adjektiver, som utfylling. Eksempelvis regner jeg ikke *for meg* som utfylling i *mer naturlig for meg* fordi dette er en svært generell mulighet. Det er mulig å si *enklere for meg, viktigere for meg, fortere for meg* etc. Tilsvarende regner jeg ikke med sammenligningsledd som er innledet av *enn*, som *sterkere enn ham*, eller *av*, som

⁴⁶ Dessuten illustreres hypotesen om at perifrastisk bøyning brukes mer når adjektivet har utfylling med seks eksempler. Av disse er fem av dem ledd som seinere er beskrevet som utfyllinger (NRG: 404), som f.eks. «mer glad i deg» (NRG: 359). Det sjette eksempelet er: «... meir villige til å fylgja ...» (NRG 359), men *til* + infinitivkonstruksjon er seinere beskrevet som adledd (NRG 405–406).

hyggeligst av naboene, som utfylling, siden de kan stå etter svært mange (alle?) gradbøyde adjektiver.

I tillegg til utfyllinger med preposisjonsuttrykk er det belagt noen utfyllinger som består av infinitivkonstruksjoner, f.eks. «jeg har andre ting som er greiere å ta meg av» (NDsokndal_03gm).⁴⁷ Vedlegg 6 viser en skjematisk oversikt over de ulike typene utfyllinger som er belagt med de forskjellige adjektivene.

I materialet er det 17 ulike leksemer med utfylling med enten suffiks eller perifrase eller begge deler. Den totale frekvensen til disse er 609, og det er disse som utgjør utvalget til denne analysen. Da er treffene der adjektivet står attributivt, tatt bort, ettersom vi nettopp så at dette er en faktor som fremmer suffiks. Komparativ og superlativ er slått sammen ettersom det ville blitt så små tall, spesielt for superlativ, dersom jeg skulle delt dem opp. Av de 609 treffene er 552 suffiksformer, hvorav 55 har utfylling, og av de resterende 57 treffene med perifrase har 24 utfylling. Det ser ut som det er et relativt mange perifrastiske treff, men slike tall er vanskelig å vurdere intuitivt, og jeg har derfor regnet på om forskjellen er statistisk signifikant. Jeg har altså sammenlignet sannsynligheten for at et adjektiv har perifrastisk bøyning når det har utfylling, med sannsynligheten for at et adjektiv har perifrastisk bøyning når det ikke har utfylling. Forskjellen mellom gruppene er stor, og resultatet er statistisk signifikant. Det betyr at nærvær av utfylling er assosiert med perifrastisk bøyning. Utrekningene er basert på framgangsmåten for sammenligning av sannsynlighet i to grupper beskrevet i Aalen (1998: 139–143).

Denne delen har vist at også syntaktiske faktorer virker inn på om et adjektiv bøyes perifrastisk eller med suffiks. I motsetning til antall stavelser og morfologisk struktur er ikke syntaktisk funksjon og nærvær av utfylling permanente egenskaper ved adjektivet. Samtidig ligger det i eksemplarmodellen at mye informasjon, f.eks. om konteksten et adjektiv opptrer i, lagres sammen med eksemplarene (jf. del 2.2.1).

8.2.4 Faste konstruksjoner

Del 6.1.2 og 7.2.3 konkluderte med at absolutt gradbøyning og metagradbøyning er knyttet til henholdsvis suffiks bøyning og perifrastisk bøyning. Disse to formene for gradbøyning kan sees på som konstruksjoner siden de har en spesiell form og en spesiell betydning. I disse konstruksjonene er valget av henholdsvis suffiks eller perifrase knyttet til selve

⁴⁷ Noen adjektiver kan også ta andre nominale ledd, f.eks. *mer lik meg* (jf. NRG: 403), men ingen av de 58 adjektivene som utgjør materialet til denne analysen, er belagt med det.

konstruksjonen mer enn egenskaper ved adjektivet som inngår i den. Tidligere forskning antyder at konstruksjoner kan ha noe å si for valg av suffiks eller perifrasede også når man uttrykker vanlig gradbøying. Det er særlig Hilpert (2010) som argumenterer for en konstruksjonstilnærming til gradbøying (jf. del 3.2.4). NRG (358–359) antyder også at konstruksjon har innvirkning på type bøyingsmåte ved å si at ved gjentakelse brukes *mer og mer* noe oftere enn ellers. Hilpert (2010) viser at for svensk er suffiksvarianten vanligere enn *mer og mer*.

I materialet er det 92 treff (56 ulike leksemer) på gjentakelser som *lettere og lettere* og *mer og mer forsiktig* der de to koordinerte suffiksformene utgjør ett treff, og *mer og mer* etterfulgt av adjektiv utgjør ett treff (de suppletive holdt utenom). Det er litt flere koordinerte suffikstreff enn perifrastiske treff, 58 mot 35 (39 mot 26 leksemer). Av disse er de fleste adjektiver som bare er belagt enten med suffiks eller perifrasede. Blant adjektivene som er belagt med både suffiks og perifrasede, er det 13 suffikstreff og 6 perifrasetreff (8 og 4 leksemer).⁴⁸ I disse resultatene er det vanskelig å se noe klart mønster.

En annen konstruksjon som også innebærer en økning i intensitet, er konstruksjonen *jo + komparativ jo + komparativ*⁴⁹. Også denne konstruksjonen er belagt relativt få ganger, men det kan se ut som det helst er suffiks som brukes her. Det er 40 suffikstreff (23 ulike leksemer) belagt i denne konstruksjonen (suppletive holdt utenfor). Av disse 40 treffene er det 5 (også 5 av leksemene)⁵⁰ som er belagt med både suffiks og perifrasede ellers i materialet (*dårlig, flink, heldig, vanskelig* og *vond*). De har alle høyere frekvens med suffiks enn perifrasede, og det kan virke inn på den måten at det er lettere å velge suffiks enn perifrasede, fordi suffiksvarianten lettere hentes fram fra minnet. Det kan også bety at *jo*-konstruksjonen helst brukes med suffiksformer. Det er få perifrastiske treff, bare 7 treff på 7 ulike adjektiver: *annerledes, immun, lik, normal, rolig, irriterende* og *påståelig*. Ser man nøyer på dem, ser det ut til å være ulike grunner til at de er bøyde perifrastisk. *Irriterende, påståelig* og *immun* er bare belagt én gang hver, og da i denne konstruksjonen, men tilhører grupper som normalt får perifrasede (partisipper, ord på *-(l)ig* med fire stavelser i komparativ og adjektiver med affikser av typen *-al, -ell* og *-isk*). *Normal* har noen flere treff totalt sett, 4 – som alle er perifrastiske, og tilhører dessuten en gruppe som normalt får perifrasede. *Lik* får helst perifrasede i betydninga 'som stemmer overens'. *Annerledes* er belagt med ett treff på suffiks og ett på perifrasede, men

⁴⁸ Leksemene *lang, nær* og *ung* er også belagt i denne konstruksjonen, og de er også belagt med både suffiks og perifrasede. De har imidlertid bare ett treff på perifrasede og flere hundre på suffiks. Jeg regner derfor ikke med at de viser reell variasjon (jf. del 8.1).

⁴⁹ Konstruksjonen er belagt i mange varianter: *jo – dess / jo – desto / det – det / til – til*.

⁵⁰ Pluss leksemene *lang, nær* og *ung* (jf. fotnote 48).

består av fire stavelser, noe som normalt gir perifrasede. *Rolig* skiller seg ut ved å ha høyere frekvens som suffiksvariant enn perifrasedevariant, men er her koordinert med *normal* («jo mere normalt og rolig du oppfører deg, ...») (BBLarsJoakim)), noe som nok gjør det naturlig å velge perifrasede her siden *normal* står først. Antakeligvis er dette faktorer som overstyrer konstruksjonens kraft til å virke inn på type bøyingsmåte. Det er få treff på konstruksjonen, men kanskje kan det være slik at *jo* + komparativ *jo* + komparativ er nærmere knyttet til suffiks enn perifrasede.

Et tydeligere eksempel på hvordan konstruksjon og type bøyning kan henge sammen, viser instansieringene av konstruksjonen *i* + superlativ + *laget* som er belagt med tre ulike leksemer, *drøy*, *stor* og *varm*. Treffene er bare med suffiksbygging, og søk i Leksikografisk bokmålskorpus (LBK) gir 290 treff på suffiksformer (62 ulike leksemer) og ingen på perifrasede. Et av treffene er *i eventyrligste laget*, noe som kan tyde på at også mangestavede adjektiver bøyes med suffiks her. Det er flere treff på adjektiver som i materialet mitt er belagt både med perifrasede og suffiks: *alvorlig*, *glad*, *ivrig*, *mørk*, *sterk*, *stiv*, *tøff*, *vanskelig* (+ *ille*). Jeg vet naturligvis ikke hvordan disse adjektivene ellers er belagt i LBK, og det er ikke sikkert de viser samme variasjon her som i talespråkskorpuserne. Likevel ser det ut som denne konstruksjonen virker i favør av suffiksformer (jf. også del 8.2.3 om syntaktiske funksjoner som viser at adjektiver som er adledd i substantivfraser, får suffiks oftere enn ellers).

I materialet er det noen faste uttrykk som *å være tøffere enn toget*, *å trekke det lengste strået*, *gresset er grønnere på den andre siden*. Man kan se på disse uttrykkene som konstruksjoner der de ulike delene (i veldig stor grad) er faste (jf. del 2.2.1). De kan også kalles idiommer, ettersom betydningene av uttrykkene som helhet ikke kan utledes av betydningene til hvert av ordene som inngår i uttrykket (Booij 2010: 19). Søk i NoWaC gir ingen treff på perifrasede og henholdsvis 64, 91 og 38 suffikstreff. Av disse er det et par treff der *bli* og *låte* erstatter *være* i *å være tøffere enn toget*, fire–fem treff der *dra* og *stikke av med* er byttet ut med *trekke* i *trekke det lengste strået*, og en håndfull av treffene på *gresset er grønnere på den andre siden* mangler siste del som starter med preposisjonsfrasen. I de to første uttrykkene er det altså mulig å variere verbet, men formen på adjektivet ligger fast.

Adjektivet *nær* viser et interessant mønster. Det forekommer 7 ganger i komparativ i formen *nærere* (og 129 ganger i formen *nærmere*). Det er ett treff med perifrasede, men det er i konstruksjonen *ta seg nær av*: «jeg føler at Monika tar seg mye mere nær av ting enn det Rodney gjør» (BBLarsJoakim). Her ser det ut som konstruksjonen *ta seg nær av* krever perifrastisk bygging, siden det bare er ett adjektiv *nær*. Ett treff er ikke mye å basere seg på,

men søk i NoWaC peker i samme retning. De eneste treffene der *nær av* er gradbøyd, er med perifrasede. Det er 19 treff på *mer nær* som uttrykker gradbøying og 3 på (*ta seg*) *mer nær av*. Det er 86 eksempler på *nærere*, ingen med *nærere av* (og heller ingen på *nærmere av*).

Eksemplene over viser at faste konstruksjoner er en faktor som kan komplettere bildet, når man skal redegjøre for hva som gjør at et adjektiv bøyes perifrastisk eller med suffiks. Avhengig av hvor sterk minnestyrke konstruksjonen har, vil adjektivet i ulik grad tendere mot den bøyingsvarianten som dominerer for den konstruksjonen. Dette støtter Hilpert (2010), som mener at Mondorfs (2009) kompleksitetsprinsipp neppe er eneste forklaring på hvilken type bøyning som brukes (jf. del 3.2.4). Eksempelvis kan ikke konstruksjonen *ta seg nær av noe* sies å være mer kompleks enn andre varianter med *nær* som *å se nærmere på noe*.

8.3 Mulige forklaringer

Nå har vi sett at både stavelsesantall, morfologisk struktur, syntaktisk omgivelse og konstruksjoner virker inn på om et adjektiv gradbøyes med suffiks eller perifrastisk. Dette er ikke nødvendigvis *forklaringer* på at bøyinga blir slik den blir. Når man spør hvorfor *kjøpt* blir bøyd perifrastisk, og svarer at det er fordi det er partisipp, kan man igjen spørre hvorfor partisippene får perifrastisk bøyning. Hvorfor et adjektiv bøyes som det gjør, er et spørsmål som denne oppgaven ikke kan gi et uttømmende svar på, men jeg vil kort skissere to muligheter. Mondorf (2009) mener at kompleksitetsprinsippet kan brukes som en forklaring (jf. del 3.2.3), men dette blir i så fall en forklaring som ikke kan gjøre rede for alt, f.eks. hvorfor visse konstruksjoner får en spesiell type bøyning (jf. del 8.2.4). Mondorf (2009) mener dessuten at gradsadverbet *more* entydig signaliserer en komparativ, og at det er med på å gjøre det lettere å bruke perifrastisk bøyning i komplekse omgivelser (jf. del 3.2.3). *More*, og norsk *mer*, brukes imidlertid også ved metagradbøying, noe som gjør at det blir mer komplisert å bruke perifrastisk bøyning, fordi man må skille mellom to betydninger. Det virker da litt rart at perifrasede brukes i komplekse omgivelser for å gjøre prosesseringa lettere, dersom den i seg selv kan tilføre et nytt element av kompleksitet. Det er imidlertid ikke plass til en lang diskusjon av dette, og det er ikke usannsynlig at kompleksitet likevel virker inn sammen med andre faktorer (jf. også Hilpert 2010: 39).

En annen måte å forklare hva slags type bøyning et adjektiv får på, kan være å vise til gradbøyinga slik den var i sin mest opprinnelige form. På et tidspunkt var det trolig bare mulig å gradbøye gjennom suffiks bøyning (jf. del 2.1), og da var det sannsynligvis

prototypiske adjektiver som lot seg bøye. Akkurat hva som kjennetegnet disse prototypiske adjektivene, er vanskelig å si, men det kan f.eks. ha vært adjektiver som betegner typiske egenskaper og lett lar seg gradere. Antakeligvis har de også vært korte slik at de fonologisk sett har kunnet la seg kombinere med suffiksene. Etter hvert ble perifrastisk et alternativ, antakeligvis med adjektiver som ikke var prototypiske og ikke kunne få suffiksbygning. I del 2.1 så vi at González-Díaz (2008) mener at for engelsk kom perifrastisk bygning inn gjennom partisippene, som nettopp ikke er prototypiske adjektiver, bl.a. fordi de deler egenskaper med verb. Slik var suffiksbygning assosiert med prototypiske adjektiver, og perifrastisk gradbygning med ikke-prototypiske adjektiver. I dette bildet passer det fint inn at absolutt gradbygning, som ligger nærmere prototypisk (vanlig) gradbygning enn det metagradbygning gjør, uttrykkes med suffiks, mens metagradbygning, som er mindre prototypisk gradbygning, uttrykkes perifrastisk. Etter hvert som nye ord ble innlemmet i kategorien gradbygning, fikk de bygningstype etter om de ble oppfattet som prototypiske eller ei, basert på analogi med ord som allerede kunne gradbøyes. Denne situasjonen har i grove trekk blitt overført fra språkbruker til språkbruker helt fram til i dag. Det er nettopp analogi med allerede eksisterende eksemplarer som blir min synkrone forklaring på hvorfor nyord bøyes som de gjør (jf. del 9).

8.4 Oppsummering og konklusjoner

Innenfor vanlig gradbygning er suffiksbygning betydelig mer tegnfrekvent enn perifrastisk bygning, som til gjengjeld er mest typefrekvent av de to. Det er en relativt liten del av adjektivene som er belagt både med suffiks og perifrastisk, totalt 65 leksemer hvorav ikke alle, men de aller fleste, viser reell variasjon i bygningstype. Ser man alle adjektivene under ett, ser man at perifrastisk bygning lettere lar seg kombinere med alle typer adjektiver enn det suffiksbygning gjør. Det er ingen morfologisk struktur eller et stavelsesantall som hindrer perifrastisk bygning (men jf. del 9.2 som viser at høy tegnfrekvens kan hindre perifrastisk bygning). Derimot hindrer noen typer morfologisk struktur suffiksbygning, f.eks. er alle partisipper bøyd perifrastisk. Flere enn tre stavelser i komparativ gjør suffiksbygning vanskelig, selv om dette ikke virker like absolutt som det den morfologiske strukturen kan gjøre. Selv om perifrastisk bygning i prinsippet lar seg kombinere med nesten alle adjektiver, brukes det mer med noen typer enn andre, spesielt med morfologisk komplekse adjektiver. Enkle adjektiver som får tre stavelser i komparativ, får derimot helst suffiksbygning.

Faktoren *etymologi* var overflødig i analysen, mens de to siste faktorene, *syntaktisk omgivelse* og *faste konstruksjoner*, hadde betydning for hva slags bøyning et adjektiv får. Analysene viste at adjektiver med utfylling er assosiert med perifrastisk bøyning, og at adjektiver som fungerer som adledd i substantivfraser, er assosiert med suffiks­bøyning. En del faste konstruksjoner er assosiert med én bøyingsmåte, f.eks. brukes *i* + superlativ + *laget* med suffiksformer. Antakeligvis har også andre faktorer innvirkning på hva slags type bøyning som brukes (jf. tidligere forskning, del 3). Eksempelvis har ikke oppgaven sett på den leksikalske semantikken til enkeltadjektiver, men vi så i del 8.1 at fordelinga av de to bøyingsmåtene ved *lik* og *framme* korrelerer med ulike betydninger. Likevel viser analysene i denne delen at de fire utvalgte faktorene, *stavelsesantall*, *morfologisk struktur*, *syntaktiske omgivelser* og *faste konstruksjoner*, kan brukes til å vise hovedtrekkene i fordelinga mellom suffiks­bøyning og perifrastisk bøyning.

Analysene av hvordan syntaktiske omgivelser kan virke inn på gradbøyingsmåte illustrerer at morfologien og syntaksen interagerer, og gir argumenter for at syntaktiske funksjoner og konstruksjoner hører hjemme i en grammatisk beskrivelse av språket.

9 Produktivitet

Denne delen diskuterer produktiviteten ved suffiks­bøying og perifrastisk bøying innenfor vanlig grad­bøying. For å diskutere dette skal vi se på hvorvidt et av mønstrene brer seg på bekostning av det andre ved å ta medlemmer som tradisjonelt får det andre mønsteret, og vi skal se på hvilket mønster nyord får. Vi skal dessuten se hvordan perifrastisk bøying kan brukes til å utvide kategorien ved at ord som vanligvis ikke kan grad­bøyes, likevel kan få slik bøying. Aller først kommer det en liten del om hva produktivitet er.

9.1 Hva er produktivitet?

Produktivitet viser til i hvilken grad et mønster brukes på nye enheter (Bybee 2010: 94). Ifølge Bybee (2010: 67) er særlig type­frekvens og grad av likhet mellom medlemmene i gruppa avgjørende for produktivitet. Typisk har en gruppe som er svært type­frekvent, og som har medlemmer som i stor grad er ulike fonologisk (semantisk når det gjelder flerordskonstruksjoner), høy grad av produktivitet. En gruppe som derimot består av få ulike typer og har medlemmer som i stor grad er like, er i regelen mindre produktiv. Dette henger, ifølge Bybee (2010: 57–58, 95), sammen med at mekanismen bak produktivitet er analogi basert på spesifikke eksemplarer. Når man skal produsere en ny form, finner man et allerede eksisterende eksemplar og bruker dette som mønster. I en gruppe med få typer og der medlemmene fonologisk sett er homogene, blir det færre potensielle analogibaser, altså eksemplarer man kan ta utgangspunkt i (Bybee 2010: 95). Siden dette er en prototypemodell, skjer analogien ut fra familielikhet og ikke absolutt likhet (Bybee 2010: 90–91).

Ifølge Booij (2010: 4) konstruksjons­morfologi kan skjemaer brukes til å produsere nye ord. I forlengelsen av dette kan man se for seg at en ny grad­bøyd form kan produseres ut fra positiv­formen og et skjema for grad­bøying. Man bruker skjemaet for henholdsvis suffiks eller perifrase avhengig av i hvilket skjema den nye formen passer best inn. De to skjemaene vil være generaliseringer over de ulike eksemplarene som ligger lagret, og har trekkene fra disse. Da vil adjektiver som minner om adjektiver som får suffiks­bøying, få suffiks­bøying, og tilsvarende for perifrase. Dette blir basert på gruppene som helhet og ikke analogi med ett spesifikt eksemplar.⁵¹

⁵¹ Det kan også tenkes at det finnes mer lokale skjemaer for ulike undergrupper av adjektiver som bøyes henholdsvis perifrastisk og med suffiks, som f.eks. et skjema for partisipper.

Det er ikke bare gjennom nyord man kan se at et mønster er produktivt. Dersom et ord med et etablert bøyingsmønster bytter bøyingsmønster, kan dette nye mønsteret sies å være produktivt.

9.2 Overlappende bøyning

Det ser ut som både suffiks­bøyning og perifrastisk bøyning står støtt innenfor vanlig gradbøyning, og da på hver sin måte. Perifrastisk bøyning er veldig type­frekvent og har mange ulike medlemmer, og skulle i teorien være produktivt (jf. del 9.1). Det er dessuten noen adjektiver som fonologisk har vanskelig for å få suffiks, slik at perifrastisk bøyning blir en erstatning for disse. Det ser ikke ut som perifrastisk bøyning på generell basis er i ferd med å overta for suffiks­bøyning (nå har jeg ikke eldre materiale å sammenligne med, men perifrastisk har lenge vært et alternativ, og suffiks­bøyning brukes fortsatt i stor grad). Suffiks­bøyning står på sin side sterkt, antakeligvis i stor grad fordi mange av adjektivene som bøyes på denne måten, har høy tegn­frekvens. Ifølge Bybee (2010: 75) kan høy tegn­frekvens virke bevarende og motvirke analogisk endring. De suppletive adjektivene viser ingen reell variasjon i måten de blir gradbøyd på, og dette er adjektiver med svært høy frekvens, f.eks. har *bedre* 934 treff. Det samme ser ut til å gjelde andre frekvente og ikke så transparente former, som *eneste* og *sist*. Til dels gjelder dette også adjektiver som får vokalveksling og suffiksene *-re* – *-st*, f.eks. *ynge* med 260 treff. En høy tegn­frekvens gir høy minnestyrke, noe som gjør det vanskelig for nye konkurrerende eksemplarer å oppstå og feste seg. Å si *mer gammel* oppleves avstikkende sammenlignet med *eldre*, den formen man er vant til å si og høre. Derimot fungerer både *mer hyggelig* og *hyggeligere* greit ettersom ingen av disse formene er spesielt mye mer frekvent enn den andre. Suffiks­bøyning har også den fordel at det kan være en økonomisk måte å uttrykke gradbøyning på, noe som ifølge grammatikaliseringsteori er et viktig hensyn som styrer språkutviklinga. Det er ikke enkelt å vurdere hva som er mest økonomisk, men kanskje kan det være mer effektivt å si *triveligere* enn *mer trivelig*, ettersom den perifrastiske varianten er to ord og kan få trykk både på *mer* og adjektivet. At suffiks­bøyning brukes ved nyord (jf. del 9.3), viser også at suffiks­bøyning har en sterk posisjon.

Selv om både suffiks­bøyning og perifrastisk bøyning står støtt, så vi i del 8.1 at det er noen adjektiver som er belagt på begge måter. Det kan være et uttrykk for at en av bøyingsmåtene brukes der den tidligere ikke har vært brukt og sprer seg på bekostning av den andre. Ettersom denne oppgaven ikke sammenligner to stadier, er det ikke mulig å fastslå om

det er slik eller ei. Det som imidlertid er mulig, er å diskutere dette i lys av hvilke adjektiver som prototypisk får hver av bøyingsmåtene.

Analysen i 8.2 viste at suffiksبøying typisk brukes ved enkle adjektiver og adjektiver på *-(l)ig* som får tre stavelser i komparativ. Perifrastisk بøying brukes typisk ved morfologisk komplekse ord, og kan også brukes ved ord som har flere enn tre stavelser i komparativ. I del 8.2.1 så vi at det var få adjektiver belagt med suffiks som får flere enn tre stavelser i komparativ, og i del 8.2.2 så vi at det er få adjektiver med en morfologisk kompleks struktur som er belagt med suffiks. De klare unntakene er *uvand, tungvint, lettvint, populær, annerledes, vesentlig, alvorlig, naturlig* og *nødvendig*. I tillegg kommer ord av typen *hyggelig* og ord på *-som*, f.eks. *ensom*, som kan uttales med tre eller fire stavelser i komparativ. Det er altså ikke så mange ord som typisk brukes med perifrased, som er بøyd med suffiks. Derimot så vi i del 8.2.1 at det er en del enkle adjektiver med tre stavelser i komparativ, som er belagt perifrastisk. Faktisk er det 44 av adjektivene belagt både med perifrased og suffiks som får tre stavelser i komparativ, som f.eks. *sterk* og *trist*, og dette er adjektiver som har kjennetegnene til adjektivene som prototypisk بøydes med suffiks. Ser man på frekvensene deres, er de generelt sett høyere for suffiksformene, jf. del 8.2.1 om frekvensen til adjektivene med enstavet positivform og vedlegg 5. Eksempelvis har *sterk* to perifrastiske treff og 41 suffikstreff. Kanskje betyr dette at det er suffiks som er den mest etablerte måten å بøyde på her, og at bruken av perifrased er uvanlig og ev. noe nytt. Ser man på adjektivene som bare er belagt perifrastisk, er det også noen enkle adjektiver og noen adjektiver på *-(l)ig* og *-en* som ville fått tre stavelser i komparativ, totalt 26. Det er altså relativt mange adjektiver med kjennetegnene på et adjektiv som typisk får suffiks, som likevel er بøyd perifrastisk, enten bare perifrastisk eller både perifrastisk og med suffiks. Dette tallet er betydelig høyere enn det tilsvarende tallet for adjektiver som har trekkene til adjektiver som prototypisk får perifrastisk بøying, men som likevel er بøyd med suffiks. Det er ikke ut fra dette mulig å si at perifrastisk بøying sprer seg på bekostning av suffiksبøying. Samtidig ser vi at det er noe i perifrastisk بøyings natur, at den fonologisk sett lar seg kombinere med alle adjektiver, og at det er færre morfologiske restriksjoner, som gjør at perifrastisk بøying lar seg kombinere med alle typer adjektiver, også de som prototypisk får suffiks.

9.3 Nyord

Det er åtte nyord, definert som at de ikke står i *Bokmålsordboka*, i materialet. Av disse er tre bøydd med suffiks: *digg*, *chill* og *taz*, og fem perifrastisk: *bitchy*, *funky*, *jalla*, *smooth* og *street*. Sju av ordene er oppført i *Slangordboka* eller *Norsk slangordbok* (Tryti 2008). De to førstnevnte ordene betyr omtrent det samme: *digg* ‘fin, flott, lekker, kul’ og *chill* ‘1. bra, fin, kul 2. deilig, lekker’ (Tryti 2008). *Taz* betyr ifølge *Slangordboka* ‘pøh, tull’ og ved å lytte til lydklippet («tazere» NoTa032) høres det ut som informanten bruker det som ‘dårlig, kjip’. *Bitchy* defineres som ‘kranglevoren, spydig, ondskapsfull, meggete’ og *jalla* som ‘1. simpel, smakløs, glorete 2. dårlig, ille, fæl’ (Tryti 2008). *Funky* betyr ‘kult’ og *smooth* ‘deilig, pen, bra, glatt’ (*Slangordboka*). *Street* står ikke oppført, men det er mulig at det er en variant av *streetsmart* som defineres som ‘smooth, å kjenne til uskrevne regler, vite hvordan man skal oppføre seg’ i *Slangordboka*. Ut fra lydklippet virker det som en mulig tolkning ettersom *mer street* brukes som en beskrivelse av folk fra Oslo-by, i motsetning til personer fra Slemdal, et villaområde vest i Oslo, som han beskriver som mer snobbete. *Street* kan forstås som ‘en som kjenner de uskrevne reglene for bylivet’.⁵²

Når man bøyer nye ord, leter man etter en analogibase, og den nye formen får suffiks eller perifraser alt etter hva det lagrede eksemplaret har (jf. del 9.1). I tilfellet *bitchy* og *funky* kan det f.eks. ha vært *sexy* som har tjent som modell, et ord som har vært så pass lenge i språket at det har gått inn i ordbøker, og som også har to stavelser, suffikset *-y* og tonem 1. I de andre tilfellene er det ikke like lett å tenke seg hva som har vært analogibasene. Et nyord kan ha flere trekk som i ulik grad stemmer overens med andre allerede lagrede eksemplarer. Når man leter etter en analogibase for *smooth*, finner man kanskje noen kandidater blant suffiksgrupper, som f.eks. har fellestrekkene én stavelse og samme framlyd, og andre kandidater blant perifraser, som f.eks. også har lyden /ð/. Det kan variere fra språkbruker til språkbruker hvilket eksemplar man bruker som utgangspunkt for analogi. Ulike språkbrukere kan ha ulike mulige eksemplarer å ta utgangspunkt i, minnestyrken til eksemplarene kan variere, og kanskje kan ulike språkbrukere vekte fellestrekk på ulik måte. Dessuten kan det være ulik informasjon som ligger lagret ved de korresponderende eksemplarene hos de ulike språkbrukerne (jf. del 2.2.1 om at mye informasjon, f.eks. om kontekst, ligger lagret sammen med eksemplarene). Eksempelvis kan et adjektiv som ligger

⁵² Informanten sier: «man vil ikke bli oppfattet som snobbete så man vil heller definere seg inn blant de som er litt mer ## jeg vet ikke jeg litt tøfferer [sic] litt hardere litt mer street» (NoTa079).

lagret både med suffiks og perifrasede, ha informasjon om at det ene eksemplaret ofte brukes med utfyllinger og det andre ikke.

Både suffiksbygging og perifrastisk bygging brukes med nye ord, og i dette materialet er det noen flere nyord som har fått perifrastisk bygging. Nyordene som er bygd perifrastisk, *bitchy*, *funky*, *jalla*, *smooth* og *street*, er relativt heterogene, de har ulikt stavelsesantall og noen av dem har suffikser, mens de som har fått suffiksbygging, *digg*, *chill* og *taz*, er ganske like, de er alle enkle adjektiver som får tre stavelser i komparativ. Slik speiler disse to gruppene de to gruppene de nå har blitt en del av, altså de to gruppene av adjektiver som får henholdsvis perifrastisk bygging og suffiksbygging.

9.4 Mer generell byggingkategorie

Del 8.1 viste at noe av det mest slående ved vanlig gradbygging i materialet, er at det er svært mange leksemer som er belagt med perifrastisk komparativ. Som Haspelmath (2000: 655) skriver, kan perifrasede gjore at en byggingkategorie blir mer generell. Medlemmer av en klasse som normalt ikke kan få de vanlige byggingssuffiksene, kan allikevel bygges, gjennom perifrasede. For det første gjelder dette ord som fonologisk sett ikke får suffiks så lett, f.eks. *ekshibisjonistisk*, *finnmarksk* som er vanskeligere å uttale med suffiks enn adjektiver som er kortere eller har andre lyder i utlyd, som f.eks. *hvit*, *billig*.

Videre er det noen adjektiver som tradisjonelt får perifrastisk bygging med *lengre* – *lengst*. Eksempelvis gjelder dette komparativformene av de lokale adjektivene, som *nordre*. Disse har allerede et av de mulige komparativsuffiksene, *-re*, men de semantiske og syntaktiske egenskapene skiller seg fra vanlige komparativer, og de er derfor ikke inkludert i materialet (jf. del 4.3). Derimot kan man bruke perifrasede for å uttrykke gradbygging av disse ordene: *Lillehammer ligger lengre nord enn Gjøvik* – **Lillehammer ligger nordre enn Gjøvik*. Totalt er det belagt 25 ord som normalt får perifrastisk komparativ med *lengre/lengst*: *nord*, *sørøst*, *innover*, *ned*, *fram*, *bak* o.l. Det er 94 slike treff der perifrasede er lagd med *lengre*, og 19 treff der perifrasede er lagd med *mer* (dessuten er det ett treff *mer framme*, men med en annen betydning, nemlig ‘synlig’). Det er altså perifrasede med *lengre* som er dominerende, men *mer* brukes også.⁵³

Det finnes også eksempler på gradbygging av substantiver i materialet. Som Lie (2008) skriver, kan et substantiv brukes karakteriserende som i *veldig åttitallet* (jf. del 1.2). Denne

⁵³ I superlativ er det fire suffikstreff: *østeste*, *nordest*, *sørøst*, *søndreste*. Det er 10 treff der *lengst* er brukt perifrastisk, som *lengst nord*, men ingen tilsvarende treff på *mest*.

bruken viser seg i følgende utsagn, som er metagradbøying og ikke vanlig gradbøying: «seilbåt er mer sånn koselig mens den andre er mer sånn luksus og # partyopplegg» (NoTa030). Normalt beskriver man ikke en båt som *luksus og partyopplegg*. Når man likevel gjør det, er det konnotasjonene ved substantivene som fungerer karakteriserende på referenten *båt* (jf. Lie 2008: 80). Slik kan man uttrykke at båten er stor, rikt utstyrt, lekkert innredet o.l. Grensa mellom metasammenligninger med substantiver og gradbøying av substantiver er ikke skarp. Eksempelvis får en informanten spørsmål om hvor han bor på det tidspunktet han intervjues, og når han svarer Fagerborg, legger han til «det er mer sentrum» (NoTa074). Dette kan tolkes som at Fagerborg er en del av sentrum og ikke en forstad (der han har bodd før), men det kan også tolkes som at Fagerborg er mer sentrum (sentralt) enn der han har bodd tidligere. Eksempel (28) viser derimot tydeligere gradering:

(28) «du er mer kaffekjerring enn meg» (NoTa106)

Her er sammenligningsleddet eksplisitt uttrykt, og *mer* har trykk, og det er rimelig å tolke dette som at begge referentene kan sies å være kaffekjerringer, men den ene i høyere grad enn den andre. Det er nettopp personbetegnelser som utgjør mange av de gradbøyde substantivene i materialet. Personbetegnelser har knyttet spesifikke egenskaper til seg og kan brukes som predikativ, noe som kan bidra til at de også kan brukes i gradert betydning. Andre betegnelser som er belagt, er (de tre siste kan også forstås som metagradbøyde): *gutter, pingle, bajas, nynorskfolk, (beste)farens sin, junkie, rønnere*. Beslektet er gradbøying av pronomener, som det også er et par-tre treff på, eksemplifisert i (29). Det er også noen andre substantiver som er gradbøyd: *prosjekt, tiltak, styr, aber*, se eksempel (30), og et par treff viser til hvordan man snakker, eksempel (31) og (32):

(29) «motersykkel da? ja # det er litt mere deg det» (NDhof_01um)

(30) «nei det er mer prosjekt enn å kjøpe ny smokk da» (NoTa182)

(31) «jeg begynner jeg automatisk å snakke mer østkant» (NoTa105)

(32) «du var mere Harstad # enn du var Narvik» (NDtromsoe_03gm)

I superlativ finnes det bare ett treff på *mest* etterfulgt av substantiv: «de to typene som er mest porno av alle jeg har møtt på» (BBPerMorten). Dette kan imidlertid også være en kortform av

adjektivet *pornografisk*. Uansett, det er altså *mer* som leder an i utviklinga av gradbøying av substantiv.

Eksemlene over viser at det er flere leksemer, og til og med flere ordklasser, som kan gradbøyes når man bruker perifraser og ikke suffiks. Som beskrevet i del 9.1 skjer en utvidelse av en kategori gjennom eksemplarspesifikk analogi. Perifrasegruppa er en heterogen gruppe med mange medlemmer som kan brukes for å lage analogiske utvidelser av gradbøying. Det er større sjanse for å finne et lignende eksemplar blant medlemmene i denne gruppa. Dessuten kan det være lettest å bruke perifraser her ettersom *mer* kan brukes i metasammenligninger av ulike slag (jf. del 3.1.3). *Mer* + substantiv er allerede kollokasjoner som er kjent, i motsetning til substantiv med gradbøyingssuffikser. Det vil ikke høres like avstikkende ut med *mer kaffekjerring* som *kaffekjerringere*. En språkbruker kan allerede ha hørt kollokasjonen *mer kaffekjerring*, og i tillegg andre varianter av *mer* etterfulgt av personbetegnelser. Disse har en noe annen betydning, men høres likevel ikke så rare ut. Slik blir veien til gradbøying av andre ordklasser kortere gjennom metagradbøyinga. *Mer* + adjektiv brukes både som metagradbøying og vanlig gradbøying, noe som kan bidra til at det blir lettere å bruke *mer* + substantiv, ikke bare for å uttrykke metagradbøying, men også vanlig gradbøying.

Det viser seg også at *mest* ikke er særlig mye brukt hverken med lokale adjektiver eller substantiver. Dette kan skyldes at superlativ er mindre frekvent enn komparativ (og for de lokale adjektivenes del finnes det i en del tilfeller superlativsformer med suffiks), men det kan også henge sammen med at metagradbøying i praksis er forbeholdt komparativ (jf. del 6.1.4). Det er metagradbøying med *mer*, og ikke *mest*, som er frekvent og synlig for språkbrukerne, og som slik kan bidra til utvidelse av kategorien gradbøying.

9.5 Oppsummering og konklusjoner

Denne delen har vist at både suffiks- og perifrastisk bøyning er produktive. Svaret på spørsmålet om de er like produktive, avhenger av hvordan man forstår produktivitet. Dersom man mener at produktivitet bare måles gjennom hvordan nyord bøyes, er det ikke mulig å si at den ene bøyingsmåten er mer produktiv enn den andre. I materialet er det bare åtte nyord, og det er for få ord å basere et slikt svar på. Dersom man mener at produktivitet også kan innebære at et bøyingsmønster brukes på ord som allerede er etablert med et annet bøyingsmønster, og at det brukes til å utvide kategorien til medlemmer som normalt ikke får slik bøyning, er det i større grad mulig å diskutere dette spørsmålet ut fra materialet. Jeg

sammenligner ikke materialet mitt med et tidligere stadium, men jeg har sett på hva som er prototypisk for de to gruppene som får henholdsvis perifrastisk bøyning og suffiksbøyning. Det er en gruppe av adjektiver som har kjennetegnene til adjektiver som typisk får suffiks, som likevel er bøydd perifrastisk, enten bare perifrastisk eller både perifrastisk og med suffiks. Tilsvarende er det en gruppe av adjektiver som har kjennetegnene til adjektiver som prototypisk får perifrastisk bøyning som likevel er bøydd med suffiks. Av disse to gruppene er gruppa av adjektiver som har kjennetegnene til adjektiver som prototypisk får suffiks, men som likevel er bøydd perifrastisk, størst. Kanskje kan dette tyde på at perifrastisk bøyning brukes ved ord som tidligere (bare) har vært bøydd med suffiks. Videre viser materialet at perifrastisk bøyning (i komparativ) brukes til å utvide kategorien, slik at også noen substantiver gradbøyes. Perifrastisk bøyning har et fortrinn ved at det fonologisk kan kombineres med alle adjektiver, og at det også brukes i metasammenligninger, både med adjektiver og andre ordklasser. Adjektivene som bøyes perifrastisk, er en typefrekvent, heterogen gruppe som lett kan ta opp nye medlemmer, ettersom det finnes mange potensielle analogibaser. Legger man en vid definisjon av produktivitet til grunn, kan det se ut som perifrastisk gradbøyning er noe mer produktivt enn suffiksbøyning.

I lys av dette kapittelet og konklusjonene over er det mulig å kommentere hypotesen om at perifrastisk bøyning øker på bekostning av suffiksbøyning, slik NRG (356) skriver (jf. del 1.2 og 3.2.1). Hypotesen kan forstås som at perifrastisk bøyning øker når det gjelder bøyning av nyord eller når det gjelder bøyning av allerede etablerte adjektiver. Dersom det er snakk om nyord, er det vanskelig å konkludere ut fra materialet fordi det er et begrenset antall ord. Vi ser imidlertid at begge bøyingsmåtene brukes, og at de ulike adjektivene som har fått henholdsvis perifrastisk bøyning og suffiksbøyning, er prototypiske for disse bøyingsmåtene. Dersom hypotesen gjelder de allerede etablerte ordene, kan det se ut som perifrastisk bøyning brukes noe mer der suffiksbøyning har vært brukt tidligere, enn omvendt. Samtidig er det ikke tvil om at suffiksbøyning står sterkt, for det er relativt mange adjektiver som er bøydd slik, og generelt sett har disse adjektivene høy tegnfrekvens. Selv om det ser ut som perifrastisk bøyning i noen grad brukes der suffiksbøyning har vært den etablerte måten, virker det ikke som perifrastisk bøyning er i ferd med å overta for suffiksbøyning ut fra materialet til denne oppgaven.

10 Oppsummering og konklusjoner

10.1 Formålet med oppgaven

Denne oppgaven har vært en korpusundersøkelse av gradbøying av adjektiver i dagens norske talespråk sett i lys av grammatikaliseringsteori, bruksbasert teori og konstruksjonsmorfologi. Formålet har vært å beskrive både forholdet mellom de tre typene gradbøying, absolutt gradbøying, metagradbøying og vanlig gradbøying, og forholdet mellom vanlig gradbøying med henholdsvis perifrastisk bøyning og suffiks bøyning. I det følgende oppsummeres resultatene fra oppgaven tematisk med henvisning til forskningsspørsmålene.

10.2 De tre typene gradbøying

Det første forskningsspørsmålet dreide seg om de tre typene gradbøying – hvor vanlige de er, og hvordan de uttrykkes. For å undersøke dette har Bybees bruksbaserte teori, med sin vekt på frekvens, gitt en nyttig ramme for å kartlegge bruken av gradbøying nettopp gjennom både tegn- og typefrekvens ved adjektivene. Av de tre typene gradbøying så vi at vanlig gradbøying er klart vanligst, målt både i tegnfrekvens og typefrekvens. Absolutt gradbøying (der komparativ i klassifiserende funksjon er inkludert) er belagt med få leksemer, drøyt 30, men noen av disse er relativt frekvente slik at det er omtrent 450 treff i materialet. Metagradbøying er belagt med en del flere leksemer, 108, men alle disse har lav frekvens slik at det ikke er mer enn omtrent 120 treff. Vanlig gradbøying er belagt med 574 leksemer og snaut 20 000 treff, drøyt 7700 når de suppletive er holdt utenfor (jf. del 5).

Vanlig gradbøying kan uttrykkes med perifrastisk bøyning og suffiks bøyning, mens metagradbøying helst uttrykkes perifrastisk, og absolutt gradbøying helst med suffiks (jf. del 8, 6.1.2 og 7.2.3).

10.3 Metagradbøying

Forskningsspørsmål 2 var: «Hvordan skiller metagradbøying seg fra vanlig gradbøying semantisk og fonologisk?» Mens vanlig gradbøying innebærer gradering og sammenligning, er det primære ved metagradbøying å klassifisere (jf. del 6.1.2). Typisk for metagradbøying er at adjektivet er framhevet. Ifølge SAG har adjektivet gjerne trykk, i motsetning til *mer*, som

typisk kan ha trykk i vanlig gradbøying. Resultatene mine viser at trykk ikke er den eneste måten å framheve adjektivet på, men at dette også kan gjøres ved å legge inn en liten pause før adjektivet. Dessuten følger det i mange tilfeller med bevegelser med hodet og ansiktsmimikk i treffene i materialet mitt (jf. del 6.1.2). Framhevinga av adjektivet henger sannsynligvis sammen med at metagradbøying er mindre frekvent, og i tråd med Bybees teori, har mindre minnestyrke, enn vanlig gradbøying. Et tvetydig treff vil dermed helst tolkes som vanlig gradbøying, ettersom mønsteret for vanlig gradbøying har høyere minnestyrke, og slik lettere aktiveres i minnet. Skal et tvetydig treff tolkes som metagradbøying, må det være noe som gir hint om det, og det er nettopp det framhevinga av adjektivet gjør (jf. del 6.1.3 og 6.2.2). Ifølge SAG kan metagradbøying lages både med *mer* og *mest*, men oppgaven har vist at metagradbøying helst lages i komparativ i mitt norske materiale (jf. del 3.1.3 og 6.1.4).

Analysen av metagradbøying har vist at det finnes to typer metagradbøying. Normalt har metagradbøyd uttrykk én referent og to egenskaper, som *serviset er mer grønt enn grått*, der betydninga er at serviset er grønt og ikke grått. I materialet er det ingen treff som har denne strukturen, derimot har de én referent og en eksplisitt uttrykt egenskap, mens den siste egenskapen må forstås ut fra konteksten. Uttrykk med to referenter og én egenskap, som *Vilde er mer søt enn Kristin*, kan også ha en metagradbøyd betydning som innebærer at man ikke graderer de to referentene i forhold til hverandre, men sier at beskrivelsen *søt* passer best på, eller er mest relevant for, én av dem, her Vilde. En viktig forskjell mellom disse uttrykkene er at uttrykket med to referenter og én egenskap i høyden kan tolkes som tvetydig. Her vil det alltid være mulig å tolke inn en vanlig gradbøyd betydning, mens uttrykk med én referent og to egenskaper (der den ene gjerne er underforstått) enten kan være entydig metagradbøying eller åpne opp for både metagradbøying og vanlig gradbøying (jf. del 6.2.2 og 6.1.3). For at et uttrykk skal kunne tolkes som metagradbøying, må konteksten åpne for at det er mulig å forstå en klassifisering, enten eksplisitt eller implisitt. I tillegg er framhevinga av adjektivet viktig for at et uttrykk skal forstås som metagradbøying.

10.4 Absolutt gradbøying

I kapittelet om absolutt gradbøying så vi at absolutt gradbøying er nærmere knyttet til vanlig gradbøying enn det metagradbøying er. Absolutt gradbøying er semantisk sett noe nærmere fordi det angir grad og fordi sammenligning spiller en noe viktigere rolle. I tillegg finnes absolutt gradbøying både i komparativ og superlativ, mens metagradbøying i praksis bare

finnes i komparativ (jf. del 7.1 og 6.1.4). Analysen av absolutt gradbøying inkluderte også komparativ i klassifiserende funksjon. Grensa mellom klassifiserende komparativ og absolutt komparativ er vag, men typisk angir en klassifiserende komparativ en delklasse, mens en absolutt komparativ karakteriserer et medlem av en slik delklasse. Kapittelet argumenterte også for at det finnes felles kjennetegn mellom grammatisk og leksikalsk betydning: Fra semantikken er det kjent at polyseme ord kan ha både egne og overlappende betydninger, og denne oppgaven viser at perifrastisk bøyning og suffiks bøyning har en overlappende funksjon og hver sin spesialfunksjon (jf. del 7.3).

10.5 Vanlig gradbøying

Forskningsspørsmål 3A og B handlet om fordelinga av de gradbøyde adjektivene mellom perifrastisk bøyning og suffiks bøyning, og om faktorene *antall stavelser*, *morfologisk struktur*, *etymologi*, *syntaktisk omgivelse* og *faste konstruksjoner* har innvirkning på hva slags måte et adjektiv gradbøyes på. Når det gjelder fordeling, så vi at den perifrastiske gradbøyinga er betydelig mer typefrekvent enn suffiks bøyninga, men at formene bøyde med suffiks generelt sett er mye mer tegnfrekvente. Andelen adjektiver som er belagt både med suffiks bøyning og perifrastisk bøyning, er ikke så stor. Faktisk er det bare 66 leksemer som er belagt med begge bøyingsmåter (og ikke alle disse oppviser reell variasjon i bøyingsmåte), mens det er 350 leksemer som bare er belagt perifrastisk, og 158 som bare er belagt med suffiks bøyning (jf. del 8.1). Dette viser at perifrastisk bøyning og suffiks bøyning i stor grad brukes i ulike sammenhenger, noe som gjenspeiler Engdahls (1999) funn om at de to passiv-variantene, *bli-passiv* og *s-passiv*, ikke brukes om hverandre, men helst benyttes til ulike formål (jf. del 1.1.).

Når det gjelder hvilke faktorer som er avgjørende for hva slags måte et adjektiv gradbøyes på, så vi at én av faktorene, *etymologi*, var overflødig i analysen av materialet mitt. Dette bryter med tidligere forskning der etymologi er løftet fram i beskrivelser av hva som avgjør bøyingsmåte ved gradbøying av adjektiver (jf. del 8.2.2). De fire andre faktorene, *antall stavelser*, *morfologisk struktur*, *syntaktisk omgivelse* og *faste konstruksjoner* hadde alle innvirkning på måten et adjektiv blir gradbøyd på. Ved faktoren stavelsesantall viste det seg å være fruktbart å analysere etter antall stavelser i komparativ i tillegg til den tradisjonelle tilnærminga der man tar utgangspunkt i positiv (jf. del 8.2.1). I denne analysen tok jeg utgangspunkt i min egen dialekt, og videre studier kan vise om det er dialektforskjeller her, og også om antall stavelser sett i lys av trykk har betydning for bøyingsmåte.

SUFFIKSBØYING	PERIFRASTISK BØYING
ABSOLUTT GRADBØYING <u>Prototypisk suffiksøyning</u> Eks: <i>en eldre trevilla – det fineste bymål</i>	METAGRADBØYING <u>Prototypisk suffiksøyning</u> Eks: <i>serviset er mer grønt enn grått</i>
VANLIG GRADBØYING <u>Kategorisk suffiksøyning</u> <ul style="list-style-type: none"> • Visse konstruksjoner, f.eks. <i>i</i> + superlativ + <i>laget</i> • Faste uttrykk (idiomer), f.eks. <i>tøffere enn toget</i> • Suppletive adjektiver <u>Prototypisk suffiksøyning</u> <ul style="list-style-type: none"> • Morfologisk enkle adjektiver med to eller tre stavelser i komparativ, f.eks. <i>stor, sterk</i> • Adjektiver som ender på <i>-(l)ig</i> og som får tre stavelser i komparativ, f.eks. <i>billig</i> • Adjektiver som ender på <i>-sk</i> og som får tre stavelser i komparativ, f.eks. <i>falsk</i> • Adjektiver som står attributivt, f.eks. <i>sterkere tilknytning</i> 	VANLIG GRADBØYING <u>Kategorisk perifrastisk bøyning</u> <ul style="list-style-type: none"> • Morfologisk komplekse adjektiver av følgende type: <ol style="list-style-type: none"> 1. Partisipper, f.eks. <i>syngende, kjent</i> 2. Adjektiver som ender på <i>-ete</i>, f.eks. <i>klønete</i> 3. Adjektiver dannet med suffiksene <i>-al/-et</i>, f.eks. <i>grovmåla</i> 4. Adjektiver som ender på <i>-bar</i>, f.eks. <i>kostbar</i> • Visse konstruksjoner, f.eks. <i>ta seg nær av</i> • Gradbøyde substantiver, f.eks. <i>du er mer kaffekjerring enn meg</i> <u>Perifrastisk bøyning med svært få unntak:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Morfologisk komplekse adjektiver av følgende type: <ol style="list-style-type: none"> 1. Adjektiver dannet med suffiksene <i>-d, -dt, -t</i>, f.eks. <i>grisgrendt</i> 2. Adjektiver avledet med prefiks, f.eks. <i>unyttig</i> 3. Adjektiver med affikser av typen <i>-al, -ell</i> og <i>-isk</i>, f.eks. <i>radikal, formell, drastisk</i> 4. Sammensetninger, f.eks. <i>naturtro</i> <u>Prototypisk perifrastisk bøyning:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Morfologisk komplekse adjektiver av følgende type: <ol style="list-style-type: none"> 1. Adjektiver som ender på <i>-som</i>, f.eks. <i>slitsom</i> 2. Adjektiver som ender på <i>-en</i>, f.eks. <i>sliten</i> • Adjektiver som ender på <i>-(l)ig</i> og som får flere enn tre stavelser i komparativ, f.eks. <i>avhengig</i> • Adjektiver som ender på <i>-sk</i> og som får flere enn tre stavelser i komparativ, f.eks. <i>bergensk</i> • Adjektiver med utfylling, f.eks. <i>Ingvild er mer glad i hunder enn meg</i>

Tabell 9. Fordeling av suffiksøyning og perifrastisk bøyning etter type gradbøyning og innenfor vanlig gradbøyning etter ulike grupper av adjektiver.

De viktigste resultatene fra analysene av de fire faktorene i materialet mitt vises i tabell 9. I venstre kolonne står gruppene av adjektiver som får suffiksbøying, og i høyre kolonne står gruppene av adjektiver som får perifrastisk bøying. En faktor kan være kategorisk, dvs. at den med nødvendighet gir en bestemt bøying, eller graduell, at den fremmer en bestemt bøying. Eksempelvis vil ingen bøye partisipper med suffiks, **kjøptere* – **syngendere*, så den morfologiske strukturen *partisipp* er en kategorisk faktor. Derimot er ikke perifrastisk bøying av *sterk* like utenkelig, selv om det vanligste er suffiksbøying, *mer sterk* – *sterkere*, så kombinasjonen morfologisk enkel struktur og tre stavelser i komparativ fremmer suffiksbøying. Det er både kategoriske og graduelle faktorer innenfor både suffiksbøying og perifrastisk bøying. Det er likevel en viss asymmetri mellom bøyingsmåtene ved at de kategoriske faktorene innenfor suffiksbøying gjelder et lite antall adjektiver. Det er sju suppletive adjektiver og noen faste uttrykk som alltid gir suffiksbøying.⁵⁴ De kategoriske faktorene som gir perifrastisk bøying favner om betydelige flere adjektiver ettersom de omfatter både faste uttrykk som *ta seg nær av*, alle substantiver og flere typer morfologisk komplekse adjektiver.

Det ser ut som morfologisk kompleksitet generelt fremmer perifrastisk bøying, og da i enda større grad enn det NRG (356–358) skriver, særlig når det gjelder adjektiver med affikser av typen *-al*, *-ell* og *-isk*, adjektiver som ender på *-en*, sammensatte adjektiver og adjektiver avledet med prefiks.

I analysen av stavelsesantall var gruppa av ord på *-(l)ig* særlig takknemlig å undersøke, ettersom den består av mange ord fordelt over ulikt antall stavelser. Her var det en korrelasjon mellom tre stavelser i komparativ og suffiksbøying og fire eller flere stavelser og perifrastisk bøying. I gruppa av ord som ender på *-sk*, var det en lignende, om enn ikke like tydelig, tendens. Kort oppsummert har analysene av stavelsesantall og morfologisk struktur vist at morfologisk enkle adjektiver og adjektiver på *-(l)ig* med tre stavelser i komparativ prototypisk får suffiksbøying, mens adjektiver med en morfologisk kompleks struktur og

⁵⁴ Det er riktignok ett perifrastisk treff både på *god* og på *ille*: «mere fritt og godt» (NDbrunlanes_02uk) og «mer ille» (NDkirkenes_02uk). Suppletive adjektiver kunne altså blitt skilt ut i en kategori «suffiksbøying med få unntak» i tabell 9. Jeg har likevel plassert dem under kategorisk bøying, fordi det er flere hundre suffikstreff mot ett perifrastisk treff på hvert av leksemene (jf. del 8.1), og de skiller seg dermed fra ordene som står oppført i den tilsvarende kategorien «perifrastisk bøying med få unntak». I denne kategorien er f.eks. ordene avledet med prefiks og de har bare ett eller to treff hver. Etter min oppfatning er det lettere å bruke suffiksbøying her, *unyttigere*, enn ved de suppletive, *?mer ille*. Generelt sett gjør høy tegnfrekvens det vanskelig å bytte ut en etablerte form med en alternativ (jf. del. 9.2).

adjektiver som slutter på *-(l)ig* som får flere enn tre stavelser i komparativ, prototypisk får perifrastisk bøyning (jf. del 8.2.2 og 8.2.1 og tabell 9).

Del 8.2.3 og 8.2.4 viste at syntaktiske omgivelser og faste konstruksjoner virker inn på hva slags bøyning et adjektiv får. Både metagradbøyning og absolutt gradbøyning kan sees på som to konstruksjoner, som altså er knyttet til hver sin bøyingsvariant. I tabell 9 står de oppført i hver sin rubrikk under henholdsvis perifrastisk bøyning og suffiks-bøyning ettersom disse konstruksjonene også utgjør en gradbøyningstype på lik linje med vanlig gradbøyning. Et annet eksempel er konstruksjonen *i + superlativ + laget* der adjektivet normalt bøyes med suffiks. Et annet funn er at når et adjektiv har utfylling, er det større sjanse for at det får perifrastisk bøyning enn ellers. Dette passer fint inn i Bybees eksemplarmodell der man antar at store mengder informasjon, bl.a. om konteksten en form opptrer i, lagres sammen med den mentale representasjonen av formen. Videre har vi sett at adjektiver som fungerer som adledd i substantivfraser er assosiert med suffiks-bøyning. Dette er av teoretisk interesse, for det gir argumenter for at syntaktiske funksjoner og konstruksjoner har plass i en grammatisk teori (jf. del 8.2.3). Det illustrerer også at syntaks og morfologi virker sammen i tråd med konstruksjonsmorfologi (jf. del 2.3 og 8.2.3).

10.6 Produktivitet i vanlig gradbøyning

Kapittelet om produktivitet var drevet av forskningsspørsmål 3C: «Innenfor vanlig gradbøyning: Er perifrastisk bøyning og suffiks-bøyning produktive og, i så fall, i like stor grad?» Dersom man måler produktivitet bare gjennom nyord, er det bare mulig å fastslå at begge bøyingsmåtene er produktive. Det er fem nyord bøyd perifrastisk og tre nyord bøyd med suffiks, men ut fra dette begrensede antallet er det ikke mulig å avgjøre hvilken av bøyingsmåtene som er mest produktiv. Ut fra en videre definisjon av produktivitet kan det se ut som den perifrastiske bøyinga er noe mer produktiv. Materialet byr på eksempler på at *mer* brukes til å gradbøye substantiver, som «du er mer kaffekjerring enn meg» (NoTa106). Her ser vi at den perifrastiske bøyinga utvider kategorien gradbøyning til ord som normalt ikke gradbøyes. Vi ser også at det er noen adjektiver som har fått en annen bøyning enn man skulle vente, ut fra den morfologiske strukturen og stavelsesantallet de har. Grappa av adjektiver som har kjennetegnene til adjektiver som typisk får suffiks, men som likevel er bøyd perifrastisk, er større enn den tilsvarende grappa av adjektiver som typisk ville fått perifrastisk bøyning, men likevel er bøyd med suffiks. Kanskje kan dette tyde på at perifrastisk bøyning i

større grad brukes ved ord som vanligvis bøyes med suffiks, enn det suffiksbøying brukes ved ord som vanligvis bøyes perifrastisk.

Perifrastisk bøying har den fordel at det fonologisk kan kombineres med alle adjektiver, og i tillegg brukes *mer* i metasammenligninger både med adjektiver og andre ordklasser. Grappa av suffiksbøyde ord er relativt homogen slik at det er flere restriksjoner på medlemskap enn det er i grappa av perifrastisk bøyde ord. I denne typefrekvente grappa er det derimot stort spenn i fonologisk form og morfologiske egenskaper ved medlemmene, og det blir dermed mange ulike potensielle analogibaser som kan brukes for å utvide grappa (jf. del 9.1).

10.7 Forskjeller mellom perifrastisk bøying og suffiksbøying

Forskningsspørsmål 4 var: «Hvordan skiller perifrastisk bøying og suffiksbøying seg fra hverandre?» Resultatene i denne oppgaven har vist at disse bøyingsmåtene skiller seg fra hverandre på flere ulike måter. De kan begge brukes for å uttrykke vanlig gradbøying, men da helst i litt ulike sammenhenger (jf. tabell 9). Dessuten har de hver sin spesialfunksjon, henholdsvis å uttrykke metagradbøying og absolutt gradbøying. De skiller seg også fra hverandre når det gjelder frekvens. Perifrastisk bøying er gjerne typefrekvent, det så vi både ved vanlig gradbøying og ved metagradbøying sammenlignet med absolutt gradbøying. Suffiksbøying er derimot nærmere knyttet til høy tegnfrekvens, både innenfor vanlig gradbøying og ved absolutt gradbøying sammenlignet med metagradbøying. Perifrastisk bøying og suffiksbøying lever side om side og skiller seg på flere områder fra hverandre, og er med det et godt eksempel på det grammatikaliseringsteori kaller lagdeling (jf. del 2.1.1).

Litteraturliste

- Aalen, Odd O. 1998. *Innføring i statistikk med medisinske eksempler*. 2. utg. Oslo: Gyldendal.
- Askedal, John Ole 2007. Grammatikalisering og typologisk restrukturering. I: Elmevik, Lennart (red.) *Nya perspektiv inom nordisk språkhistoria: Föredrag hållna vid ett symposium i Uppsala 20–22 januari 2006*. Uppsala: Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi XCVII, 9–30.
- Bjorvand, Harald og Fredrik Otto Lindeman 2007. *Våre arveord: Etymologisk ordbok*. Revidert og utvidet utgave. Oslo: Novus.
- Blevins, James P. 2008. Periphrasis as syntactic exponence. I: Ackerman, Farrell, James P. Blevins og Gregory S. Stump (red.) *Paradigms and periphrasis*. Stanford: CSLI Publications.
- Booij, Geert 2010. *Construction morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Bokmålsordboka*. Elektronisk utgave. Språkrådet/Universitetet i Oslo. Tilgjengelig på: <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>
- Bybee, Joan L. 1988. Morphology as lexical organization. I: Hammond, Michael og Michael Noonan (red.) *Theoretical morphology: Approaches in modern linguistics*. San Diego: Academic Press, 119–141.
- Bybee, Joan L. 1995. Regular morphology and the lexicon. *Language and Cognitive Processes*, 10, 425–455.
- Bybee, Joan L. 2001. *Phonology and language use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan L. 2010. *Language, usage and cognition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bybee, Joan L., Revere Perkins og William Pagliuca 1994. *The evolution of grammar: Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Clark, Eve V. 1993. *The lexicon in acquisition*. Cambridge: Cambridge university press.
- Concise Oxford English dictionary*. Elektronisk utgave. Oxford University Press. Tilgjengelig på: <http://oxforddictionaries.com/>
- Croft, William 2001. *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Dancus, Margareta og Endre Mørck 2008. Sammenligningskonstruksjoner med *enn som* eller bare *som* etter komparativ og *annen* i norske dialekter. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 26, 13–36.
- Dyvik, Helge 1992. To forelesninger om lingvistikens vitenskapsteori. *Skriftserie nr. 41. Serie B*. Bergen: Universitetet i Bergen, Institutt for fonetikk og lingvistik.
- Engdahl, Elisabet 1999. The choice between *bli*-passiv and *s*-passiv in Danish, Norwegian and Swedish. *NORSEM-rapport* 3. Tilgjengelig på: http://www.svenska.gu.se/digitalAssets/1336/1336829_engdahl-nordsem-passivechoice-1999.pdf
- Enger, Hans-Olav 1994. Du godeste! Et unntak fra Kurylowicz' fjerde lov? *Norskkrift*, 82, 72–76.
- Enger, Hans-Olav og Kristian Emil Kristoffersen 2000. *Innføring i norsk grammatikk: Morfologi og syntaks*. Oslo: LNU / Cappelen akademisk.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- GDS = *Grammatik over det danske sprog*, se Hansen, Erik og Lars Heltoft 2011.

- Goldberg, Adele E. 1995. *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- González-Díaz, Victorina 2008. *English adjective comparison: A historical perspective*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hansen, Erik og Lars Heltoft 2011. *Grammatik over det danske sprog*. Bd. 2. København: Det danske sprog og litteraturselskab.
- Haspelmath, Martin 2000. Periphrasis. I: Booij, Geert, Christian Lehmann og Joachim Mugdan (red.) *Morphologie: Ein internationales handbuch zur flexion und wortbildung*. Bd. 2. Berlin: De Gruyter, 654–664.
- Haugen, Tor Arne. 2012. Polyvalent adjectives i Norwegian: Aspects of their semantics and complementation patterns. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo.
- Hellan, Lars 1976. Some syntax and/or semantics of ((at least) Norwegian) comparatives. I: Karlsson, Fred (red.) *Papers from the third Scandinavian conference of linguistics. Hanasaari, October 1–3, 1976*. Turku: Text linguistics research group, Academy of Finland, 157–172.
- Hilpert, Martin 2010. Comparing comparatives: A corpus-based study of comparative constructions in English and Swedish. I: Boas, Hans C. (red.) *Contrastive studies in construction grammar*. Amsterdam: John Benjamins, 21–41.
- Hopper, Paul J. 1991. On some principles of grammaticization. I: Traugott, Elizabeth Closs og Bernd Heine (red.) *Approaches to grammaticalization*. Amsterdam: John Benjamins, 17–35.
- Hopper, Paul J. og Elizabeth Closs Traugott 2003. *Grammaticalization*. 2. utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Höskuldur, Þráinsson, Hjalmar P Petersen, Jógvan Í Lon Jacobsen og Zakaris Svabo Hansen 2004. *Faroese. An overview and reference grammar*. Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- ILN. 2012a. *NoWaC v 1.0*. [Sist oppdatert 22.02.2012]. Tilgjengelig på: <http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/nowac/index.html> [Sist søkt 7.11.2012]
- ILN. 2012b. *Leksikografisk bokmålskorpus*. [Sist oppdatert 27.09.2012]. Tilgjengelig på: <http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/samlinger/bokmal/veiledningkorpus/> [Sist søkt 7.11.2012]
- Johannessen, Janne Bondi 2003. Innsamling av språklige data: Informanter, introspeksjon og korpus. I: Johannessen, Janne Bondi (red.) *På språkjakt: Problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo: Unipub forlag, 133–171.
- Johansson, Stig og Anne-Line Graedler 2002. *Rocka, hipt og snacksy: Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Lie, Svein. 1994. Partisipper = adjektiver. I: Allwood, Jens, Bo Ralph, Paula Andersson, Dora Kós-Dienes og Åsa Wengelin, (red.) *Proceedings from the XIVth Scandinavian conference of linguistics and the VIIIth conference of Nordic and general linguistics, 1994 Göteborg*. Vol. 2. Göteborgs universitet, 247–257.
- Lie, Svein 1996. Komparativens yttergrenser. I: Kjartan Ottósson, Ruth Vatvedt Fjeld og Arne Torp (red.) *The Nordic languages and modern linguistics 9*. Oslo: Novus, 168–176.
- Lie, Svein 2008. Veldig sånn festejente. I: Johannessen, Janne Bondi og Kristin Hagen (red.) *Språk i Oslo: Ny forskning omkring talespråk*. Oslo: Novus, 78–95.
- Lie, Svein 2011. *Norsk morfologi*. Oslo: Ling forlag.
- Lundbladh, Carl-Erik. 1988. *Adjektivets komparation i svenskan: En semantisk beskrivning*. Doktoravhandling. Lundastudier i nordisk språkvitenskap, Serie A. Lund: Lunds universitet.

- Lødrup, Helge 1984. Sammenligninger av typen *mer doven enn dum*. *Maal og Minne*, nr. 3–4, 213–222.
- Mondorf, Britta 2009. *More support for more-support: The role of processing constraints on the choice between synthetic and analytic comparative forms*. Amsterdam: John Benjamins.
- Nordberg, Bengt 1982. Hvad hænder med adjektivets endelseskomparation? I: Mirja, Saari og Marika Tandefelt (red.) *Förhandlingar vid trettonde sammankomsten för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning, Hanaholmen 1981*. Svenskans beskrivning 13. Helsinki, 228–248.
- Nordgård, Torbjørn og Tor A. Åfarli 1990. *Generativ syntaks: Ei innføring via norsk*. Oslo: Novus.
- NRG = *Norsk referansegrammatikk*, se Faarlund mfl. 1997.
- Olsen, Eirik. 2011. *R-bortfall og apikalisering i oslomålet: En studie av distribusjon og frekvens effekter*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Papazian, Eric 2006. Adverb, adjektiver og preposisjoner i Norsk referansegrammatikk: Et forsøk på å rehabilitere adverbene. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 24, 149–192.
- Papazian, Eric og Botolv Helleland 2005. *Norsk talemål: Lokal og sosial variasjon*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Park, Hana. 2009. *Linguistic features predicting real language users' choice: A corpus analysis on the use of inflectional and periphrastic comparison in English*. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Memphis.
- Pinker, Steven 1991. Rules of language. *Science*, 253, 530–535.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech og Jan Svartvik 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- SAG = *Svenska akademiers grammatik*, se Teleman mfl. 1999.
- Slangordboka*. 2007. Aurstad, Bodil (red.) Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Spencer, Andrew 2001. The Paradigm-Based Model of Morphosyntax. *Transactions of the Philological Society*, 99, 279–313.
- Sveen, Andreas 2002. Konstruksjonens betydning for betydningen: *Å verbe seg til MÅL*. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 20, nr. 1, 3–26.
- Teleman, Ulf, Lisa Christensen, Staffan Hellberg og Erik Andersson 1999. *Svenska akademiers grammatik*. Bd. 1–2. Stockholm: Svenska akademien.
- Thornton, Anna M. 2011. Overabundance (multiple forms realizing the same cell): A non-canonical phenomenon in Italian verb morphology. I: Maiden, Martin, John Charles Smith, Maria Goldbach og Marc-Olivier Hinzelin (red.) *Morphological autonomy*. Oxford: Oxford university press, 358–381.
- Torp, Arne 2003. Frekvens, trykketthet og reduksjon. I: Faarlund, Jan Terje (red.) *Språk i endring*. Oslo: Novus, 219–254.
- Torp, Arne og Lars S. Vikør 2003. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. 3. utg. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tryti, Tone 2008. *Norsk slangordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Korpus

BigBrother-korpuset (BB). Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. Korpusets hjemmeside: <<http://www.tekstlab.uio.no/nota/bigbrother/>>

Leksikografisk bokmålskorpus (LBK). ILN, Universitetet i Oslo. Korpusets hjemmeside: <<http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftsprakskorpus/lbk/index.html>>

Nordisk dialektkorpus (ND). Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. Korpusets hjemmeside: <<http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/index.html>>. Hjemmesida til den norske delen av korpuset:

<<http://www.tekstlab.uio.no/nota/NorDiaSyn/index.html>>

Norsk talespråkskorpus – Oslodelen (NoTa). Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. Korpusets hjemmeside: <<http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>>

NoWaC (Norwegian Web as Corpus). ILN, Universitetet i Oslo. Korpusets hjemmeside: <<http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/nowac/index.html>>

Vedlegg 1

Vedlegg 1. Alle leksemene belagt med metagradbøying inkludert frekvens.

METAGRADBØYDE TREFF							
KOMPARATIV						SUPERLATIV	
leksem	antall	leksem	antall	leksem	antall	leksem	antall
administrativ	1	grei	1	proletær	1	kjedelig	1
akademisk	2	grå	1	psykisk	1	koselig	1
allmennfaglig	1	helhetlig	1	Pulp Fiction-aktig	1	slitsom	1
alminnelig	1	hyggelig	1	rask	*1	syd	1
artig	*1	ingeniøraktig	1	rastløs	*1	totalt	4
avbalansert	1	interessert	*2	real	*1		
avglømt	*1	intim	(*1) 2	redd	*1		
avlang	1	irritert	1	rett	1		
avslappet	1	jentete	*1	rocka	1		
begrensa	1	kaotisk	1	rolig	*2		
besteborgerlig	1	karrig	1	røslig	1		
bitter	1	klassisk	1	små	1		
blanda	2	konservativ	*1	sommerlig	*1		
blond	1	koselig	(*1) 3	sosial	*1		
bokmålaktig	1	kritisk	1	spesialisert	1		
bondsk	1	kunstig	*1	spesiell	*1		
borte	*1	langsiktig	1	sportslig	1		
bred	1	lik	*2	sportyaktig	1		
brukt	1	lun	1	sugen	*1		
byaktig	1	merkantil	1	svensk	1		
danna	1	minimalistisk	1	teoretisk	1		
eksosprega	1	moderne	1	tillaga	1		
enkel	1	mørk	1	trist	1		
ensidig	*1	normal	1	typisk	1		
faglig	1	norsk	1	urban	1		
familieattraktiv	*1	nøytral	1	useriøs	1		
fiffete	1	omvendt	1	uskyldig	1		
flat	(*1) 2	oppe	*1	utagerende	1		
folkelig	*1	opptatt	(*1) 2	utover	*1		
forståelig	*1	ordentlig	*1	vant	*1		
frivillig	(*1) 3	organisert	1	yrkesfaglig	1		
fysisk	1	paddeaktig	*1	åpen	*1		
gammal	(*1) 3	positiv	1	totalt	119		
gebrokken	1	praktisk	(*1) 3				
generell	2	privat	1				

Merknader til vedlegg 1: Stjerne, *, før tallet som viser til frekvensen, betyr at treffet er tvetydig og også kan tolkes som vanlig gradbøying. Når leksemet også er belagt blant de entydige metagradbøyde treffene, står andelen tvetydige treff i parentes. Eksempelvis betyr «(*1) 2 opptatt» at *opptatt* er belagt to ganger hvorav ett av treffene er tvetydig og ett er entydig metagradbøying.

Skrivemåten følger transkripsjonene fra korpusene. Ordene som kan skrives med valgfri ending *-a/-et*, som *blanda/blandet*, står oppført etter den formen de har i transkripsjonene, her *blanda*. Leksemer som finnes i ulike varianter, som *avglemt/avglømt* er også ført opp slik de er i transkripsjonene, i dette tilfellet *avglømt*. Hvert leksem er imidlertid standardisert med hensyn til kongruensbøying i tall, genus og bestemthet.

Vedlegg 2

Alle leksemene belagt med vanlig gradbøying med frekvens fordelt over suffikstreff og perifrastiske treff.

VANLIG GRADBØYING					
	leksem	FREKVENNS		FREKVENNS	
		(e)re	(e)st	mer	mest
1	abrikelig 'forferdelig'				1
2	akseptert			1	
3	aktiv			6	3
4	aktuell			1	1
5	alvorlig	2		4	
6	ambisiøs			1	
7	annerledes	1		1	
8	anonym			3	
9	anspent			1	
10	ansvarlig			1	
11	arbeida			1	
12	artig	18	13	3	4
13	attraktert 'tiltrukket'			1	
14	attraktiv			1	2
15	avansert			4	1
16	avhengig			4	
17	avrunda			2	
18	avslappa/-et			9	1
19	avslepen			6	
20	avsluttende			1	
21	bak – bakerst		24		
22	barnslig			2	
23	barsk	2			
24	begrensa			2	
25	behagelig			3	
26	bein, ben		3	2	
27	bekymra			1	1
28	bereist			2	
29	bergensk			1	
30	besete 'sutrete, pysete'			1	
31	beskjeden			1	
32	beslekta			2	
33	bestemt			1	
34	bevisst			7	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
35	billig	84	14		
36	bindende				1
37	bitchy 'meggete'			1	
38	blanda			3	
39	blank	2			
40	blaut	1			
41	blid	1			
42	bofast			1	
43	bokmålsdominant			1	
44	bokmålsnær			1	
45	bondete			1	
46	bondsk			3	
47	bort(e) – borterst		5	9	
48	bortkastet				1
49	bortskjemt			1	
50	brannfarlig				1
51	bratt	3	4		
52	bred, brei	110	5	6	
53	breial			1	
54	brukt			3	3
55	brun	1			
56	bundet			1	
57	bymessig			1	
58	byprega			3	
59	chill 'bra, fin'	1			
60	damete			1	
61	dannet			1	
62	dansk			1	
63	deilig	3	3		
64	diffus			1	
65	digg 'kult, bra'	1	1		
66	direkte			3	1
67	distré			1	
68	djup, dyp	12	2		
69	dramatisk				2
70	drastisk			1	
71	dristig	1			
72	drøy		1		
73	dum	4	13		
74	dyktig	1			
75	dyr	37	16		
76	dyrebar			1	
77	dårlig	58	18	3	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
78	effektiv				1
79	ekkel		1		
80	ekshibisjonistisk			1	
81	eksklusiv			1	
82	eksotisk			3	3
83	ekstrem			1	
84	ekte			1	
85	elementær				1
86	eneste		702		
87	engasjert			4	
88	enkel	71	11		
89	ensarta			1	
90	ensidig			1	
91	ensom		1	3	
92	entusiastisk				1
93	erfaren			1	1
94	etablert			1	
95	ettertraktet				1
96	fair				1
97	falsk	1			
98	fantastisk				2
99	fargerik			1	
100	farlig	7	5		
101	fascinerende				11
102	fascinert			2	
103	fast	1		2	
104	fattig	2			
105	feig		1		
106	festlig		1		
107	fet	4	3		
108	fin	142	67	3	1
109	finnmarksk			1	
110	finslig			1	
111	fjern	1			
112	flat	2			
113	flau				1
114	fleksibel			6	
115	flerkulturell			1	
116	flink	47	6	1	
117	flittig		1		
118	flott	2	8		
119	flytende			1	
120	folkelig			1	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
121	forberedt			1	
122	fordanska			1	
123	forelska			1	
124	forfina			4	
125	forlatt			1	
126	formell			1	
127	fornem		1		
128	fornuftig			1	1
129	fornøyd			1	
130	forplikta			1	
131	forsiktig			7	
132	forskjellig			4	
133	forståelig			2	
134	forsvarlig			1	
135	fort	58	20		
136	fram(me) – fremst		9	1	
137	framkommet			1	
138	fredelig	4		1	
139	frekk		1		
140	fri	13		4	
141	frimodig			1	
142	frisk	4	1		
143	from				1
144	fuktig	1			
145	full	1	2		
146	funky 'kul'			1	
147	fæl		2		
148	følsom			1	
149	få	32	3		
150	gal	1			
151	gammel	420	194		
152	gammeldags			3	
153	garva			1	
154	genial				1
155	gild		2		
156	gjennomsliktig			1	
157	gjærne	2080	388		
158	gjev	1	1		
159	glad	12		9	4
160	glatt	3	1	1	
161	glemsk			1	
162	globalisert			1	
163	god	931	682	1	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
164	godtatt			1	
165	grei	20	12	2	
166	grisgrendt			2	
167	grov	8	1		
168	grovmåla			1	
169	grunn	2			
170	grunnleggende			1	
171	grønn	12			1
172	grøtete			1	
173	gunstig			2	
174	gøy	5		1	1
175	halvblanda			1	
176	hard	14	10		
177	harmonisk			1	
178	harry			1	
179	heftig		1		
180	hekta			1	
181	hektisk			1	
182	heldig	4		1	
183	herda			1	
184	herlig		1		
185	hiphop-inspirert			1	
186	hipp		1		
187	hissig	1			
188	homsete			1	
189	hurtig		4		
190	hvit	3	1		
191	hyggelig	4	3	5	
192	hyppig	1			
193	høflig	1		6	
194	høg, høy	105	49		
195	høytidelig			2	
196	ideelle				1
197	idyllisk			1	
198	ille	263	376	1	
199	immun			1	
200	inn(e) – innerst		46		
201	innbydende			1	
202	innestengt			1	
203	inngrodd			1	
204	innover			1	
205	innvikla			1	
206	intelligent			2	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
207	intens			1	
208	interessant			8	3
209	interessert			13	
210	irriterende			1	
211	irritert			2	
212	isolert			1	
213	ivrig		2		2
214	jalla 'simpel'			1	
215	jamn, jevn	2		2	
216	jordnær			1	
217	jævlig	1	7		
218	kald	31	7		
219	kamuflerende				1
220	karakteristisk			1	1
221	kjapp	4	4		
222	kjedelig	3	8		
223	kjekk	9	3		
224	kjent			3	5
225	kjip	3	2		
226	kjøpt				1
227	klar	1			
228	klein	5			
229	klok	2	1		
230	klønete			1	
231	knytta			1	
232	komfortabel			1	
233	komisk			1	
234	komplisert			1	
235	konkret			3	
236	konkurransedyktig			1	
237	konstruktiv			1	
238	kontrollert			1	
239	korrekt			1	
240	kort	44	13		
241	koselig	1	2	2	
242	kostbar				1
243	kostnadskrevende			1	
244	kraftig	4	1		
245	kravstor			1	
246	kreativ			5	
247	krevende			1	
248	kriminell				1
249	kritisk			1	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
250	krokete			1	
251	kul	19	15		
252	kultivert			1	
253	kvalm	2	1		
254	kvikk	1			
255	kvinnelig			1	
256	kyndig			1	
257	landsens			1	
258	lang	898	57	1	
259	langsom	1			
260	langveisfra			1	
261	lat	3	1	1	
262	lav, låg	18	12		
263	lederaktig			1	
264	lei			1	
265	lett	176	16		
266	lettjent				1
267	lettvint	13		4	
268	lik	40	16	20	3
269	likesinna			1	
270	liten	576	284		
271	livat			1	
272	logisk			1	
273	luftig	1		1	
274	lun	2			
275	lur	10	7		
276	lydhør			1	
277	lykkelig	2	1		
278	lys	21	2		
279	lysten			1	
280	lystig	1			
281	løs			1	
282	løssluppen			1	
283	macho			1	1
284	mange	1049	426		
285	markant				1
286	markert				1
287	maskulin			1	
288	mekanisert			1	
289	mektig	2			
290	mellomst		3		
291	meningsløs				1
292	merkelig		1	1	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
293	midt – midterst		4		
294	mild	8			
295	mobil			1	
296	moden			3	
297	moderat			1	
298	moderert			1	
299	moderne			11	
300	modernisert			2	
301	moro	1			2
302	morsk	1			
303	morsom	26	7	1	
304	most			1	
305	mye	3597	991		
306	myk	1			
307	møblert			1	
308	møkkete				1
309	mør		1		
310	mørk	10			
311	naturlig	1	1	11	2
312	naturtro			1	
313	ned(e) – nederst		67		
314	nedover			1	
315	negativ			1	
316	nord		1		
317	nordlig		5		
318	nordover			1	
319	normal			1	3
320	normalisert			2	
321	normert			1	
322	norsk			3	
323	ny	19	9		
324	nyansert			2	
325	nydelig		1		
326	nynorsk			1	
327	nynorskrelatert			1	
328	nær	136	134	1	
329	nødvendig		1		1
330	nøye	3		2	1
331	nøytral			1	1
332	objektiv			1	
333	obs			2	
334	ofte	21	45		
335	oppegående			1	

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
336	opphengt			1	
337	opplagt			1	
338	opplyst			1	
339	oppmerksom			2	
340	opptatt			13	2
341	oppvakt				1
342	optimal				1
343	oransje				1
344	ordentlig			4	
345	over – øverst		83		
346	overens			1	
347	patetisk				1
348	pen	49	5	3	
349	perfekt				5
350	permanent			1	
351	personlig			2	
352	pertentlig			1	
353	pinlig			1	
354	populær		2	4	7
355	porøs			1	
356	positiv			2	2
357	praktisk			6	2
358	prega			2	
359	presis			1	
360	prestisjefull			2	
361	primitiv			1	
362	problematisk			1	
363	profesjonell			1	
364	proletær			1	
365	provoserende			1	
366	provosert			1	
367	pysete			1	
368	påståelig			1	
369	påvirka			2	
370	radikal				1
371	radikalisert			1	
372	rampete				1
373	rar	1	3		
374	rask	9	4		
375	rastløs			2	
376	realistisk			1	
377	redd		1	2	1
378	ren, rein	9	3		

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
379	renslig			1	
380	rett	6	2	1	
381	retta			1	
382	rettferdig			2	
383	rik	4	4	1	
384	riktig	2	1	5	2
385	rimelig	1	1		
386	ringe	2	2		
387	rolig	28	1	10	
388	romantisk			1	
389	romslig			1	
390	rød		2		
391	røff	9		1	
392	rå	2	3		
393	saklig			1	
394	sakte	5			
395	samla			3	
396	sammenspleisa			1	
397	sammensveiset			2	
398	sannsynlig			1	17
399	sannsynligvis				3
400	seksjonert			1	
401	selvstendig			4	
402	sen, sein	264	7		
403	sentral			7	5
404	sentralisert			2	
405	seriøs			8	
406	sexy				1
407	sikker	2		2	1
408	sist		494		
409	sjelden	2		3	
410	sjenert			1	
411	sjølkonserverende			1	
412	sjøllært			1	
413	skarpskodd			1	
414	skatta				1
415	skeptisk			1	
416	skikkelig			2	
417	skitten		2		
418	skjult			1	
419	skogvant			1	
420	skuffa				1
421	skummel	5		1	1

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
422	slank	2			
423	slapp	1			
424	sliten			2	
425	slitsom			2	1
426	smal	3	4		
427	smart	8	2		
428	smooth			1	
429	snapp	1			
430	snar	1	1		
431	snever	1			
432	snill	6	7		
433	snobbete			2	
434	snøfattig			1	
435	snøgg	2			
436	solidarisk				1
437	sosial			6	2
438	spennende			10	4
439	spenstig	1			
440	spent			1	
441	spesialisert			2	
442	spesiell			6	2
443	spredt			1	
444	sprek	2	3		
445	sta	1			
446	stabil			4	
447	staselig	1			
448	sterk	23	15	2	
449	stilig	1	1		
450	stille	5		4	
451	stiv	1			2
452	stolt		1		1
453	stor	415	231		
454	street 'som kjenner reglene for bylivet'			1	
455	streng	7			
456	stygg	3	3		
457	stødig	3	1	2	
458	sulten			2	
459	sunn		2		1
460	superlativ				2
461	svak	1	1		
462	svart		3		
463	svær		1		
464	sydlig, sørlig		4		

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
465	syk		1		
466	sympatisk			1	
467	syngende			3	
468	sær	1			
469	særegen			1	
470	sør		2		
471	sørover			1	
472	sørvisinnstilt			1	
473	sørøst			1	
474	søt		2		
475	sårbar				1
476	taz 'dårlig'	1			
477	teit		1		
478	tett	7	1		
479	tidkrevende			1	
480	tidlig	216	12		
481	tilgjort			1	
482	tilpasningsdyktig				1
483	tilrettelagt			1	
484	tjukk, tykk	24	3		
485	tolerant			2	
486	tradisjonell				1
487	trafikksikker			1	
488	tragisk				1
489	trang	2	1		
490	traumatisk				1
491	travel		1	2	
492	treg	2			
493	trimlett			1	
494	trist	1	1	1	
495	trivelig	8	2	2	
496	trollete				1
497	troverdige			1	
498	trygg	16	1	1	
499	trøndersk			1	
500	trøtt	2			
501	tråkig		1		
502	tung	9	4		
503	tungvint	2		1	
504	turistvennlig			1	
505	tydelig	4	1		
506	tynn	10	1		
507	typisk			2	2

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
508	tøff	37	8	1	
509	tørr	2	1		
510	ubekvem			1	
511	ufordragelig				1
512	uforutsigbar				1
513	under – underst		1		
514	ung	177	92	1	
515	unna			1	
516	unyttig				1
517	up-to-date			2	
518	urban			6	
519	urbanisert			1	
520	usjenert			1	
521	uskyldig			2	
522	ustabil			2	
523	ut(e) – ytterst		37		
524	utadvendt			1	
525	utafor				1
526	utaktisk				1
527	utaskjærs			1	
528	utbredt			1	
529	utflytende			1	
530	utfyllende			1	
531	utjevna			3	
532	utover			3	
533	utrert			1	
534	utrolig				1
535	utrygg			2	
536	utsatt			2	1
537	utvanna, utvatna			8	
538	utvaska			2	
539	uvand 'dårlig'		1		
540	vanlig		6	7	4
541	vannrett				1
542	vannrik				1
543	vanskelig	44	13	1	
544	vant			3	1
545	variert			4	
546	varm	28	6		
547	vektig		1		
548	vellykket			1	
549	velstående			1	
550	verdensomspennende				1

	leksem	(e)re	(e)st	mer	mest
551	verdifull			1	
552	verdt			3	1
553	vesentlig		1		
554	viktig	10	57		
555	vill	2	2		
556	vis			1	
557	vittig	1	2		
558	voksen			6	
559	vond	3	1	2	
560	vrien			1	
561	våken			1	
562	våt	3			
563	ydmyk			1	
564	ypperst		1		
565	ytterlig	2			
566	økonomisk				2
567	ømfintlig				1
568	øst		1		
569	østlig				1
570	østover			1	
571	åltreit			2	1
572	åpen	0	0	7	1
	totalt	12899	6066	716	194

Merknader til vedlegg 2: Skrivemåten følger transkripsjonene fra korpusene. Ordene som kan skrives med valgfri ending *-a/-et*, står oppført etter den formen de har i transkripsjonene. Unntakene er *bortkastet*, *dannet* og *ettertraktet*, som bare forekommer i flertall med *-ede* i korpusene. Tilsvarende gjelder leksemer som finnes i ulike varianter, som *ren/rein*, som begge er belagt i korpusene og derfor står nevnt begge to i oversikten. Derimot er f.eks. *blaut* ført opp alene uten broren *bløt* siden det bare er *blaut* som er belagt. Hvert leksem er imidlertid standardisert med hensyn til kongruensbøying i tall, genus og bestemthet. Ordene står i positivform med unntak av de defekte: De som bare finnes i superlativ, står oppført i den formen, som *sist*, og de lokale adjektivene står oppført med positivform og superlativform, som *over* – *øverst* ettersom komparativformene er holdt utenfor (jf. del 4.3). Leksemet *nær* inkluderer de gradbøyde formene *nærere/nærmere* – *nærest/nærmest*. *Lang* omfatter *lengre/lenger* – *lengst*. *Vond* viser til *vondere* – *vondest*, mens *ille* viser til *verre* – *verst*. *Gammel*, inkluderer i tillegg til de suppletive treffene, noen regelrett bøyde treff: 11 treff på *gamlere* og 3 treff på *gamlest*. Tilsvarende inkluderer *jerne* to regelrett bøyde treff i

superlativ (transkribert som *gjernest* og *jengest*). *Lik* viser til treff som betyr ‘ensartet’, og i tillegg treff som betyr ‘bedre, best’, som ikke brukes like lett i positiv: *lik* ?‘god’. *Sør* omfatter både ett treff *sørest* og ett treff *søndreste*. Et par dialektale varianter er i korpusene transkribert slik de er uttalt, nemlig *furere/furare* og *gropere*, og de er her lagt inn under *fort* og *grov* (i en samtale mellom to informanter (NDrauma_01um og NDrauma_02uk) forklares det at *furere* betyr ‘fortere’, og i seddelarkivet til Norsk ordbok står det at *grop* = *grov*). Endelig er det noen avvik fra transkripsjonene i korpusene: *up-to-date* er transkribert *up_to_date*, og treffene på *skatta* og *tråkig* er transkribert som *skatter* og *tråkaste*, men når man lytter på lydfilene, hører man at informantene sier *skatta* og *tråkigaste*.

Ord som ikke er allment kjent, har oppført betydning. Ved nyordene er betydningene hentet fra Tryti (2008) og *Slangordboka* (2007) (jf. del 9.3). De dialektale/kreative variantene (*abrikelig*, *besete*, *attraktert*, *uvand*) har jeg funnet betydninga til ved å gjøre søk på Internett og ved å lytte til konteksten til lydklippene («mest e # abrikelige orda» (NDoppdal_03gm), «mannfolk er mer besete» (NDvardoe_02uk), «ei jente som jeg er mere attraktert av» (BBRodney), «den uvandaste tida» (NDhjartdal_04gk).

Vedlegg 3

Adjektivene som er belagt både med suffiks­bøying og perifrastisk bøying innenfor vanlig grad­bøying, delt inn etter om de tenderer mot suffiks­bøying eller perifrastisk bøying, eller om de er bøyd på de to måtene i omtrent likt monn (komparativ og superlativ slått sammen).

Adjektiver som tenderer mot suffiks­bøying		
	frekvens	
leksem	suffikstreff	perifrastiske treff
artig	31	7
bred, brei	115	6
dårlig	76	3
fin	209	4
flink	53	1
fredelig	4	1
fri	13	4
glatt	4	1
grei	32	2
grønn	12	1
gøy	5	2
heldig	4	1
hyggelig	7	5
lat	4	1
lettvint	13	4
morsom	33	1
pen	54	3
rett	8	1
rik	8	1
rolig	29	10
røff	9	1
skummel	5	2
sterk	38	2
stødig	4	2
trivelig	10	2
trygg	17	1
tøff	45	1
vanskelig	57	1
vond	4	2
totalt	903	73

Adjektiver som tenderer mot perifrastisk bøyning		
	frekvens	
leksem	suffikstreff	perifrastiske treff
alvorlig	2	4
ensom	1	3
høflig	1	6
naturlig	2	13
populær	2	11
redd	1	3
riktig	3	7
vanlig	6	11
totalt	18	58

Adjektiver som er bøyd med suffiks og perifrastisk i omtrent likt monn		
	frekvens	
leksem	suffikstreff	perifrastiske treff
annerledes	1	1
bein, ben	3	2
fast	1	2
glad	12	13
ivrig	2	2
jamn, jevn	2	2
koselig	3	2
luftig	1	1
merkelig	1	1
moro	1	2
nødvendig	1	1
nøye	3	3
sikker	2	3
sjelden	2	3
stille	5	4
stiv	1	2
stolt	1	1
sunnt	2	1
travel	1	2
trist	2	1
tungvint	2	1
totalt	49	50

Vedlegg 4

Oversikt over hvilke leksemer som er belagt med ulik bøyingsmåte innenfor vanlig gradbøyning, fordelt over antall stavelser i positivform.

	Leksemene som bare er belagt med suffiks
1 stavelse	bak, barsk, blank, blaut, blid, bratt, brun, chill, digg, drøy, dum, dyp/djup, dyr, falsk, feig, fet, fjern, flat, flott, fort, frekk, frisk, full, fæl, få, gal, gild, gjev, grov, grunn, hard, hipp, hvit, høy, inn(e), kald, kjapp, kjekk, kjip, klar, klein, klok, kort, kul, kvalm, kvikk, lav, lett, lun, lur, lys, midt(erst), mild, morsk, myk, mør, mørk, ned(e), nord, ny, rar, rask, ren/rein, rød, rå, sein, sist, slank, slapp, smal, smart, snapp, snøgg, snar, snill, sprek, sta, stor, streng, stygg, svak, svart, svær, syk, sær, sør, søt, taz, teit, tett, tjukk/tykk, trang, treg, trøtt, tung, tynn, tørr, ut(e), varm, vill, våt, øst
2 stavelser	billig, deilig, dristig, dyktig, ekkel, ene(ste), enkel, farlig, fattig, festlig, flittig, fornem, fuktig, heftig, herlig, hissig, hurtig, hyppig, jævlig, kjedelig, kraftig, langsom, lykkelig, lystig, mektig, mellom, nordlig, nydelig, ofte, over, rimelig, ringe, sakte, skitten, snever, spenstig, staselig, stilig, sørlig, tidlig, tråkig, tydelig, under, uvand, vektig, viktig, vittig, ypper(st)
3 stavelser	vesentlig, ytterlig

	Leksemene som er belagt både med suffiks og perifrase
1 stavelse	ben/bein, bort(e), brei, fast, fin, flink, fram(me), fri, glad, glatt, grei, grønn, gøy, jamn/jevn, lang, lat, lik, nær, pen, redd, rett, rik, røff, sterk, stiv, stolt, sunn, trist, trygg, tøff, ung, vond
2 stavelser	artig, dårlig, ensom, fredelig, heldig, hyggelig, høflig, ivrig, koselig, lettvint, luftig, merkelig, moro, morsom, nøye, riktig, rolig, sikker, sjelden, skummel, stille, stødig, travel, trivelig, tungvint, vanlig, vanskelig
3 stavelser	alvorlig, naturlig, nødvendig, populær
4 stavelser	annerledes

	Leksemene som bare er belagt med perifrase
1 stavelse	bondsk, brukt, dansk, fair, flau, from, glemsk, kjent, kjøpt, lei, løs, most, norsk, obs, skjult, smooth, spent, spredt, street, vant, verdt, vis
2 stavelser	aktiv, anspent, barnslig, bereist, bergensk, bestemt, bevisst, bitchy, blanda, bofast, bortskjemt, breial, bundet, dannet, diffus, distré, drastisk, dyrebar, ekstrem, ekte, finnmarksk, finslig, folkelig, forberedt, forlatt, formell, fornøyd, funky, følsom, garva, godtatt, grisgrendt, gunstig, harry, hekta, hektisk, herda, immun, inngrodd, intens, jalla, jordnær, knytta, komisk, konkret, korrekt, kostbar, kravstor, kritisk, kvinnelig, kyndig, landsens, lettjent, livat, logisk, lydhør, lysten, macho, markant, markert, mobil, moden, møblert, normal, normert, nynorsk, nøytral, opphengt, opplagt, opplyst, opptatt, oppvakt, oransje, ordentlig, perfekt, pinlig, porøs, praktisk, prega, presis, rastløs, renslig, retta, romslig, saklig, samla, sentral, sexy, sjenert, sjøllært, skarpskodd, skatta, skeptisk, skikkelig, skogvant, skuffa, sliten, slitsom, stabil, sulten, sørøst, sårbar, tilgjort, tragisk, trimlett, trøndersk, typisk, unna, urban, utbredt, utrert, utrygg, utsatt, vannrett, vannrik, voksen, vrien, våken, ydmyk, østlig, ålreit, åpen
3 stavelser	akseptert, aktuell, anonym, ansvarlig, arbeida, attraktert, attraktiv, avansert, avhengig, avrunda, avslappa/-et, avslepen, begrensa, behagelig, bekymra, besete, beskjeden, beslekta, bindende, bokmålsnær, bondete, bortkastet, brannfarlig, bymessig, byprega, damete, direkte, dramatisk, drepende, effektiv, eksklusiv, eksotisk, engasjert, ensarta, ensidig, erfaren, etablert, fantastisk, fargerik, fascinert, fleksibel, flytende, fordanska, forelska, forfina, fornuftig, forplikta, forsiktig, forskjellig, forståelig, forsvarlig, framkommet, frimodig, gammeldags, genial, grovmåla, grøtete, halvblanda, harmonisk, homsete, høytidelig, ideell, idyllisk, innestengt, innover, innvikla, interessant, irritert, isolert, klønete, komplisert, konstruktiv, kontrollert, kreativ, krevende, kriminell, krokete, kultivert, langveisfra, løssluppen, maskulin, meningsløs, moderat, moderert, moderne, møkkete, naturtro, nedover, negativ, nordover, nyansert, objektiv, oppmerksom, optimal, overens, patetisk, permanent, personlig, pertentlig, positiv, primitiv, proletær, provosert, pysete, påvirka, radikal, rampete, rettferdig, romantisk, sannsynlig, seksjonert, selvstendig, seriøs, snobbete, snøfattig, sosial, spennende, spesiell, sympatisk, syngende, særegen, sørover, tolerant, traumatisk, trollete, troverdig, ubekvem, unyttig, up-to-date, usjenert, uskyldig, ustabil, utadvendt, utafør, utaktisk, utaskjærs, utjevna, utover, utrolig, utvanna/utvatna, utvaska, variert, vellykket, verdifull, ømfintlig, østover
4 stavelser	abrikkelig, ambisiøs, avsluttende, elementær, ettertraktet, flerkulturell, gjennomsliktig, globalisert, grunnleggende, idiotisk, innbydende, intelligent, interessert, komfortabel, lederaktig, likesinna, mekanisert, modernisert, normalisert, prestisjefull, problematisk, profesjonell, påståelig, realistisk, sammenspleisa, sammensveiset, sannsynligvis, sentralisert, solidarisk, superlativ, sørvisinnstilt, tidkrevende, tilrettelagt, tradisjonell, trafikksikker, turistvennlig, urbanisert, utflytende, utfyllende, velstående, økonomisk
5 og flere stavelser	bokmålsdominant, ekshibisjonistisk, entusiastisk, fascinerende, hiphop-inspirert, irriterende, kamuflerende, karakteristisk, konkurransedyktig, kostnadskrevende, nynorskrelatert, oppegående, provoserende, radikalisert, sjølkonserverende, spesialisert, tilpasningsdyktig, ufordragelig, uforutsigbar

Vedlegg 5

Leksemene med enstavet positivform belagt både med suffiks og perifrasede med frekvens for suffikstreff og perifrastiske treff.

Frekvensen til de enstavede leksemene belagt med både suffiks og perifrasede				
	(e)re	(e)st	mer	mest
ben, bein		3	2	
bort(e) – borterst		5	9	
bred, brei	110	5	6	
fast	1		2	
fin	142	67	3	1
flink	47	6	1	
fram(me) – fremst		9	1	
fri	13		4	
glad	12		9	4
glatt	3	1	1	
grei	20	12	2	
grønn	12			1
gøy	5		1	1
jamn, jevn	2		2	
lang	898	57	1	
lat	3	1	1	
lik	40	16	20	3
nær	136	134	1	
pen	49	5	3	
redd		1	2	1
rett	6	2	1	
rik	4	4	1	
røff	9		1	
sterk	23	15	2	
stiv	1			2
stolt		1		1
sunnt		2		1
trist	1	1	1	1
trygg	16	1	1	
tøff	37	8	1	
ung	177	92	1	
vond	3	1	2	
totalt	1770	449	82	16

Vedlegg 6

Skjematisk oversikt over hvilke adjektiver som er belagt med hva slags type utfylling innenfor vanlig gradbøying, fordelt over suffikstreff og perifrastiske treff.

SUFFIKSTREFF MED UTFYLLING			
antall	adjektiv	utfylling	eksempel
2	dårligere	med + NP/til + NP	«det er det dårligere med» (NDtana_03gm)
3	breiere	på + NP/i + NP	«dem var litt sånn mer # breiere i # språket» (NDmedby_74)
4	finere	med + NP/i + NP/infinitiv	«ja det er finere med mitt eget hår» (BBNatalie)
2	fineste	med + NP/ved + NP	«med det fineste ved det er stor fin hage» (NoTa132)
29	flinkere	infinitiv/til + infinitiv med + NP/i + NP/på + NP	«jeg kunne vært l- (uninterpretable) # flinkere å gå på kino» (NDkrikenes_04gm)
1	gladere	i + infinitiv	«jeg tror du er gladere i å gå på beina» (NoTa003)
1	greiere	infinitiv	«jeg har andre ting som er greiere å ta meg av» (NDSokndal_03gm)
1	greiest	med + NP	«synes det er greiest med penger» (NDhjordal_04gk)
1	lettvintere	med + NP	«og så blei det jo lettvintere mye lettvintere ## med hett og kaldt vatn» (NDhyllestad_04gk)
1	nøyere	med + NP	«nei de bør være litt nøyere med det» (NoTa107)
2	penere	i + NP/infinitiv	«han var litt penere i målet» (NoTa082)
1	reddest	for + infinitiv	«det jeg kom til å # være reddest for når jeg for nedover var første skoledag å ikke kjenne noen» (NDgauldal_01um)
1	sterkere	på + NP	«hun trenger å bli sterkere på det og det» (NoTa158)
2	sterkest	med + NP/på + NP	«det er de to ka- kampsport som er sterkest på fotteknikker» (NDrauma_01um)
1	tryggere	på + NP	«så har jo jeg e # e blitt tryggere på dialekten» (NDmo_i_rana_04gk)
3	vanskeligere	infinitiv/for + infinitiv	«så har svenskene vanskeligere for å forstå oss» (NDbodoe_03gm)
55			

PERIFRASTISKE TREFF MED UTFYLLING			
antall	adjektiv	utfylling	eksempel
1	mest artig	med + NP	«hva som er liksom ## mest artig med det # med det å spille?» (NDballangen_02uk)
1	mer flinke	til + infinitiv	«de var mye mere flinke til å fortelle» (NDlangesund_04gk)
12	mer glad	i + NP/i + infinitiv	«mamma er mer glad i hunden enn meg» (NDgauldal_02uk)
1	mer hyggelig	infinitiv	«det huset det er (uninterpretable) mer hyggelig å se på» (NDkristiansand_04gk)
1	mer nøye	på + NP	«han var mer # nøye på dem» (NDAaseral_03gm)
1	mest nøye	på + NP	«de landa der forbrukeren nesten er e mest nøye på kvalitet» (NDstange_03gm)
3	mer redd	for + atsetning/for + NP	«da føler jeg at du er redd mer redd for å drite deg ut» (BBLarsJoakim)
3	mer sikker	på + NP/på+ atsetning	«og så er jeg enda mer sikker på at det er magnesium og silisium iallfall» (NDkvinnherand_01um)
1	mest stolt	av + NP	«mest stolt av (latter)» (BBAnette)
24			